

Mielen kuvia - Päihdekuntoutujavanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointia kuvataideryhmässä

Anna-Sofia Mahlamäki & Karoliina Savola

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Mielen kuvia - Päihdekuntoutujavanhempien
mentalisaatiokyvyn havainnointia
kuvataideryhmässä**

Anna-Sofia Mahlamäki & Karoliina
Savola
Sosionomi
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2019

Anna-Sofia Mahlamäki & Karoliina Savola

**Mielen kuvia - Päihdekuntoutujavanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointia
kuvataideryhmässä**

Vuosi 2019

Sivumäärä

95

Toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Helsingin ensikoti ry:n avopalveluyksikkö Pesän kanssa, joka on lapsilähtöistä päihdekuntoutusta vauvaperheille tarjoava lastensuojelun avohuollon tukitoimi. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvallisen työskentelyn avulla tukea päihdekuntoutujavanhempien mentalisaatiokykyä ja tehdä siitä havaintoja kuvataideryhmässä.

Kesän 2019 aikana järjestettiin 8 toimintakerran kuvataideryhmä. Tavoitteena oli mahdollistaa asiakasperheille matalan kynnyksen luovaa toimintaa, joka tuki lapsen taiteellista toimijuutta ja tuotti perheille ilon hetkiä. Vanhempien mentalisaatiokyvystä tehtiin havaintoja kuvallisen työskentelyn yhteydessä. Toimintaa arvioitiin osallistuvan havainnoinnin sekä asiakailta että työntekijöiltä saatujen palautteiden avulla. Johtopäätöksenä kuvataideryhmän todettiin soveltuvan osaksi vauvaperheiden kanssa tehtävää päihdetyötä ja olevan hyödynnettävissä laajemminkin perheiden kanssa tehtävässä työssä. Kuvallisen työskentelyn todettiin mahdollistavan vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnoinnin.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan kolmea pääteemaa. Mentalisaatio-teoriaa lähestytään vanhemmuuden sekä päihteiden käytön näkökulmista. Kuvallisen ilmaisun konteksti avataan pienen lapsen kuvataiteellisen kehityksen sekä lapsen taiteelliseen toimijuuden kautta. Päihdekuntoutuksen teemassa perehdytään naisnäkökulmaan ja esitellään valtakunnallinen Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä. Opinnäytetyön kirjallisessa raportissa tuodaan esille päihdeperheiden kanssa tehtävän työn yhteiskunnallista merkittävyyttä.

Asiasanat: mentalisaatio, vanhemman mentalisaatiokyky, päihdekuntoutus, kuvallinen ilmaisu, lapsen taiteellinen toimijuus

Anna-Sofia Mahlamäki & Karoliina Savola

Images of the mind - Observing mentalization abilities of parents in recovery from substance abuse in a visual arts group

Year 2019

Pages

95

The practise-based thesis was carried out in cooperation with Pesä, a community care service unit of the Helsinki Mother and Child Association. Pesä is a non-institutional service for child welfare that provides child-oriented rehabilitation for substance-abusing parents. The purpose of this thesis was to support the mentalization of parents in recovery from substance abuse by using visual arts methods, and to make observations about mentalization in a visual arts group.

A visual arts group comprising 8 sessions was organized during the summer of 2019. The objective was to provide low-threshold creative activities for families and to create visual arts methods that supported the child's artistic agency and brought moments of joy to the families. The parents' mentalizing abilities were observed during the sessions. The activity was evaluated through participatory observation and through feedback from both the families and the employees of Pesä. In conclusion, the visual arts group was found suitable to be used with families in substance abuse treatment and extensively with all kinds of families. The conclusions showed that a visual arts group provides a suitable setting for observing parents' mentalizing ability.

The theoretical framework of the thesis examines three main themes. Mentalization theory is approached from the perspective of parenting and substance abuse. The context of visual arts is viewed through a young child's artistic development and through a child's artistic agency. The theme of substance rehabilitation concentrates on the female perspective and introduces The Federation of Mother and Child Homes' Holding tight ® -treatment system. The written report of the thesis highlights the societal significance of the the work done with families facing substance-abuse problems.

Keywords: mentalization, parent's mentalizing ability, substance abuse treatment, visual arts, child's artistic agency

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	8
2.1	Yhteiskunnallinen ulottuvuus	9
2.2	Toiminnallinen opinnäytetyö sosiokulttuurisen innostamisen välineenä	11
3	Päihdekuntoutus	12
3.1	Naisnäkökulma päihteiden käyttöön	13
3.2	Pidä kiinni -hoitojärjestelmä	15
3.3	Avopalveluyksikkö Pesä	16
4	Mentalisaatio	18
4.1	Mentalisaatiokyky ja vanhemmuus	19
4.2	Päihteiden käytön yhteys mentalisaatiokykyyn	21
5	Kuvallinen ilmaisu	23
5.1	Pienen lapsen kuvataiteellinen kehitys	23
5.2	Lapsen taiteellinen toimijuus	24
6	Toiminnan toteutus	26
6.1	Suunnitteluprosessi	26
6.2	Toiminnan perustelua	28
6.3	Toimintakertojen rakenne	29
6.4	Toimintakerrat	30
6.4.1	Käsi- ja jalkamaalaus	30
6.4.2	Kankaanpainanta	32
6.4.3	Canvas-työskentely	34
6.4.4	Kuplamuovimaalaus	36
6.4.5	Marjamaalaus	38
6.4.6	Musiikkimaalaus	40
6.4.7	Yhteisötaideteos	42
6.4.8	Taidenäyttely	44
7	Toiminnan arviointi	45
7.1	Vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointi	46
7.1.1	Osallistuva havainnointi	46
7.1.2	Havainnot vanhempien mentalisaatiokyvystä	49
7.2	Palautte perheiltä	51
7.3	Palautte työntekijöiltä	53
8	Johtopäätökset	55
9	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	57
10	Pohdinta	60

10.1 Ammatillinen kasvu.....	61
Lähteet	64
Liitteet.....	69

1 Johdanto

Suomessa arviolta jopa 6% raskaana olevista naisista käyttää päihteitä. Yleisimpiä käytettyjä päihteitä ovat alkoholi, opioidit, stimulantit, väärinkäytetyt lääkeaineet ja hallusinogeenit. Tilastojen valossa vuosittain syntyy noin 3000-3600 vauvaa, jotka ovat altistuneet äidin raskauden aikaiselle päihteiden käytölle. Perinteisesti päihteiden käytön riskit yhdistetään ennen aikaiseen synnytykseen, keskenmenoon sekä synnynnäisiin epämuodostumiin, mutta yhtä suurena ongelmana voidaan pitää päihteiden käytön vaikutuksia äidin ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen. (Salo 2019.)

Äitiyden perustehtäviin kuuluva lapsen tarpeisiin ja tunteisiin vastaaminen on lähtökohtana lapsen vuorovaikutustaidoille, perusturvan kokemukselle sekä kokonaisvaltaiselle kehitykselle. On tyypillistä, että päihteitä käyttävät äidit ovat jo omassa lapsuudessaan altistuneet päihteiden käytölle sekä kokeneet poikkeuksellisen paljon fyysistä ja emotionaalista laiminlyöntiä. Turvaton ja kaltoin kohteleva vuorovaikutus periytyy sukupolvelta toiselle, kun ilman näitä edellytyksiä jäänyt nainen onkin äidiksi tullessaan kykenemätön toimimaan turvallisena hoi-vaajana omalle vauvalleen. (Salo 2019; Salo & Flykt 2013, 204-205.) Tämän ylisukupolvisen ongelman edessä päihteitä käyttävä äiti tarvitsee apua kasvaakseen vanhemmuuteen. Tutkimusnäytön perusteella vanhemman mentalisaatio eli kyky pitää lapsen tarpeet ja kokemukset mielessä, on keskeinen perheen vuorovaikutusta sekä lapsen kehitystä suojaava tekijä (MLL 2019). Eheytyäkseen vanhempi tarvitsee tietoisuutta oman menneisyytensä vaikutuksista omiin ajattelumalleihinsa sekä korjaavia kokemuksia vuorovaikutustilanteista. Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä on tehnyt 21:n vuoden ajan ainutlaatuista työtä vastatakseen päihdeperheiden erityisiin tarpeisiin.

Toiminallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Pidä kiinni® -hoitomallia toteuttavan Helsingin Ensikoti ry:n avopalveluyksikkö Pesän kanssa. Pesä tarjoaa lastensuojelun avohuollon tukitoimena lapsilähtöistä päihdekuntoutusta vauvaperheille. Mentalisaatioperusteinen työskentely on yksi avopalveluyksikkö Pesän asiakastyössä käytettävistä keskeisistä menetelmistä (Helsingin ensikoti ry 2019d.) Opinnäytetyön tuotoksena kehitettiin päihdekuntoutuja-perheille kohdennettu 8 toimintakerran kuvataideryhmä. Teoreettinen viitekehys yhdistelee uudenlaisella otteella kuvallisen ilmaisun ja mentalisaation teemoja. Avopalveluyksikkö Pesän asiakkaat ovat ensisijaisesti naisia, minkä takia päihdekuntoutuksen teemaa lähestytään naisnäkökulmasta käsin. Kuvallisen ilmaisun osuus keskittyy pienen lapsen kuvataiteelliseen kehitykseen ja lapsen taiteelliseen toimijuuteen. Kuvallisen ilmaisun työskentelytavat valittiin edistämään lasten moniaistillisia kokemuksia, mikä osaltaan mahdollisti erityisiä hetkiä vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnoimiseen.

Päivi Känkäsen (2013) tutkimus, Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia, on taideperustainen tutkimus taidepohjaisten lähestymistapojen ja toimintamallien, kuten kuvallisen ilmaisun, sovellettavuudesta lastensuojelun kentällä. Känkäsen osoittaa tutkimuksessaan, että perinteisen lastensuojelutyön tiukkoihin raameihin kaivataan vastapainoksi myös kontrollista vapaata tilaa. Yhteisöllisellä taidetoiminnalla todetaan olevan suora yhteys yksilön lisääntyneeseen osallisuuden kokemukseen, sosiaalisten suhteiden paranemiseen sekä vahvistuviin vuorovaikutustaitoihin (Känkänen 2013, 10-12.) Psykologi Saara Salo (2010) on kehittänyt äidin ja lapsen kanssa työskentelyyn kohdennetun mentalisaation pohjaavan menetelmän, Hoivaa ja leiki -ryhmäinterventio. Menetelmän vaikuttavuudesta on opinnäytetyön kirjoittamisen aikaan käynnissä kaksi tutkimusta, jotka tulevat tarjoamaan tietoa mentalisaation ja vanhemmuuden yhteydestä. Nais erityisen työotteen ulottuvuuksia päihdekuntoutuksessa on ensimmäistä kertaa Suomessa tutkinut Hanna-Mari Kuivalainen, pro gradu -tutkielman (2018) muodossa. Sen sijaan kuvallisen ilmaisun menetelmien yhteydestä vanhempien mentalisaatioon ei löytynyt kirjallisuutta eikä aiempia tutkimuksia.

Brittiläinen psykoanalyttikko D.W. Winnicott on luonut käsitteen ”riittävän hyvä äiti”. Käsitteellä tarkoitetaan, että lapselleen paras mahdollinen hoivaaja on ihan tavallinen äiti, joka tekee myös virheitä. Tavallinen äiti on toisinaan hajamielinen, eikä kykene aina vastaamaan lapsen tarpeisiin ennen kuin tämä on ehtinyt ilmaisemaan niitä. Kahden ihmisen välistä täydellistä suhdetta ei ole olemassakaan. Elämään kuuluvat myös säröt, jotka näkyvät pettymyksinä, turhautumisina, kiukkuna myönteisten ja rakastavien tunteiden rinnalla. (Sinkkonen 2017, 153; Winnicott & Rodman 2018, 33.) Winnicotin näkemykset riittävän hyvästä äidistä osuvat yhteen mentalisaation ytimen kanssa. Opinnäytetyössä haluttiin tuoda esille, kuinka päihdekuntoutujaäiti on taustastaan huolimatta lapselleen hyvä äiti. Tästä syystä havainnot vanhempien mentalisaatiokyvystä kuvallisen työskentelyn yhteydessä tehtiin positiivisella otteella. Havainnoissa tuotiin esille mentalisaation näkymistä, ei sen puuttumista.

2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvallisen työskentelyn avulla tukea päihdekuntoutujavanhempien mentalisaatiokykyä ja tehdä siitä havaintoja kuvataideryhmässä. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää matalan kynnyksen periaatteilla kuvataideryhmä ja mahdollistaa tätä kautta asiakasperheille ilon hetkiä. Tavoitteena oli lisäksi suunnitella varsinainen kuvallinen työskentely niin, että se tukisi samaan aikaan lapsen taiteellista toimijuutta sekä mahdollistaisi havaintojen tekemisen vanhempien mentalisaatiokyvystä.

Kuvallisen ilmaisun menetelmät suunniteltiin niin, että vanhemman ja lapsen oli mahdollisimman helppo osallistua toimintaan. Lähtökohtana oli lapsen taiteellinen toimijuus: suunnittelussa sekä toteutuksessa otettiin huomioon lapsen aisti- ja havaintokokemusten mahdollistaminen kuvallisen työskentelyn avulla. Lapsen kokemukset olivat omiaan herättelemään vanhemman mentalisaatiokykyä.

Opinnäytetyö pyrki tekemään näkyväksi, millaisia mahdollisuuksia vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointiin on kuvallisen työskentelyn yhteydessä. Vanhempien mentalisaatiokykyä havainnoitiin käyttämällä menetelmänä osallistuvaa havainnointia. Osallistuvassa havainnoinnissa vanhemmilta kysyttiin mentalisaatiokykyä tukevia kysymyksiä kuvallisen työskentelyn yhteydessä. Havainnoinnin tukena käytettiin mentalisaatiokyvyn ulottuvuudet -havainnointilomaketta, johon havainnot vanhempien mentalisoivista kommenteista kirjattiin toimintakertojen jälkeen sitaattien muodossa. Havainnoinnin lähtökohtana oli mentalisaatiokyvyn näkyminen, ei sen puuttuminen. Vanhempien mentalisaatiokyvyn tasoa ei arvioitu. Mentalisaatiokykyä tukemaan kehiteltiin myös palautepuu, jonka avulla vanhemmat saivat antaa palautetta kuvallisesta työskentelystä sekä itsensä että lapsensa puolesta.

2.1 Yhteiskunnallinen ulottuvuus

Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden uudistaminen eli sote-uudistus on ollut työn alla jo pitkään. Sosiaaliset haasteet, kuten huono-osaisuus, vaikeat olosuhteet, köyhyys, matala koulutustaso ja työttömyys ovat tutkitusti yhteyksissä ihmisten heikkoon terveyteen ja hyvinvointiin sekä yhteiskunnan taloudelliseen tilaan. Usein edellä mainitut haasteet ovat ylisukupolvisia eli periytyvät sukupolvelta toiselle. Perhepolitiikasta haastavampaa tekee entistä monimuotoisemmat lapsiperheet ja tästä seuraavat uudenlaiset tarpeet, joihin palvelujärjestelmän tehtävänä on vastata. Suomessa jo noin kolmasosa kaikista perheistä ei ole perinteisiä ydinperheitä: esimerkiksi yksinhuoltajien ja sateenkaariperheiden osuus on kasvanut. Tämän hetkisen palvelujärjestelmän ja tukimuotojen ei katsota vastaavan nykyisten perheiden todellisiin tarpeisiin. Lapsiperheköyhyys on tutkitusti suurinta yksinhuoltajien ja alle 3-vuotiaiden lasten perheissä. Vanhemmuuden ja parisuhteiden hyvinvoinnin tukemiseen ei ole tällä hetkellä olemassa yhdenmukaisia ja tasavertaisia tukimuotoja, jotka olisivat kaikkien saatavilla. (Valtioneuvosto 2019a.) Opinnäytetyön yhteiskunnallinen ulottuvuus oli suoraan heijastettavissa parhaillaan käynnissä olevaan sote-uudistukseen ja sen haasteisiin. Sosiaaliset haasteet ja perheiden monimuotoisuus näkyivät avopalveluyksikkö Pesän asiakkaissa ja tekemässä työssä. Tämän hetkinen palvelujärjestelmä on uudistuksen edessä, jotta kaikenlaisten perheiden palveluntarpeeseen voidaan vastata ja mahdollisimman montaa perhettä voidaan auttaa katkaisemaan ylisukupolvinen huono-osaisuuden ketju.

Suomelle nimitettiin tasavallan presidentti Sauli Niinistön toimesta uusi hallitus 6. kesäkuuta 2019. Pääministeri Antti Rinteen hallitus on Suomen 75. hallitus. (Valtioneuvosto 2019b.) Rinteen hallitusohjelman (2019) keskeiset tavoitteet sosiaali- ja terveystalouden rakennemuutoksessa liittyvät terveys- ja hyvinvointierojen kaventamiseen sekä yhdenvertaisten ja laadukkaiden sosiaali- ja terveystalouden takaamiseen kaikille suomalaisille. Palveluiden painopistettä siirretään ehkäisevään työhön sekä peruspalveluihin, jotta ihmisten tarve erikoissairaanhoidon ja vaativien erityispalveluiden piiriin vähentyisi. Palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta pyritään parantamaan ja ammatillisen työvoiman saanti turvataan. Samaan

aikaan järjestöjen tekemää työtä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi vahvistetaan ja järjestöjen mahdollisuuksia tuottaa palveluita tuetaan. Hallitusohjelmassa luvataan lisäksi päihdeäideille ja -perheille riittävien palveluiden ja kuntoutuksen turvaaminen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019; Valtioneuvosto2019b.)

Helsingin ensikotiyhdistyksen toimintaa rahoitetaan kuntien asiakasmaksujen lisäksi Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen eli STEA:n avustuksilla sekä valtion avustuksilla. Päihdeongelmaiset odottavat äidit sekä pienten lasten perheet ovat kasaantuneiden ongelmien vuoksi erityinen riskiryhmänsä. Raskausajan ja varhaisen lapsuuden tapahtumat vaikuttavat ratkaisevasti lapsen kehitykseen ja koko tulevaisuuteen. Rahoittamalla äitien kuntoutusta ja tukemalla vanhemmuutta investoidaan tulevien sukupolvien hyvinvointiin ja rakennetaan pohjaa lapsen kestäväen elämän perustalle. (Helsingin Ensikoti ry 2019b; Helsingin Ensikoti ry 2019f.) Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmä oli opinnäytetyöprojektina valtion ja STEA:n rahoituksen ulkopuolista toimintaa. Kuvataideryhmä tarjosi uudenlaista, toiminnallista vaihtelua ja täydensi omalta osaltaan avopalveluyksikkö Pesän kesän ohjelmaa.

Tukemalla vanhemman mentalisaatiokykyä, tuetaan lapsen ja vanhemman välisen turvallisen kiintymyssuhteen kehittymistä sekä perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Mentalisaatiolla tarkoitetaan tietoiseksi tulemistä niin omasta kuin toisen mielestä. Pohja näille taidoille luodaan varhaisissa vuorovaikutussuhteissa, mutta niitä on mahdollista kehittää läpi elämän. Psykoterapeutti Nina Alfthanin mukaan hyvät mentalisaatiotaidot ovat suoraan yhteydessä ylisukupolvisen ketjun katkaisemiseen, sillä vain tiedostettuja ajattelu- ja käyttäytymismalleja on mahdollista lähteä muuttamaan. Tiedostava oleminen vaikuttaa myönteisesti myös yksilön itsesääätelykykyyn, joka puolestaan voi helpottaa vaikeiden tunteiden käsittelyssä ja lieventää impulsiivista käyttäytymistä. Alfthanin mukaan kaikenlaisen ihmissuhdetyön tulisi pyrkiä mentalisaation vahvistamiseen ja asiakastyössä käytettävien menetelmien tulisi tukea näiden taitojen kehittymistä. (Alfthan 2018, 161-166; Sadeniemi, Häkkinen, Koivisto, Ryhänen & Tsokkinen 2019, 69-72.)

Vanhemman mentalisaatiokyvyn tukemisen tärkeys on otettu huomioon valtakunnallisella tasolla MLL:n Vahvuutta vanhemmuuteen® -hankkeen toimesta. Hanke on suunnattu vauvaperheiden kanssa toimiville ammattilaisille ja toteutuu käytännössä esimerkiksi suomalaisessa neuvolatyössä perheryhmien kautta. Mentalisaatioperusteiseen työskentelyyn pohjautuvan hankkeen tavoitteena on edistää lapsen ja vanhemman välistä turvallista vuorovaikutusta. Hankkeen myötä vauvaperheiden kanssa toimiville ammattilaisille on kehitetty työvälineitä, joiden avulla voidaan tukea vanhemman mentalisaatiokykyä. Työskentely aloitetaan jo raskausaikana, jolloin vanhempien myönteisiä mielikuvia vanhemmuudesta tuetaan ja luodaan perusteita turvallisen kiintymyssuhteen syntymiselle. Vahvuutta vanhemmuuteen® -perheryhmien ryhmäkeskusteluihin osallistui vuosina 2010-2014 noin 1400 isää ja 1200 äitiä eri puolilta

Suomea. MLL:n mukaan moni vanhempi koki ryhmäkeskustelut hyödyllisiksi ja edesauttavan sitä, että vanhempi ymmärtää paremmin lapsensa tarpeita ja tunteita. (MLL 2019.)

Taide- ja kulttuuritoimintaan osallistuminen on yksi sosiaalisen tasa-arvon toteutumisen mitareista - lapsen edellytykset osallistua taidelähtöiseen toimintaan ovat vahvasti yhteyksissä hänen lähtökohtiinsa sekä kasvuympäristöönsä. Eriarvoistumisen ehkäisyssä tarvitaan sitä, että kaikille lapsille taataan tasa-arvoiset mahdollisuudet osallistua taidetoimintaan. Kuvataidepohjaisessa toiminnassa korostuu erityisesti lapsen kehityksellinen tukeminen ja yhteiskunnallisena tavoitteena kulttuurillisen osallisuuden takaaminen. (Rusanen 2014, 20.)

Kuvataiteellisen toiminnan yhteys mentalisaatioon näkyy, kun aikuinen luo tilaa intensiiviselle läsnäololle ja pyrkii näkemään maailman lapsen silmin. Moninaiset aistikokemukset luovat pohjan lapsen kuvataiteellisen ilmaisun perustalle, johon myös aikuisella on mahdollisuus mentalisaation kautta pyrkiä. Aikuinen voi yhdessä lapsen kanssa uppoutua kuvalliseen työskentelyyn, jolloin asioita hämmästellään ja ihmetellään yhdessä. Lapsen kokemusmaailmaan asennoitunut aikuinen pyrkii näkemään työskentelyn tuorein silmin ja avoimesti - kaikki havaitaan ikään kuin ensimmäistä kertaa. Kuvataiteen ihmeellinen maailma avaa mentalisaation kautta uudenlaisia mahdollisuuksia vuorovaikutukselle. (Rusanen 2014, 28-29.)

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö sosiokulttuurisen innostamisen välineenä

Toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämishanke, joka pyrkii työelämälähtöisesti tuottamaan ammatilliselle kentälle uutta tutkimuksellisesti perusteltua sisältöä tiedon ja toiminnan muodossa. Kehittämishanke on innovatiivisesti suuntautunut toimintakokonaisuus, joka toteutetaan kertaluontoisesti ja ennalta sovitussa määräajassa. Käytännön tasolla toiminnallisen opinnäytetyön toteutus voidaan jakaa kahteen osioon. Ensimmäinen osio on kehittämistyöskentelyn lopputulemana syntynyt tuotos, joka voi alakohtaisesti olla melkein mitä tahansa perehdyttämisoppaan ja toimintapäivän väliltä. Toinen osio on kirjallinen raportti, jossa tuotokseen johtanut prosessi kuvataan kokonaisuutena ja kehittämistoiminnan vaiheet avataan lukijalle selkeästi ja innostavasti. Raportissa toiminta sidotaan johdonmukaisesti alan teoreettisiin suuntauksiin ja perustellaan laajemmin myös valitun aiheen ajankohtaisuutta ja yhteiskunnallista merkittävyyttä. (Paasivaara, Suhonen & Virtanen 2013, 15-16; Salonen 2013, 25; Vilka 2015, 36-37.)

Hanketyöskentely taidelähtöisten menetelmien parissa nivoutuu läheisesti sosiokulttuuriseen innostamiseen, jonka keskiössä on toimintaan herkistäminen ja motivoiminen. Sosiokulttuurinen innostaminen on vapaaehtoistoiminnasta 1960-luvulla kummunnut käsite ja tänä päivänä laajalti käytössä oleva, ihmisten parissa tehtävän työn suuntaus. Sosiologi Ezequiel Ander-Egg on määritellyt sen olevan kokonaisuus ihmisten hyvinvointiin linkittyviä sosiaalisia toimintatapoja, jotka perustuvat osallistuvalla pedagogialla. Käytännössä sosiokulttuurisella innostamisella pyritään vaikuttamaan myönteisesti yhteiskunnan tilaan löytämällä erilaisia tapoja

edistää tasavertaisuutta ihmisten välillä. Yksilön tasolla työn kärki on itseohjautuvuuden ja riippumattomuuden vahvistamisessa. (Kurki 2000, 21; Salonen 2013, 23)

3 Päihdekuntoutus

Päihdekuntoutusta järjestetään terveydenhuoltolain, työterveyshuoltolain tai päihdehuoltolain (yksilö- ja perhekuntoutus) nojalla (Kela 2019). Kuntoutuspalveluiden tavoitteena on edistää sairaan tai toimintakyvyltään vajavaisen ihmisen toimintakykyä, itsenäistä selviytymistä, hyvinvointia, mahdollisuuksia osallistumiseen sekä työllistymiseen. (Eronen, Londén & Peltosalmi 2019, 166.)

Päihdekuntoutusta ennen asiakas on usein katkaisu- tai vieroitushoidossa. Tämän jälkeen kuntoutusta järjestetään joko avokuntoutuksena tai päihdekuntoutusyksikössä ympärivuorokautisena kuntoutusjaksolla. Päihdekuntoutuksessa kuntoutumista tukevia toimintoja esimerkiksi; ryhmätoiminta, erilaiset terapiat ja yhteisöhoito. Olennainen osa päihdekuntoutusta on myös sosiaalisen kuntoutumisen tukeminen. Sosiaalisessa kuntoutuksessa otetaan huomioon asiakkaan elämäntilanne ja olosuhteet eli toimeentulo, asuminen, koulutus sekä työn ja läheisverkosto osana kuntoutusprosessia. Kuntoutuksen tehtävänä on tukea asiakasta selvittämään elämäntilanteeseensa, kuten asumiseen, ihmissuhteisiin ja toimeentuloon liittyviä asioita. (Ihalainen & Kettunen 2016, 261-262.)

Kuntoutusyksiköitä ylläpitävät kunnat, päihdetyöhön erikoistuneet järjestöt ja yhteisöt sekä yksityiset palveluntuottajat. Hoitoon hakeutuminen tapahtuu sosiaali- ja terveystoimen peruspalveluiden, päihdepoliklinikan tai A-klinikan välityksellä. Kuntoutuksesta peritään asiakkaalta omavastuuosuus. Toisaalta taas varaton asiakas voi saada harkinnanvaraisesti kuntoutusta toimeentulotuen nojalla. Kuntoutukseen työelämästä ohjatuilla ja perhekuntoutuksen asiakkailla on mahdollisuus hakea Kelalta kuntoutusrahaa. (Ihalainen & Kettunen 2016, 262.)

Sosiaalibarometrin (2019) selvityksessä sosiaali- ja terveysjohtajat, sosiaalityöntekijät sekä Kelan ja TE-toimistojen johto arvioivat haastavissa elämäntilanteissa elävien väestöryhmien hyvinvoinnin kehitystä. Yksi selvityksen ryhmistä oli päihdekuntoutujat. Haastavassa elämäntilanteessa olevien ihmisryhmien hyvinvoinnin kehittymistä arvioitiin viiden vuoden aikajanelä ja kunkin vastaajan toimialueen näkökulmasta. Päihdekuntoutujien kohdalla eri tahojen näkemykset vaihtelivat heikentyneen ja ennallaan säilyneen tilanteen kesken. Sen sijaan sosiaali- ja terveysalan johtoporras kokee päihdekuntoutujien hyvinvoinnin tilan säilyneen kukaan kuinkin ennallaan tai jopa kohentuneen. (Eronen ym. 2019, 34-37.) Samassa selvityksessä vastaajat kuvasivat avoimien kysymysten kautta, millaisilla keinoilla päihdekuntoutujien elämäntilanteita voisi kohentaa. Päihdekuntoutujilla painottuivat erityisesti nopea hoitoon pääseminen ja nykyistä monimuotoisemmat päihdepalvelut. Palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta korostettiin niin avopalveluiden kuin laitospalveluiden kuntoutuksen kohdalla. Osa vas-

taajista toi esiin, miten vaihtoehtoisilla palveluilla olisi mahdollista vastata paremmin erilaisen päihdekuntoutujien tarpeisiin: korvaushoito ei yksinään riitä, vaan esimerkiksi nuoret hyötyisivät enemmän kohdennetuista päihdekuntoutuksen muodoista. Vastajat pitivät ongelmallisena, miten päihdekuntoutujien toimeentulo on työttömyysetuuden varassa sen sijasta, että kuntoutujilla olisi mahdollisuus saada sairauteen tai kuntoutukseen perustavia sosiaalietuuksia. (Eronen ym. 2019, 52.)

Hietalan mukaan päihdekuntoutuksen raamit ovat lähtökohtaisesti järjestelmän määrittelemiä, joissa korostuu ammattilaisten toteuttama tavoitteellinen toiminta. Perusluonteeltaan strateginen kuntoutus pyrkii vaikuttamaan asiakkaan toimintamalleihin. Strategisen toiminnan suuntalinjat liittyvät yksilöiden omiin päämääriin ja menestykseen. Päihdekuntoutuksessa strategisuus voi näkyä esimerkiksi siten, että asiakkaan päihteiden käytössä näkyvät muutokset voidaan tulkita palveluiden ja ammattilaisten interventioiden saavutuksina. Näin ollen asiakkaan oma toimijuus muutoksessa jää pahimmassa tapauksessa näkymättömäksi taustalle tai se määritellään ammattilaisten oletusten mukaiseksi normaaliksi muutokseksi. (Hietala 2018, 239-240.)

3.1 Naisnäkökulma päihteiden käyttöön

Kulttuurillinen ilmapiiri naisten päihteiden käytön ympärillä on elänyt ja kehittynyt Suomessa viimeisen sadan vuoden aikana huomattavasti. 1900-luvun alkupuolelta 50-luvulle asti perhearvot olivat hyvin perinteiset ja naisen pääasiallinen tehtävä oli huolehtia kodista sekä lasten ja muun lähipiirin hyvinvoinnista. Hyvä nainen oli siveellinen ja ylläpiti moraalisia arvoja. Naisten ajaman raittiusliikkeen myötä naisen moraalinen asema yhteiskunnassa kohosi entisestään. Juopotteleva nainen oli sen sijaan erikoisuus, joka tuomittiin välittömästi huonona naisena. 1960-luvulla ilmapiiri yhteiskunnassa alkoi vapautua monin eri tavoin - täysraittiuuden tavoittelusta luovuttiin ja pikkuhiljaa myös naisten päihteidenkäytössä alkoi näkyä muutosta. Erityisesti nuorten naisten elämäntyylillä villiintyi. Yleinen perhekuulttuuri joutui myllerrykseen 1970-80 -lukujen taitteessa, kun avioerot, avoliitot, yksinhuoltajat sekä uusioperheet alkoivat yleistyä yhteiskunnassa. Alkoholien saatavuutta helpotettiin jatkuvasti ja 1990-luvulle tultaessa kehitys jatkui samaan suuntaan. Hiljalleen ravintola- ja saunaillat juomineen vakiinnuttivat paikkansa ajanviettotapana myös naisten elämässä. (Boelius 2013, 71-76.)

Tarve odottavien äitien päihdekuntoutukseen tuli näkyväksi 1980-1990-lukujen aikana, kun päihdeongelmaisia äitejä alettiin ensi kertaa kohdata sosiaaliperuspalveluissa ja huomattiin, ettei ammattihenkilöstön osaaminen riittänyt vastaamaan tämän asiakasryhmän erityisiin tarpeisiin. Ensimmäinen päihdeongelmaisten äitien hoitoon erikoistunut ensikoti avattiin 90-luvun lopulla Helsingin Oulunkylään. Tuolloin käytössä oli hoitomalli, jossa käytännön päihdekuntoutus oli vielä ulkoistettu tapahtuvaksi muualla kuin ensikodilla. Vanhemmuuden tukemisen potentiaali osana onnistunutta päihdehoitoa havaittiin kuitenkin pian. Vauvan näkökulman ymmärtämisen huomattiin luonnostaan vahvistavan äidin hyvinvointia tukevia toimintoja ja

tarjoavan mahdollisuuden löytää elämästä uudenlaista merkityksellisyyttä. Ajatus lapsilähtöisen päihdehoitomallin luomisesta alkoi selkiytyä. (Andersson 2013, 20-21.)

Päihteitä käyttävät äidit ovat kautta aikojen saaneet osakseen tuomitsemista julkisten palveluiden piirissä. On luonnollista, että päihteitä käyttävä äiti herättää voimakkaita tunteita keuhkossaan. Myös työntekijät ovat inhimillisiä ihmisiä, joilla on omat kokemuksensa, näkemyksensä ja toimintaa ohjaavat arvonsa. Työntekijältä vaaditaan eettisesti vahvaa ammatillisuutta ja kykyä reflektiivisuuteen, jotta tiedostamattomat moraalikäsitteet eivät ohjata työtä. Merkittävää työtä päihteitä käyttävien äitien ja vauvaperheiden parissa tekee Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni -hoitojärjestelmä, jonka puitteissa on luotu aivan uudenlaista ammatillisuutta päihdetyön kentälle. Hoitomalli yhdistää naisen yksilöllisyyden huomiointia, päihdekuntoutuksen sekä varhaisen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden tukemisen terapeuttisessa kontekstissa. Työskentelyn ytimessä on päihteitä käyttävän äidin kunnioittava ja läsnä oleva kohtaaminen sekä arvostava, tasavertainen kohtelu. (Andersson 2013, 24-35; Boelius 2013, 80-84; Hyytinen 2013, 89-101)

Naiserityisyys on kokonaisuudessaan Suomessa vielä melko tuore suuntaus, eikä nais erityiselle työtoiminnalle vielä toistaiseksi ole olemassa tarkkaa määritelmää. Sen voidaan katsoa olevan lähestymistapa, jossa nainen käsitetään kokonaisvaltaisena yksilönä, ottaen samalla huomioon naisen elämää koskettavat moninaiset psykososiaaliset haasteet. Nimensäkin mukaisesti nais erityistä työtä määrittää sukupuolisidonnaisuus ja oleellista on se, että työntekijätkin ovat naisia. Päihdetyön kentällä nais erityisyys huomioi naiseuden merkityksen päihdehoidossa, naisten päihdeidenkäytön erityisen luonteen ja sen mukanaan tuomat lieveilmiöt. (Boelius 2013, 80-83; Karttunen 2013, 221)

Suomessa toimii tällä hetkellä vain yksi erityisesti naisille suunnattu, laitosmaista päihdekuntoutusta tarjoava taho, Tohmajärvellä sijaitseva hoitokoti Tuhkimo. Tuhkimo on vuodesta 2002 toiminnassa ollut yksityinen palvelun tuottaja. Asiakkaan kanssa työskentelee moniammatillinen työyhteisö ja käytettävissä menetelmissä huomioidaan erityisesti naiseus ja hoidon kokonaisvaltaisuus. Avopuolella päihdekuntoutusta sekä ennaltaehkäisevää päihdetyötä nais erityisellä työtoiminnalla toteuttaa Naisten kartano ry. Miltei satavuotias järjestö tarjoaa toimintaa pääkaupunkiseudulla ja Tampereella sekä tukee naisia myös verkon välityksellä. Hanna-Mari Kuivalainen on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan nais erityisen työtoiminnan ulottuvuuksia, haastatteleamalla edellä mainituissa yksiköissä urauurtavaa työtä nais erityisen päihdetyön parissa tekeviä sosiaalityön ammattilaisia. (Kuivalainen 2018, 26-27; Hoitokoti Tuhkimo 2019)

Kuivalaisen tutkimuksen mukaan nais erityisen päihdetyön ominaisimpia piirteitä ovat yhteisöllisyys ja vertaistuki. Tutkimuksessa esiin nousivat myös naisten toteuttaman hoivan ja turvallisuuden viitekehys sekä naiseuden ja estetiikan tematiikat. Työtä pyritään jatkuvasti kehittämään vastaamaan paremmin naisten erityisiin tarpeisiin. (Kuivalainen 2018, 39-40)

3.2 Pidä kiinni -hoitojärjestelmä

Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä on suomalainen kuntoutusinnovaatio, joka yhdistää ainutlaatuisella tavalla vauvan ja vanhemman varhaisen vuorovaikutuksen, vanhemmuuden tukemisen sekä päihdekuntoutuksen. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä lähti alun perin vuonna 1998 liikkeelle 10-vuotisena projektina, jolloin rahoitusta myönnettiin vain yhden päihdeongelmien hoitoon erikoistuneen ensikodin perustamiselle (Andersson, 2013, 21.) Tänä päivänä valtakunnallisen Pidä kiinni® -hoitojärjestelmän ensikoteja ja avopalveluyksiköitä toimii Helsingissä, Espoossa, Jyväskylässä, Kokkolassa, Kuopiossa, Oulussa, Rovaniemellä, Turussa, Kotkassa ja Lahdessa. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

Pidä kiinni® -hoidon piirissä olevat asiakkaat ovat vaihtelevissa elämäntilanteissa olevia äitejä ja vauvaperheitä. Päihdeongelman lisäksi perheiden elämässä ilmenee muunkinlaisia haasteita, kun usein myös vanhempien sosiaaliset verkostot ovat rakentuneet päihteidenkäytön ympärille. Side päihteisiin ja päihdekeskeiseen elämäntapaan ihmisuhteineen on usein vahvasti ylisukupolvinen - moni päihderiippuvainen nainen ja äiti on altistunut päihteille ja sen lieveilmiöille jo omassa lapsuudessaan. Pelkän päihteidenkäytön lisäksi on kyse siis opituista käyttäytymismalleista. Tästä syystä äidin ja vauvan kuntouttaminen yhdessä on ensisijaisen tärkeää, jotta syrjäytymisen ketju voisi katketa. Toiminnan voisikin sanoa olevan päihdekuntoutusta lastensuojelun sisällä. Lapsi on aina etusijalla ja kuntoutuksen keskiössä, mutta myös äidin yksilölliset tarpeet huomioidaan, hänen vanhemmuuttaan tuetaan ja hänen autonomiansa pyritään vahvistamaan. (Boelius 2013, 80-83.)

Hoitojärjestelmän avulla kuntoutetaan vuodessa noin 250 perhettä. Kuntoutuksen lähtökohdina ovat vauvan tarpeet, etu ja terve kehitys. Hoitojärjestelmän tavoitteisiin kuuluvat sikiövaurioiden ehkäiseminen ja vähentäminen tukemalla äidin päihteettömyyttä raskauden aikana. Tavoitteena on päihteettömän elämän tukeminen myös lapsen syntymän jälkeen. Lisäksi hoitojärjestelmän tavoitteisiin kuuluvat vauvan hyvä hoito ja terveen kehityksen tukeminen sekä äidin ja vauvan välisen toimivan vuorovaikutuksen tukeminen. Vanhemman roolin löytämistä sekä arkielämän taitojen hallintaa pyritään tukemaan niin, että vanhempi selviytyisi päivittäisestä elämästään lapsensa kanssa. Vanhemman rooli motivoi päihteetöntä elämää - vanhemman ja vauvan välinen suhde vahvistuu, kun vanhempi ymmärtää vauvan tarpeita ja osaa vastata niihin. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

Pidä kiinni® -hoitojärjestelmän avulla on saavutettu merkittävät yhteiskunnalliset säästöt. Hoitojärjestelmä on historiansa aikana auttanut yhteensä yli 2500 äitiä ja vauvaa - yhteiskunnan säästöt ovat tähän mennessä noin 7 miljardia euroa. Kunnille tämä tarkoittaa äitien päihdekuntoutuksessa noin 4 miljoonan euron vuosittaisia säästöjä ja 15 miljoonan euron säästöjä äitien eläkeikään mennessä, kun äidit saadaan kuntoutettua työkykyisiksi. Hoitojärjestelmän ylläpidon vuosittaiset kustannukset jäävät noin 8,5 miljoonaan euroon vuodessa. Pidä kiinni -

hoitojärjestelmää voidaan kutsua niin taloudellisesti kuin inhimillisestikin tuottavaksi yhteiskunnalliseksi investoinniksi. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

Tutkija Anna Lepon mukaan kuntouttamatta jättäminen on yhteiskunnalle huomattavasti kalliimpaa. Vauvan sijoitus ammatilliseen perhekotiin tai laitokseen maksaa vuositasolla noin 60 000-90 000 euroa yhteiskunnalle. Tämän lisäksi äidin päihdehaitta- ja raskauskomplikaatioiden kustannukset ovat 36 000 euroa vuodessa. Lapsen huostaanotosta tai pitkäaikaisesta sijoituksesta johtuvat kustannukset 18 ikävuoteen asti ovat keskimäärin noin 1-1,6 miljoonaa euroa ja äidin syrjäytyminen eläkeikään saakka noin 1,1 miljoonaa euroa. Näin ollen voidaan todeta, että kuntouttaminen on yhteiskunnalle edullisempi vaihtoehto. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

Pidä kiinni® -hoitojärjestelmällä on saavutettu vuosien saatossa hyviä tuloksia. Kuntoutuksessa olleista äideistä suurin osa elää päihteetöntä elämää yhdessä lastensa kanssa. 2/3 ensikodissa ja ¾ avopalveluyksiköissä olleista äideistä kuntoutuu siten, että lapsen huostaanotolta vältytään. Lastenpsykiatrin mukaan ensikotikuntoutuksessa olleiden perheiden lapset olivat arvion mukaan normaalin kehityksen rajoissa ja lähtökohtaansa nähden terveitä. Marjukka Palon (2013) mukaan äidit ovat välttyneet vakavilta päihderetkahduksilta ja kuntoutuneiden äitien arvomaailma on muuttunut terveellisempään suuntaan. Anna Lepon (2012) mukaan äidit arvioivat kuntoutuksen mahdollistaneen kokonaisvaltaisen elämänmuutoksen ja turvallisuuden tunteen lujittumisen. (Ensi- ja turvakotien liitto 2019.)

3.3 Avopalveluyksikkö Pesä

Avopalveluyksikkö Pesä on vuonna 1998 perustettu Helsingin Ensikodin avopalveluyksikkö päihdetaustaisille naisille ja heidän vauvoilleen. Pesässä järjestetään kuntoutusta raskaana oleville päihdekuntoutujaäideille sekä vauvaperheille Pidä kiinni® -hoitojärjestelmän mallin mukaisesti. Asiakkuus alkaa äidin kautta, mutta isät ovat yhtä lailla tervetulleita ja tärkeä osa toimintaa. Päihderiippuvaisuus voi johtua mistä tahansa päihteeksi luokiteltavasta aineesta (alkoholi, huumeet tai lääkkeet). Kuntoutusjakson aikana vanhempi voi olla lääkkeellisessä korvaushoidossa. Pesä tekee viranomaisyhteistyötä lastensuojelun sekä asiakkaan päihdekontaktin kanssa (Helsingin Ensikoti ry 2019b; Helsingin Ensikoti ry 2019d.)

Pesässä järjestetyt hoidolliset avopalvelut on suunnattu perheille, joilla on voimavaroja ja mahdollisuus osallistua kuntoutukseen itsenäisesti tai tuetusti kotoa käsin. Kuntoutuksen keskeisiä elementtejä ovat varhaisen vuorovaikutuksen, vanhemmuuden sekä vauvalähtöisen arjen hallinnan tukeminen. Tavoitteena on lapsen ja vauvan välisen turvallisen kiintymyssuhteen vahvistaminen. Pesän hoidollinen viitekehys nojaa taustateorioihin, kuten kiintymyssuhdeteoriaan ja traumateoriaan, sekä psykoedukaation keinoihin; mentalisaatioteoriaan, reflek-

tiiviseen työotteeseen, emotionaaliseen saatavilla olemisen teoriaan, vakauttavaan työskentelyotteeseen sekä vuorovaikutukselliseen leikkiterapiaan, theraplayhin. (Helsingin Ensikoti ry 2019a; Helsingin Ensikoti ry 2019d.)

Työskentely avopalveluyksikössä aloitetaan usein jo raskausaikana. Pesän työntekijät tekevät yhdessä perheiden kanssa kullekin perheenjäsenelle henkilökohtaisen hoitosuunnitelman. Työskentelyn tavoitteena on suojella kohdussa kehittyvää vauvaa päihteiltä. Raskausajan työskentelyssä painopiste on arjessa ja tässä päivässä. Työskentelyn avulla pyritään ennakoimaan tulevaa arkea vauvan kanssa, mietitään päihteiden käytön roolia perheen elämässä vauvan synnyttyä ja käydään läpi sitä, mikä merkitys päihteettömällä elämällä on sekä tulevalle vauvalle että koko perheen tulevaisuudelle. Vauvan synnyttyä avopalveluyksikkö Pesä tarjoaa perheille päihteettömän ympäristön ja hyvät edellytykset kuntoutumisprosessille. Työskentelyn tavoitteena on auttaa vanhempaa olemaan ilman päihteitä ja rakentamaan turvallista vauvaperhearkea sekä -rytmiä. Päihdekuntoutuksen lisäksi vanhemmille tarjotaan vuorovaikutus- ja kiintymyssuhdehoitoa. (Helsingin Ensikoti 2019b.)

Arki avopalveluyksikössä koostuu yksilö-, perhe- ja ryhmätyöskentelystä. Perhekohtainen työskentely on luonteeltaan yksilöllistä ja perheen tarpeet sekä toiveet huomioivaa; perheen kanssa keskustellaan heille ajankohtaisista ja tärkeistä asioista. Sisällössä painottuvat perheiden kuntoutumisvalmiuden ja tilanteen mukaan joko kriisityö tai tavoitteellinen vuorovaikutustyö. Suurimmalle osalle perheistä tarjotaan yksilöllistä theraplay-jaksoa eli lapsen ja hoivaajan välistä vuorovaikutusleikkiterapiaa. Perhekohtaisessa työskentelyssä vauvalle tarjotaan jokaisella käynnillä intensiivinen vuorovaikutustuokio, joka voi koostua esimerkiksi vauvahieronnasta, lauluista tai leikeistä. Ryhmätapaamiset mahdollistavat kohtaamisia samassa elämäntilanteessa olevien perheiden kanssa ja antavat tilaa vertaistuelle. Työskentelyllä pyritään siihen, että vanhemmat löytäisivät iloa arkisesta elämästä päihteiden käytön sijaan. (Helsingin Ensikoti ry 2019b; Helsingin Ensikoti ry 2019d.)

Avopalveluyksikkö Pesä tarjoaa perinteisen kuntoutuksen lisäksi myös etsivän ja matalan kynnyksen palveluita raskaana oleville sekä pienten lasten äideille, jotka eivät ole vielä palveluiden piirissä. Etsivän ja matalan kynnyksen palveluilla pyritään tavoittamaan perheitä, joilla on päihteiden kanssa ongelmia ja auttaa heitä pääsemään tuen piiriin. Etsivän työn keinoihin kuuluvat verkostoituminen eri toimijoiden kanssa, jalkautuminen, verkkoauttaminen sekä sosiaalisen median käyttö. Verkossa asiakkaita autetaan chat-palvelun kautta, joka mahdollistaa päihderiippuvuudesta keskustelun anonymisti ja maksuttomasti ammattilaisen kanssa. Matalan kynnyksen periaatteella Pesässä toimii raskaana olevien ryhmä, jonka tavoitteena on sitoa päihderiippuvaisia raskaana olevia päihde-, perhe- ja vuorovaikutushoitojen piiriin. Ryhmään ei tarvitse lähetettä eikä maksusitoumusta ja sinne on mahdollista tulla halutessaan nimettömänä - ryhmään tullut ei välttämättä aloita kuntoutusta Pesässä, mutta hänet ohjataan oikeiden palveluiden piiriin. (Helsingin Ensikoti ry 2019c.)

4 Mentalisaatio

Mentalisaation ytimessä on mielen pitäminen mielessä (Allen, Fonagy & Bateman 2008, 3). Mentalisaatioteoria on kehittynyt vuosikymmenen vaihteessa brittiläisten professorien Peter Fonagyn ja Anthony Batemanin tutkimuksista koskien lapsen mielen kehitystä. Mentalisaatioteorian kehitys pohjautuu vahvasti brittiläisen psykiatrin ja psykoanalyytikon John Bowlbyn ajatuksiin ja tutkimukseen kiintymyssuhdeteoriasta. (Kauppi & Takalo 2014, 17.) Alun alkaen Fonagyn ja Batemanin mentalisaatioon perustuva hoitomalli on kehitetty epävakaan persoonallisuuden ymmärtämiseen ja hoitoon. Tänä päivänä ajattelu- ja toimintatapoja sovelletaan laajemmin monien erilaisten psyykkisten häiriöiden hoidossa. Mentalisaatiota hyödynnetään lisäksi kasvatuksessa, opetuksessa, johtamisessa ja muilla osa-alueilla, missä vuorovaikutustaidot ovat keskeisessä asemassa. (Keinänen & Martin 2019, 12.)

Ajattelu on inhimillisistä kyvyistä keskeisimpiä. Mentalisaatio merkitsee yksilön kykyä pohtia tietoisia ja tiedostamattomia ajatuksia ja tunteita itsessä ja toisissa. Mentalisoinnilla tarkoitetaan kykyä tunnistaa, millaisia vaikutuksia oman mielen toiminnalla ja käytöksellä on toisen mielen toimintaan. Kehittynyt mentalisaatiokyky on yksi toimivan vuorovaikutuksen kulmakivistä; se toimii auttavana tekijänä tunnetilojen säätelyssä, luo vakautta ihmissuhteisiin sekä edistää perheen sisäistä kommunikaatiota. Mentalisaation myötä konflikteissa aiheutunut stressi on vähäisempää sekä traumatisoivat vaikutukset lievempiä. Mentalisaatiolla on suuri painoarvo hyvässä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Yhtymäkohtia ovat lapsen ja vanhemman välinen turvallinen kiintymyssuhde, lapsen suotuisa kognitiivinen ja tunne-elämän kehitys sekä lapsen oman mentalisaatiokyvyn kehitys. (Kauppi & Takalo 2014, 8; Laitinen & Ollikainen 2016, 11; Pajulo, Pyykkönen & Salo, 2017.)

Viime vuosikymmenen aikana mentalisaation käsite on ollut psykiatrian ammattikunnassa erityinen mielenkiinnon, tutkimuksen sekä kehittämistyön kohde. Käsitteenä on samankaltainen muiden psykologisten käsitteiden kanssa. Tällaisia käsitteitä ovat esimerkiksi metakognitio, mielen teoria ja ”mindfulness”. Mentalisaation erityispiirteenä on, että se koskee nimenomaan mielen tiloja ja kohdistuu sekä itsen että toisiin. Mentalisaatio edellyttää laajoja kognitiivisia kykyjä, kuten huomion keskittämistä ja tunne-elämän taitoja, kuten kykyä tuntea empatiaa. Tunteiden lisäksi mentalisaation käsite koskettaa laajemmin myös muita mielen tiloja, kuten yksilön tavoitteita ja toiveita. Neurobiologisissa kuvantamistutkimuksissa on käynyt ilmi, että aivojen eri alueiden onkin ymmärrettävästi todettu olevan yhteydessä mentalisaatioon. (Pajulo ym. 2017.)

Mentalisaation ytimeen kuuluu ajatus siitä, että yksilön käyttäytymisen taustalla on käytöstä ohjaava mieli. Mentalisaation avulla voidaan pyrkiä ymmärtää sitä, millainen tunne tai ajatus on voinut edeltää jotakin tekoa. Tekoihin on mahdollista suhtautua muutenkin kuin oikein-väärin -asteikolla, kun ymmärtää miltä toisesta on tuntunut ennen tehtyä tekoa. Mentalisaation kautta tullaan oivallukseen, että mikään teko ei ole oikeastaan ”mieletön”, kun yrittää

ymmärtää tekijän mielentiloja kokemuksen kautta. Mentalisoinnissa olennaista on, että toisen ihmisen tunteet ja ajatukset ovat aina kuviteltuja - toisen tunteita ja ajatuksia ei voi koskaan tietää varmaksi. (Pyykkönen 2017; Mattila & Rantala 2019, 21.)

Mentalisaatio on luonteeltaan kontekstisidonnaista. Yksilön kyky mentalisoimiseen voi olla varsin hyvä suurimmassa osassa vuorovaikutustilanteita, mutta voimakas tunnetila saattaa estää henkilöä ymmärtämästä toisten ihmisten tunteita tai edes kiinnittämästä näihin huomiota. Tästä syystä on tärkeää arvioida, miten hyvin mentalisointi onnistuu niissä ihmissuhteissa, jotka vaativat eniten tätä kykyä ja jotka sisältävät suuren tunnelatauksen. Mentalisaatiota voidaankin pitää kehityksellisenä saavutuksena, jolle tyypillinen piirre on vaihtelevuus samallakin ihmisellä eri tilanteissa. Näin ajateltuna, mentalisaation käsite liittyy vahvasti ihmissuhteiden laadun arvioimiseen. (Bateman & Fonagy 2014, 74; Larmo 2017, 15.)

Sosiaalialan asiakastyön kentällä mentalisoivaa lähestymistapaa kutsutaan reflektiiviseksi työotteeksi. Reflektiivisen työotteen voidaan sanoa olevan utelias ja pohdiskeleva lähestymistapa, jossa työntekijä ei pyri ratkaisemaan asiakkaan ongelmia suoraan, vaan keskittyy vahvistamaan yksilön tai perheen kykyä tehdä se itsenäisesti. Mentalisoiva työntekijä auttaa asiakasta pysähtymään hetkiin, joissa mielensisäisten tilojen ja ulkoisen käyttäytymisen yhteyttä on mahdollista pohtia niin itsen kuin muiden kohdalla. Mentalisaatiopohjaisella työskentelyllä voidaan lisätä ymmärrystä yksilöiden välille, esimerkiksi perheiden kanssa tehtävässä työssä. Reflektiivinen työote edellyttää myös työntekijältä itseltään vahvaa mentalisaatiokykyä ja mentalisoivaa asennetta. (Pyykkönen, 2017.)

4.1 Mentalisaatiokyky ja vanhemmuus

Italialaisen neurotieteisiin erikoistuneen psykologin Vittorio Gallese (2011) mukaan ihmisten kognitiivinen eli tiedollinen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Ensimmäiset merkittävät suhteet luodaan yleensä vanhempiin ja sisaruksiin. Sosiaaliset suhteet vuorovaikutustilanteineen ovat areena, jossa tuodaan esiin niin henkilökohtaiset aikomukset, tunteet ja ajatukset. Sosiaalisen kyvykkyyden ytimessä on taito havainnoida toisen käyttäytymistä ja ymmärtää tämän päämäärähakuista toimintaa. Toisen käyttäytymistä tarkastellaan saadaksemme selville mitä toisen mielessä liikkuu ja mikä hänen toimintaansa ohjaa. Ennakoimalla ja ymmärtämällä toisen käyttäytymistä, on mahdollista säätää omaa käytöstään sen mukaisesti. (Gallese, 2011.)

Vanhemman mentalisaatiokyvyllä tarkoitetaan, että vanhempi pyrkii ymmärtämään lapsensa käyttäytymisen taustalla olevia kokemuksia, ajatuksia, tunteita ja tarpeita. Mentalisaatio vaatii vanhemmalta kykyä ymmärtää, että lapsi on erillinen itsestä mutta kuitenkin yhteydessä itseen; mentalisointia on, kun vanhempi pohtii oman mielentilansa (tunteiden, ajatusten) vaikutuksia vuorovaikutustilanteisiin. Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen

laatu on suoraan yhteydessä kiintymyssuhteen laatuun ja tätä kautta laajemmassa kokonaisuudessa lapsen kehitykseen. (Kalland 2014, 26; Kalland 2019.) Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ja vanhemman (tai ensisijaisen hoitajan) välistä biologista tunnesidettä. Kasvun ja kehityksen myötä tämä suhde rakentuu lapsen mieleen ja tulee osaksi psyykkistä todellisuutta, jonka varaan lapsen tunne turvallisuudesta ja itsetunnosta voivat kehittyä. Kiintymyksen ja mentalisaation yhteys on selkeä: turvallisissa kiintymyssuhteissa, joissa vanhempi on kiinnostunut lapsen mielestä ja joissa lapsella on vapaus tutkia vanhemman mieltä, lapsella on mahdollisuus alkaa ymmärtää toisten subjektiivisuutta. Lapsen "löytäessä itsensä" vanhemman mielessä ajattelevana ja tuntevana emotionaalisenä ihmisenä, hänen oma mentalisaatiokykynsä saa mahdollisuuden kehittyä vahvaksi. (Pyykkönen 2017, 111.)

Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa alkaa kehittyä jo raskausaikana, kun mielikuvat vauvasta syntyvät raskauden myötä. Alkuraskaudessa äiti kokee, että vatsassa kasvava vauva on osa omaa itseä. Raskauden edetessä vauvan liikkeitä alkavat tuntumaan äidin kohdussa ja äiti alkaa kokea vauvan itsestään erilliseksi. Vanhemmaksi kasvamisen keskiössä on sen ymmärtäminen, että lapsi on erillinen itsestä, mutta kuitenkin yhteydessä itseen. Vanhemman mentalisaatiokykyyn kuuluu ymmärrys siitä, että samaan aikaan kun lapsi on ainutkertainen yksilönsä, joka omaa ainutkertaiset kokemukset, ovat lapsen kokemukset yhteydessä häntä hoivaavan vanhemman kokemuksiin. Samalla tavalla tulevalle isälle kokemus lapsen erillisyydestä tulee näkyväksi, kun isä kokeilee vauvan liikkeitä äidin vatsan läpi ja kykenee huomaamaan vauvan reaktiot. (Kalland 2014, 30.)

Tuoreiden vanhempien kohdalla mentalisointiin liittyy paljon kysymyksiä. Vanhempi pohtii mielessään, mikä mahtaa olla vauvan käyttäytymisen takana, mitä vauva mahtaa tuntea ja minkälaisia tarpeita vauvalla on tässä hetkessä. (Kalland 2014, 30-31.) Pienelle lapselle tyyppillinen tapa ilmaista itseään ja tunteitaan tapahtuu aluksi kehollisesti - ilmein, elein ja erilaisin itseilmaisutavoin. Koska viestit ovat sanattomia, vanhempi vastaanottaa viestin koko persoonallaan (kehollaan ja mielellään.) (Keinänen 2017, 85.) Mentalisaatiokykyyn liittyy myönteinen uteliaisuus, mielen avoimuus sekä pyrkimys vauvan kokemusten tavoittamiseksi. Mentalisaatioon liittyvien pyrkimysten myötä mielikuvat vauvasta ja itsestä vanhempana yleensä kehittyvät myönteiseksi ja vuorovaikutus vauvan kanssa koetaan palkitseväksi. Olenaisena osana vanhemman mentalisaatiokykyyn liittyy sen sietäminen, että kaikkea ei voi varmuudella ymmärtää eikä varsinkaan luotettavasti tietää. Mentalisaatiokyvyssä mieli pysyy avoimena, vastaanottavaisena ja valmiina korjaamaan virhetulkintoja - sensitiivisessä vuorovaikutuksessa vanhemmalla on kyky korjata virheitään sekä joustaa tulkinnoissaan. (Kalland 2014, 31.)

Pienen lapsen mieli ja kokonaisvaltainen kehitys tapahtuvat vanhemman, kehittyneemmän mielen, ja riittävän turvallisen kiintymyssuhteen varassa. Vanhemman kyky ottaa vastaan ja

käsitellä lapsen kokemusta, on lapsen normaalin kehityksen edellytys. Lapsen oma mentalisaatiokyky kehittyy varhaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vanhemman antaessa arvoa lapsen kokemukselle, lapsi voi itsekin antaa arvoa kokemukselleen ja tunteilleen. Kun vanhemmalla itsellään on kykyä mentalisaatioon, lapsi saa ymmärrystä siitä, että sekä positiiviset että negatiiviset tunteet ovat siedettävissä ja yhdistettävissä. (Pyykkönen 2017; Larmo 2017, 16; MLL 2016b, 6.) Vanhemman kyky eläytyä lapsensa mieleen ja vastata tunneviesteihin riittävän oikein tallentaa lapsen mieleen kokemuksen tunnekokemusten säätelystä. Pikkuhiljaa lapsi omaksuu vanhemman mielessä syntyneen kuvan oman mielensä sisällöstä, kokemuksistaan sekä tarpeistaan, saavuttaen lopulta kyvyn omien tunteidensa säätelyyn. Samaan aikaan lapsi saa ensimmäiset kokemuksensa vuorovaikutussuhteista ja omista mahdollisuuksistaan olla vaikuttajana, joiden puolesta rakentuu tunne oman elämänsä toimijana olemisesta. (Larmo 2017, 16.) Jo pienet lapset hyötyvät siitä, että tunteista, aikomuksista ja käyttäytymisen vaikutuksista keskustellaan. Olennaista on, että asioita pohditaan ääneen yhdessä. Lasten kanssa on mahdollista nimetä eri osapuolten tunteita ja pohtia ääneen, miltä erilaiset tunteet tuntuvat. Erityisen tärkeää tunteiden käsittely on ristiriitatilanteissa. (Pyykkönen 2017.)

Mentalisaatiokyky ei ole taito, jonka jokainen saa automaattisesti syntyessään. Kyseessä on kehityksellinen prosessi, jonka voi taata ainoastaan riittävän hyvät varhaiset ihmissuhteet. (Pyykkönen 2017, 11.) Erityisesti vanhemmuustutkimuksessa viitataan mentalisaatio-termin rinnalla käsitteeseen reflektiivinen funktio tai kyky (reflective function, RF). Tieteellisessä tutkimuksessa reflektiivisellä kyvyllä tarkoitetaan tietoista ymmärtämistä, jonka arviointiin on kehitetty erilaisia menetelmiä. Reflektiivinen kyky voidaan nähdä myös mentalisaatioon perustuvana käytännön toimintana. Tässä tapauksessa mentalisaatio on yläkäsite ja reflektiivinen kyky voidaan nähdä toimintana, joka näkyy esimerkiksi vanhemmuudessa käytännössä arjen hoivaamisena. (Kalland 2017, 134.)

4.2 Päihteiden käytön yhteys mentalisaatiokykyyn

Mentalisaatio ei ole yksin lapsen ajatuksiin ja tunteisiin virittäytymistä - aikuisen on oltava selvillä myös oman mielensä maisemastaan, sen hetkisestä tunnelmistaan ja voinnistaan. Mentalisoidessa aivojen eri osat toimivat saumattomasti yhdessä, mutta kuormituksen vaikutuksesta tunteista vastaava limbinen osa joutuu ylivilittyneeseen tilaan, eikä saa enää yhteyttä aivojen kuorikerrokseen eli ajattelusta vastaavaan osaan. Isot elämänkriisit, traumaattiset kokemukset ja päihteiden käyttö vaikuttavat yksilön mentalisaatiokykyyn negatiivisesti. Samalla tavalla stressi kaikissa muodoissaan katkoo aivojen eri osien yhteyksiä toisiinsa ja tätä kautta heikentää mentalisaatiokykyä. Tämän seurauksena yksilön ajattelu ja tarkkaavaisuus heikentyvät, reaktioiden hallinnasta tulee vaikeampaa ja vuorovaikutus kärsii. (Mattila & Rantala 2019, 85-86.)

Yhdysvaltalaisen psykologin, Daniel Sternin, termi äitiystila (motherhood constellation) on nimitys normaalille, mutta muista elämänvaiheista eroavalle henkiselälle tilalle, jossa jokainen

äidiksi tullut on syntymän aikoihin ja sen jälkeen. On tavallista, että vauva ja vanhemmuus valtaavat runsaan tilan äidin mielessä ja asettuvat prioriteettijärjestyksessä etusijalle. On biologisesti ohjailtua, että vauva ja vanhemmuus ovat tässä vaiheessa elämää kaiken keskiössä. Aivojen mielihyväjärjestelmän toiminnan keskeisessä asemassa ovat dopaminergiset välittäjäaineet. Yksinkertaistettuna niiden alkuperäinen tarkoitus on kertoa elimistölle, mitkä asiat tuottavat mielihyvää. Päihteiden astuessa elämään alkuperäinen tehtävä kääntyy kuitenkin päälaelleen, sillä päihteiden käyttö saa järjestelmän hämilleen ja mitä mielihyväjärjestelmä erehtyy pitävänsä hyvänä, onkin huonoa. Toisin sanottuna päihteitä käyttävän äidin aivot eivät ”ohjelmoidu” äitiyteen. Päihteet ovat vallanneet äidin mielessä sen mielihyvätilan, joka luonnostaan kuuluisi vauvalle. Tilanne vaatii vahvaa ja intensiivistä hoidollista väliintuloa, jotta vauvalle on mahdollista raivata tilaa äidin mielessä. (Pajulo & Kalland 2013, 162-163; Salo 2019.)

Päihteitä käyttävien äitien mentalisaatiokykyyn vaikuttaa usein ratkaisematon trauma, joka ennustaa puutteellista kiintymyssuhdetta sekä moninaisia riskejä lapsen normaalille psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Trauma on seurausta vaikeasta kontrolloimattomasta tapahtumasta tai elämäntilanteesta, joka on aiheuttanut voimakkuudellaan äärimmäistä psyykkistä räsitusta. Traumaa luonnehtivat voimakkaat pelon, vihan, kauhun sekä avuttomuuden tunteet. Vaarana on, että päihteitä käyttävällä äiti saattaa tilapäisesti pudota traumatilaan, jolloin vuorovaikutus suhteessa lapseen voi muuttua arvaamattomaksi, jopa pelottavaksi. Vuorovaikutustasolla traumoilla on vaikutusta vanhemman stressin säätelyyn ja mielihyvän kokemuksiin - äideille luonnolliset hoivarektiot eivät tapahdu automaattisesti, sillä tunneherkkyydessä on puutteita. Trauman tunnistaminen voi olla jopa ammattilaisille hankalaa, koska sen määrittäminen ole yksiselitteistä - trauman ilmenemismuodot ovat hyvin yksilöllisiä. (Hedrenius & Johansson 2016; Levine 1997, 33; Salo 2019.)

Päihteitä käyttävillä vanhemmilla varhaisen vuorovaikutuksen ja mentalisaation puutteet näkyvät reagoimattomuutena tai liian hitaina reaktioina lapsen tarpeisiin ja tunteisiin. (Salo 2019.) Vanhemman puutteellinen mentalisaatiokyky ilmenee siten, että vanhempi ei kykene ymmärtämään lapsensa tunteita ja toiveita. Tällöin vanhempi jättää toistuvasti lapsen tunteet huomioimatta tai ymmärtää ne väärin, jolloin lapselta jää puuttumaan kokemus ymmärryksestä tulemisesta. Kokemus ymmärtämättä jäämisestä on lapselle kivulias: lapsi ei enää odota toisten ymmärtävän ja jakavan hänen mielentilojaan. Seurauksena tästä voi olla turvaton kiintymyssuhde ja puutteellisesti kehittynyt fysiologinen stressinsäätelyjärjestelmä. Vanhemman puutteellisen mentalisoinnin seurauksena lapsi ei saavuta ymmärrystä omista mielentiloistaan, kuten tunteista ja ajatuksista, jolloin hänen oman minäkuvansa sekä mentalisaatiokykynsä kehitys saattaa hidastua tai jopa estyä. Erityisesti vuorovaikutuksen ollessa vaikeasti puutteellista sisältäen laiminlyöntiä, kaltoinkohtelua käyttäytymistä tai kun vanhemman käytös on erittäin arvaamatonta, voi lapsen mentalisaatiokyky jäädä puutteelliseksi. Tämä voi vaikuttaa pitkälti lapsen tulevaisuuteen, vaikeuttamalla lapsen kykyä muodostaa pysyviä ja

hyviä ihmissuhteita. Pahimmillaan vanhemman mentalisaatiokyvyn puute voi johtaa pisteseen, jossa vanhemman tuntema masennus tai ahdistus asuttaa lapsen mielen ja vaikuttaa lapsen kuvaan omasta itsestään. (Larmo 2017, 20; Puura & Mäntymaa, 2014, 65.)

5 Kuvallinen ilmaisu

Tässä opinnäytetyössä kuvallisella ilmaisulla viitataan kuvataidelähtöisiin menetelmiin, joita on mahdollista hyödyntää sosiaalialan asiakastyössä. Suomen taiteilijaseura määrittelee kuvataiteen taiteenmuodoksi, joka kuvaa maailmaa visuaalisesti. Perinteisesti kuvataiteen muotoihin kuuluvat taidemaalaus, taidegrafiikka, piirustustaide sekä kuvanveisto. Määritelmään on lisätty nykyisin myös valokuva-, media- ja video-, ympäristö-, käsite- ja valotaide. (Suomen taiteilijaseura 2019.)

Taide on vahva viestinnän väline. Tänä päivänä on tiedossa yleisesti, miten taiteellisen ilmaisun välityksellä voidaan viestiä kuvallisesti sellaisia tunteita ja ajatuksia, joiden sanallistaminen on vaikeaa. Luovan toiminnan mallit ovat kuin toinen kieli, jonka avulla voidaan auttaa eri-ikäisiä ihmisiä tutkimaan tunteitaan ja uskomuksiaan, ratkaisemaan ongelmiaan sekä ristiiriitojaan, vähentämään stressiä sekä lisäämään tunnetta hyvästä olost. (Malchiodi 2003, 9.)

5.1 Pienen lapsen kuvataiteellinen kehitys

1,5-3-vuotiaan lapsen kuvallista ilmaisua kutsutaan riimusteluksi. Käytetyt liikkeet eivät ole juurikaan hallittuja ja lopputulokset ovat tahattomia. Varhaisten piirustusten viivojen laatu on vaihtelevaa. Motoristen taitojen kehittymisen seurauksena riimustelu alkaa sisältää toistuvia liikkeitä - pitkittäisten ja poikittaisten viivojen tekemistä, pyöreitä muotoja sekä sekalaisia pisteitä ja muita muotoja. Tässä vaiheessa värien käyttö ei ole vielä tietoista ja piirtämisen nautinto tulee liikeaistillisesta kokemuksesta. Lapsen taidetuotoksessa ei ole paljon kertovuutta, sillä tarkkaavaisuus on rajallista. Vaikka riimustelun lopputulokset eivät esitä mitään, ne tuovat ilmi lapsen persoonallisuutta ja valmiuksia erilaisten liikeratojen hallitsemiseen. (Malchiodi, Kim & Choi 2010, 122; Rusanen ym. 2014, 54.)

Riimustelun seuraavissa vaiheissa lapsi alkaa kiinnittämään huomiota tulokseensa ja epämääräisiä sotkuja voidaan pitää enemmän tahdonalaisen toiminnan tuloksena. Kehityksen myötä lapsi oppii yhdistämään tunteensa piirtämiseen ja kuvia voidaan pitää ns. "tunnekarttoina", eikä varsinaisina kuvauksina lapsen ajatuksista tai ympäristöstä. Noin 3,5-vuotiaana lapsi oppii nimeämään piirustuksiaan - lapsi osaa kertoa esimerkiksi piirtäneensä äidin, vaikka kuva ei olisi lähellekään äidin näköinen. Lapsen ajattelumaailma ja kuvallinen ilmaisu ovat kehittyneet siihen pisteeseen, että lapsi osaa yhdistää ympäristön piirtämiinsä kuviin. (Sundholm 2019, 32-33.)

Pienen lapsen motoriikka on suurta ja kokonaisvaltaista, joten lapselle on hyvä valita suuri paperi ja väline. Mahdollistaakseen lapselle monipuoliset kokemukset, lapsen täytyy antaa

työskennellä myös pienemmälle paperille. Ensin pieni lapsi käyttää koko kehoa työskentelyssä, mutta vähitellen hän opettelee käyttämään käsivarttaan, rannettaan ja sormiaan. Lapsen motoriikan kehittyessä aikuinen antaa haastavampia välineitä ja materiaaleja lapsen käyttöön. Alle 3-vuotiaat lapset haluavat toistaa oppimiaan asioita eli tehdä samaa asiaa aina uudelleen, kunnes he ovat tarkastelleet mielessään asian läpikotaisin loppuun asti. (Kirveslahti ym. 2018, 315; Rusanen 2009, 51; Karkkulainen ym. 2019, 66-67)

Lapsi tarvitsee työskennelläkseen kiireettömän, rauhallisen ja sallivan ympäristön, jossa toteuttaa luovuuttaan. Aikuisen rooli on toimia lapsen innostajana ja tarjota lapselle mahdollisuuksia monipuoliseen työskentelyyn. Eri menetelmiä ja välineitä yhdistellen on mahdollista tarjota lapselle moniaistillisia toimintaa, jossa lapsi saa toteuttaa itseään leikin varjolla ja nauttia hetkessä olemisesta. (Rusanen 2009, 48; Rusanen ym. 2014, 52.) Aikuinen voi auttaa lasta suuntaamaan huomionsa erilaisiin asioihin ympäristössä. Lapsen mielenkiintoa voidaan herätellä vaihtelemalla ympäristössä olevia värejä, pintoja, muotoja ja yksityiskohtia. Aikuisen esimerkistä lapsi saa valmiudet näkemään luonnossa ja omassa kasvuympäristössään kiinnostavia asioita ja kauneutta. Kauneutta ympärillään näkevä ja kokeva lapsi voi kasvaa ympäristöään arvostavaksi ja kunnioittavaksi aikuiseksi. (Iivanainen 2019, 75.)

Kolmanteen ikävuoteen saakka kuvallisessa työskentelyssä korostuu kokeilevuus - tekeminen ei tähtää esittävyYTEEN tai kuvaamiseen. Vuorovaikutuksellisessa kontekstissa tekeminen on maailmassa olemista ja sen ihailua: kaikki havaitaan ikään kuin ensimmäistä kertaa. Yhtä lailla kuin valmista teosta, lopputuloksena voidaan pitää lapsen elämystä. Päämäärä ei ole suorituksessa eikä tehokkuudessa, vaan lasten innostamisesta visuaaliseen ja leikilliseen elämykseen. Pienten lasten kanssa kuvallisen työskentelyn tavoitteet liittyvät kiireettömyyteen, aitoon läsnäoloon sekä hetkessä olemiseen. Lasten kuvallisia tuotoksia tarkastellessa on tärkeää kohdistaa huomio töiden vahvuuksiin, eikä siihen, mitä niistä mahdollisesti aikuisen mielestä puuttuu. Yhtä lailla merkityksellistä on, ettei aikuinen korjaa tai täydennä lapsen töitä. Aikuisen tehtäväksi jää miettiä lapsen töitä arvostava esillepanon tapa. (Kirveslahti ym. 2018; 317; Rusanen 2009, 46.)

5.2 Lapsen taiteellinen toimijuus

”Lapsi näkee kaiken uutuuTena; hän on aina päihdyksissä. Mikään ei niin muistuta sitä, mitä on tapana kutsua inspiraatioksi, kuin se ilo jolla lapsi ahmii muotoja ja värejä.”

- Charles Baudelaire, 1863

1800-luvulla ranskalainen runoilija Charles Baudelaire vertasi taiteilijan maailmansuhdetta pienen lapsen keinoihin tarkastella ympäristöään. Lapsen tapaa leikkiä onkin toistuvasti vertailtu taiteilijoiden luovaan toimintaan ja taiteellisiin luomuksiin. Modernismin aikana länsimaisten taiteiden perinteitä haluttiin tarkastella uudelleen ja taiteilijat näkivät lapsen ta-

vassa ilmaista jotakin niin spontaania ja epäsovinnasta, että siitä tuli tavoittelemisen arvoista. Useille moderneille taiteilijoille, lasten tekemä taide toimii inspiraationlähteenä. (Pääjoki 2017, 109.)

Taide mielletään aistihavaintojen alueeksi. Aistillisuudella viitataan aistihavaintojen ensisijaisuuteen eli maailman havainnointiin aistien avulla sen sijaan, että nojataan mielen käsitteisiin, kuvitteelliseen todellisuuteen ja aiemmin opittuun tietoon. (Pääjoki 2017, 111.) Syntymästä lähtien lapsen kehityksen olennaisimpia osa-alueita on aistillisuus, sillä lapsi alkaa tutkia maailmaa aistien kautta. Hyvin varhaisessa vaiheessa lapsi kuuntelee, mitä kohdun ulkopuolella tapahtuu. Myöhemmin lapsi nousee seisomaan ja näkee kauemmaksi. Lapsi tutkii ympäristöään ja tunnustelee paikkoja huulillaan ja sormillaan. Läpi kehitysvaiheiden aikuisen tehtävänä on jäsentää lapsen kokemuksia sekä aistien tulvaa sekä olla mielihyvän tuottaja sekä mielipahasta selviytymisen tukija. Puolitoistavuotiaana lapsi alkaa kehittää symbolista ajatteluaan ja ymmärtämään symbolien merkitystä. Esimerkiksi ensimmäinen hoitaja voidaan mieltää unirättiin, jolloin symboli tuottaa lohdun kokemuksen lapselle. Myöhemmin kielen kehityksessä sanat ja lauseet saavat merkityksensä. (Sudenlahti & Uusitalo 2018, 78.)

Kuvallisen ilmaisun avulla on mahdollista herkistää lapsen aisti- ja havaintotoimintoja. Kuvallinen ilmaisu kehittää lapsen mielikuvitusta, joka vaatii kehittyäkseen havaintoja, kokemuksia, elämyksiä ja tunteita. Kuvallisen työskentelyn parissa lapsi harjoittelee näkemistä, eläytymistä, kokemista, itse tuottamista sekä kuvallisten materiaalien ja välineiden käyttöä. Kuvallisessa ilmaisussa tärkeämpää on tekeminen, kuin lopputulos. Rohkaistuminen itsensä ilmaisuun ja onnistumisen kokemukset ovat lapsille tärkeitä. Kasvattajan tehtävä on tutustuttaa lapset vähitellen erilaisiin kuvallisen ilmaisun materiaaleihin ja välineisiin. (Kirveslahti, Sivén, Vahala, Vihunen & Metso 2018, 314.)

Samalla aistillisuus voidaan mieltää lapsilähtöiseksi näkökulmaksi, joka kunnioittaa lapsen maailmankuvaa ja toimia maailmassa. Taiteellinen toiminta avartaa näkökulmia vuorovaikutukselle, joka pohjautuu lapsen tapaan olla suhteessa ympäristöönsä ja toisiin ihmisiin. Esimerkiksi Vauvojen värikylpy™ on vauvoille kehitetty kuvataiteellinen työpaja, joka perustuu lapsen tapaan tutkia maailmaa kehollisesti ja kaikilla aisteillaan. Värikyllyn (Vauvojen värikylpy™) perusidea perustuu värien ja materiaalien moniaistilliseen kokemuksellisuuteen ja elämyksellisyyteen. Avainasemassa ovat vuorovaikutteisuus sekä hetkessä oleminen ja mielihyvän tuottaminen. (Pääjoki 2017, 11; Värikylpy 2019.)

Teoreetikko Lev Vygotskyn mukaan mielikuvitus on lapsuuteen olennaisena liittyvä ilmiö; lapsella on luontainen tapa yhdistellä luovasti todellisuutta ja mielikuvia. Vygotskyn ajattelussa korostuu mielikuvituksen ja leikin merkitys osana lapsen kehitystä ja oppimista. (Vygotsky 2004, 11) Taiteen tekemiseen tarkoitettut välineet ja materiaalit voivat toimia luovina leikin välineinä leluiksi suunniteltuja tavaroita paremmin. Lapsille on tyypillistä käyttää varsinaisia

leluja eri tavalla, kuin aikuinen on suunnitellut käytettävän. Taiteelliset materiaalit antavat tilaa lapsen luovuuden ja mielikuvituksen käytölle, mikä linkittää taiteilijoidenkin luovuuden lapsen tapaan leikkiä. (Pääjoki 2017, 114.)

Lapselle ympäristö on täynnä lumoavia havainnoinnin, ilmaisun ja tekemisen kohteita. Havainnoimalla taidetta tekevää lasta on nähtävissä, miten lapsi nauttii itsensä ilmaisusta - käsiensä käyttämisestä, konkreettisesta tekemisestä sekä taiteen ja kuvien visuaalisesta annista. Taiteen voidaan nähdä ympäröivän lasta kaikkialla - taiteelliset kokemukset auttavat häntä laajentamaan käsitystä itsestään sekä maailmasta. (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014, 10-11.)

6 Toiminnan toteutus

Yhteistyö avopalveluyksikkö Pesän kanssa lähti liikkeelle Laurean ammattikorkeakoulun Lastensuojelun kurssin luennolta, jonne saapui Pesästä kaksi työntekijää kertomaan Helsingin Ensikodin toiminnasta sekä Pidä kiinni-hoitojärjestelmästä. Luennon päätteeksi Pesän työntekijöiltä tiedusteltiin halukkuutta tehdä yhteistyötä opinnäytetyön muodossa. Keskustelussa selvisi, että Pesällä oli tarvetta tulevan kesän toiminnalle - toiminnallinen opinnäytetyö oli toivottu täydennys kesän ohjelmaan.

Opinnäytetyön tekijät hakivat opinnäytetyön toteutusta varten huhtikuussa 2019 tutkimuslupaa (Liite:1), joka myönnettiin tekijöille 14.05.2019 Helsingin Ensikodin toiminnanjohtajan Kirsi-Maria Mannisen toimesta.

6.1 Suunnitteluprosessi

Ensimmäinen yhteinen suunnittelupalaveri pidettiin huhtikuun lopussa 2019 avopalveluyksikkö Pesän tiloissa. Palaveriin osallistui kaksi Pesän työntekijää, jotka oli nimetty opinnäytetyön ohjaajiksi. Opinnäytetyön linjauksia, teoreettista viitekehystä sekä toteutuksessa hyödynnettäviä menetelmiä, mietittiin yhdessä työntekijöiden kanssa.

Kuvallisen ilmaisun menetelmien käyttöä toivottiin avopalveluyksikkö Pesän työntekijöiden puolesta, sillä työyhteisö kaipasi uusia ideoita ja menetelmiä asiakastyöhön. Samalla kuvallisen ilmaisun menetelmät olivat hyvin perusteltu valinta myös asiakasperheiden kannalta, sillä vastaavanlaista toiminnallista ryhmää ilman terapeutista kontekstia ei Pesässä ole aikaisemmin järjestetty. Toiminnalla pyrittiin vastaamaan työelämäkumppanin toiveisiin tarjota asiakasperheille iloisia hetkiä yhdessä tekemisen parissa. Mentalisaatio valikoitui osaksi teoreettista viitekehystä, sillä mentalisaatioteoria on yksi Pesässä käytettävistä varhaisen vuorovaikutustyöskentelyn takana olevista taustateorioista (Helsingin ensikoti ry 2019d.) Mentalisaatioteoria yhdisti lisäksi opinnäytetyöntekijöiden henkilökohtaiset kiinnostuksenkohteet: toinen tekijöistä lähestyi teoriaa päihdekontekstista ja toinen taas kiintymyssuhdeteorian näkökulmasta.

Suunnittelupalaverissa sovittiin toimintaa ohjaavista raameista, kuten aikatauluista ja tilojen käytöstä. Toimintakerrat päätettiin toteuttaa Pesän asiakkaiden ja työntekijöiden tarpeiden mukaisesti torstaiamupäiville eli ennen Pesän yhteistä lounasta ja lasten mahdollisia päiväunia. Ryhmä päätettiin järjestää Pesän suuressa ryhmähuoneessa, joka oli toiminnalle tarkoituksenmukaisin. Huoneessa oli eniten työskentelytilaa. Viereisessä huoneessa sijaitseva hoito- ja vesipiste helpottivat käytännönjärjestelyjä, sillä maalin sotkemat lapset olisi helppo viedä pesulle toiminnan päätteeksi. Työntekijöiden kanssa sovittiin, että toimintakerroilla oli aina vähintään yksi työntekijä Pesän puolesta seuraamassa toimintaa sekä tarvittaessa avustamassa perheitä.

Toimintakertojen sisällön suunnitteluun ja toteutukseen annettiin vapaat kädet. Kokonaisuuteen valikoituivat käsi- ja jalkamaalaukset, kankaanpainanta, canvas-työväline, kuplamuovityöskentely, marjamaalaus, musiikkimaalaus ja yhteisötaideteos. Kuvallisten menetelmien valinnassa otettiin huomioon lapsen taiteellinen toimijuus, jonka kautta pyrittiin tukemaan lapsen aistikokemuksia. Erilaiset kuvalliset menetelmät suunniteltiin moniaistillisuuden näkökulmasta. Erikokoisilla, -muotoisilla ja eri materiaaleista valmistetuilla papereilla ja canvas-pohjilla pyrittiin antamaan lapsille uudenlaisia tuntoaistillisia kokemuksia. Värikkäät maalit antoivat virikkeitä lasten näköaistille. Marjamaalauksessa annettiin virikkeitä lasten makuasteille, kun taas musiikkimaalauksessa tuettiin lasten kuuloaistillista kokemusta. Ryhmäprosessille haluttiin kehittää lopetus, jossa taideteoksia olisi mahdollista ihaila yhdessä ja toiminnan loppumista olisi mahdollista juhlistaa yhteisesti. Syntyi idea Taidetta ilon kautta -taidenäyttelystä, jonne olisi tervetulleita kaikki toimintaan osallistuneet perheet sekä Pesän työntekijät.

Pesän työntekijöiden kanssa sovittiin palautteen keräämisestä. Palautetta kerättiin toimintakerroille osallistuneilta perheiltä ja Pesän työntekijöiltä jokaisen toimintakerran jälkeen. Palautteenkeruumenetelmäksi haluttiin valita luova tapa, jossa yhdistyi kuvallisen ilmaisun elementti ja joka mahdollistaisi osaltaan vanhempien mentalisaatiokyvyn tukemisen. Näistä lähtökohdista syntyi palautepuu, johon asiakkaat saivat jättää palautetta jokaisen toimintakerran päätteeksi. Palautepuu hyväksyttiin osaksi toimintakertoja Pesän puolesta. Työntekijöiltä palautetta kerättiin suullisesti jokaisen toimintakerran jälkeen palautekeskusteluissa. Viimeisen toimintakerran jälkeen Pesän työntekijät vastasivat sähköiseen palautelomakkeeseen, jossa kartoitettiin toiminnan onnistuneisuutta kokonaisuudessaan. Tämän lisäksi kesän lopussa pidettiin laajempi palautekeskustelu, jossa Pesän työntekijät antoivat palautetta koko toimintaprosessista.

Toiminnasta tehtiin selkeät ja toimintaan motivoivat esitteet Pesän perheille. Esitteet (Liite:2) tehtiin Canva-nimisellä kuvankäsittelyohjelmalla. Visuaaliset elementit esitteissä viittasivat kuvalliseen ilmaisuun - esitteiden taustaksi valittiin vesiväripohja ja otsikoinnissa käytettiin brusher-nimistä fonttia, joka vastasi ulkoasultaan siveltimellä kirjoitettua tekstiä.

Esitteistä kävi ilmi toimintakerran aihe, aikataulut sekä ohjaajien yhteystiedot. Taidenäyttelyn esite (Liite:2) tehtiin moniväriselle öljyväripohjalle - esite oli tyyllisesti edeltäneiden esitteiden kaltainen, mutta taustaltaan värikkäämpi ja fontin väri vaihdettiin näkyvyyden vuoksi valkoiseksi.

Suunnittelupalaverissa sovittiin, että toimintaa markkinoidaan kaikille Pesän asiakkaille ja jokaisella on mahdollisuus osallistua halutessaan ryhmään. Osallistujamäärälle ei määritelty kattoa.

Kuvataideryhmän toimintaa esiteltiin Pesän asiakkaille kahtena päivänä, jolloin tavoitettiin yhteensä 7 asiakasperhettä. Toimintaa esiteltiin perheille Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmänä - esittelyn tukena toimivat Canva-sovelluksella tehdyt esitteet (Liite: 2) sekä Pinterestistä tulostetut kuvat, joiden avulla esiteltiin erilaisia vaihtoehtoja taiteen toteuttamisesta vauvojen ja taaperoiden kanssa. Kuvien avulla havainnollistettiin asiakkaille, millaisia erilaisia tekniikoita oli mahdollista hyödyntää sekä millaisia töitä lasten kanssa oli mahdollista tehdä. Perheille kerrottiin, että minkäänlaista aikaisempaa kokemusta kuvataiteesta ei tarvita; toimintaan sai osallistua omien kykyjen ja halunsa mukaisesti. Lisäksi kerrottiin, että toimintakerroilla oli Pesästä mukana aina vähintään yksi työntekijä mukana. Esittelytilaisuudessa perheille annettiin mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun jo varhaisessa vaiheessa kirjoittamalla perheiden toiveita ja mielipiteitä esitellyistä ideoista. Yksi äiti toivoi kankaanpainantaa, joka lisättiin toimintakertojen runkoon.

6.2 Toiminnan perustelua

Toiminnan suunnittelussa lähtökohtina olivat asiakkaan toimintakyky, voimavarat sekä mielenkiinnon kohteet. Toiminnan suunnittelua ja tavoitteiden asettamista tehdään asiakkaiden kanssa yhdessä. Asiakkaaseen ja tämän elämänsä historiaan tulee tutustua, jotta asiakkaiden hyvinvointia ja toimintakykyään voidaan edistää mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla (Karkkulainen, Ala-Vannesluoma, Airaksinen, Varonen, Kastu & Sipi 2019, 22.) Opinnäytetyön asiakasryhmänä olivat päihdekuntoutujaäidit ja -vanhemmat sekä heidän 0-3 -vuotiaat lapsensa. Pesän ohjaajien kanssa käytyjen keskustelujen perusteella tiedettiin ryhmään osallistuvien perheiden olevan herkässä elämäntilanteessa sekä kohtaavan arjessaan moninaisia haasteita. Tästä syystä kuvataideryhmän sisältö haluttiin toteuttaa niin, että siihen osallistuminen olisi mahdollisimman helppoa ja toiminta perheille mielekästä. Esimerkiksi valmistelujen osalta perheille oli laitettu kaikki valmiiksi. Toiminnan keskiössä oli tekemisen ilo, ei niinkään valmiit tuotokset. Kuvallisen ilmaisun menetelmillä haluttiin tuoda kepeää vaihtelua Pesän muutoin hyvin terapeutteeseen ja tavoitteelliseen työskentelyyn.

Suunnittelussa on otettava huomioon eri-ikäisten kohderyhmien ominaisuudet sekä mahdolliset rajoitukset. Lasten kanssa työskennellessä on otettava huomioon lapsen kehitystaso: esi-

merkiksi motorisen, kielellisen ja sosiaalisen kehityksen vaiheet sekä edellä mainittuihin liittyvät herkkyykskaudet. Lapsen työskentelyyn vaikuttavat myös lapselle ominainen temperamentti sekä sen hetkinen vireystila. Toiminnallinen työskentely edellyttää lapsen kohdalla turvallista työskentelytilaa sekä välineitä. Aikuisten kohdalla on otettava huomioon mahdollinen kuntoutuksen vaihe (mielenterveys- ja päihdekuntoutuja, liikunnalliset tai sosiaaliset esteet). Aikuisen toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä ovat lisäksi elämänhistoria ja kokemukset, motivaatio sekä mahdolliset aistirajoitteet ja elämänkatsomukseen liittyvät kysymykset. (Karkkulainen ym. 2019, 23.) Toiminta oli suunniteltu niin, että se soveltui päihdekuntoutuksen asiakkaille eli äideille ja pienille lapsille tukien lapsen taiteellista toimijuutta. Pienten lasten kohdalla turvallisuuden oli kiinnitettävä erityistä huomiota - työskentelytilasta poistettiin kaikki lapsille mahdollisesti vaaralliset esineet ja maaleina käytettiin lapsille soveltuvia myrkyttömiä sormivärejä sekä elintarvikévärejä. Pesän vanhempien kohdalla huomioitiin päihdekuntoutusta ja luotiin ilmapiiristä salliva ja sensitiivinen, jossa vanhemmat ja lapset kohdattiin yksilöllisesti. Suunnittelussa oli huomioitava, että pienet lapset jaksoivat työskennellä vain pienen hetken, jonka jälkeen oli aika siirtyä pesupaikalle puhdistamaan värit pois. Kokonaisuudessaan toimintakerran kesto oli noin 45 minuuttia, joka piti sisällään yhteisen aloituksen, itse toiminnan sekä palautteen jättämisen palautepuuhun siirtymineen.

6.3 Toimintakertojen rakenne

Toimintakertoja varten suunniteltiin selkeä rakenne: Yhteinen aloitus, toimintaan virittävä kysymyskierron (vanhemman mentalisaatiokykyä tukeva kysymys), toimintakerran työskentely sekä palautteen antaminen palautepuuhun. Suunnitellun rakenteen avulla oli mahdollista aloittaa toimintakerta yhteisesti rauhoittumalla ja laskeutumalla hetkeen. Rakenne tuki myös kuvallisen työskentelyn erityislaatuista, jossa jokainen perhe sai työskennellä omaan tahtiinsa, siirtyä pesupisteelle porrastetusti ja päättää työskentelynsä palautepuulle haluamallaan ajankohdalla.

Toimintakerrat aloitettiin kokoontumalla suureen piiriin, lapset olivat joko vanhempiensa sylissä tai liikkuvat vapaasti tilassa. Jokaisen toimintakerran alussa ohjaajat esittelivät itsensä ja toivottivat kaikki osallistujat tervetulleiksi yhteiseen taidehetkeen. Jokaisen toimintakerran alussa painotettiin, että perheet saivat edetä työskentelyssä omaan tahtiinsa ja toteuttaa taidetta omalla tavallaan. Samalla perheitä muistutettiin, kuinka apua oli saatavilla koko toimintakerran ajan ja milloin tahansa oli mahdollista kysyä kysymyksiä.

Yhteiseen aloitukseen otettiin kolmannella toimintakerralla mukaan alkulaulu: "Kukahen se täällä tänään on". Alkulaulun säkeessä laulettiin "Kukahen se täällä tänään on, (lapsen nimi) se täällä tänään on". Lasten nimien jälkeen sama säe toistettiin "Kukahen se täällä tänään on, äidithän ne täällä tänään on" sekä "Kukahen se täällä tänään on, isäthän ne täällä tänään on". Alkulaulun tarkoituksena oli herättää osallistujien huomio alkavaan toimintaan sekä huomioida jokainen osallistuja yksilöllisesti. Alkulaulu lisättiin toimintaan Pesän työntekijöiden

ehdotuksesta, kun yhteisen aloituksen selkeyttä ja johdonmukaisuutta haluttiin kehittää jäsennellympään suuntaan. Sinkkosen mukaan musiikki on ihmisiä toisiinsa yhdistävä kieli, jolla on kyky tavoittaa eri ikäisten ihmisten huomio. Musiikin sosiaaliset funktiot ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa ovat monipuolisia. Musiikki lisää ryhmän yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Sinkkonen 2018, 164.)

Toimintaan virittävän kysymyskierroksen tarkoituksena oli vanhempien mentalisaatiokyvyn tukeminen. Vanhempia pyydettiin jakamaan päivän teemaan liittyvän kysymyksen kautta asioita, joista lapsi pitää tai jotka ovat lapselle tärkeitä. Esimerkiksi musiikkimaalaus-toimintakerralla kysymys oli "Millaisista äänistä lapsesi pitää?". Vanhemmat vastasivat kysymyksiin vuorotellen - toisinaan vanhempi saattoi toistaa kysymyksen jo puhumaan oppineelle lapselle, joka osasi jo vastata kysymykseen omasta puolestaan. Kysymyskierroksen jälkeen perheille ohjeistettiin toimintakerran aiheesta ja muistutettiin, että palautteen jättäminen palautepuuhun oli toivottavaa ja palautetta sai jättää itselleen sopivana ajankohtana.

6.4 Toimintakerrat

Toimintakerrat toteutettiin Pesän tilojen suuressa ryhmähuoneessa. Yhden toimintakerran kesto oli noin 45 minuuttia. Jokaista toimintakertaa varten tarvikkeet ja materiaalit laitettiin perheille valmiiksi.

Toimintakerroilla perheet saivat työskennellä omaan tahtiinsa. Perheille annettiin mahdollisuus työskennellä joko annettujen ohjeiden mukaisesti tai tehdä omannäköistään taidetta annetuilla materiaaleilla. Työskentelyä tuettiin tarpeiden mukaan ja perheitä avustettiin tarvittaessa. Perheillä oli vapaus valita, haluavatko he tehdä yhden vai useamman työn. Toiminnasta sai myös kieltäytyä. Taidehetken jälkeen perheet siirtyivät porrastetusti vesipisteelle pesemään maalit pois. Perheiden ei tarvinnut osallistua jälkiensä siivoamiseen - opinnäyte-työn tekijät pitivät huolta tarvikkeiden siivoamisesta ja paikalleen laittamisesta.

6.4.1 Käsi- ja jalkamaalaus

Ensimmäisen toimintakerran aiheena oli käsi- ja jalkamaalausten tekeminen paperille. Perheille varattiin toimintaan A3-kokoisia papereita, joille he saivat painaa lapsensa käden- ja jalanjälkiä. Maalia levitettiin lapsen käsiin tai jalkoihin sormin tai vaahtomuovinpalalla ja lapsen käsi tai jalka painettiin paperiin. Kävelemään oppineet lapset saivat halutessaan myös kävellä paperin päällä.

Toimintakerralle osallistui yhteensä 7 lasta ja 6 äitiä. Toimintakerran tavoitteina oli perheisiin tutustuminen ja ryhmän sujuva aloitus. Toimintaa arvioitiin kahdella eri menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Käsi- ja jalkamaalaus
Tarvikkeet	Vahakangas, myrkyttömät sormivärit, A3-arkki, maalarinteippi, paletti, lusikka, vaahdotuovinpaloja
Tavoite	Perheisiin tutustuminen, sujuva aloitus
Osallistujat	7 lasta, 6 äitiä
Arviointi	Osallistuva havainnointi, palaute

Taulukko 2: Ensimmäinen toimintakerta - Käsi- ja jalkamaalaus

Ennen toiminnan alkamista tila valmisteltiin ryhmän tarpeisiin sopivaksi. Lattiaan teipattiin maalarinteipeillä kaksi isoa vahakangasta. Kankaat sijoitettiin toisistaan erilleen, sillä ryhmä koko oli suuri ja osallistujat saivat näin enemmän työskentelytilaa. Maalaukseen tarkoitetut paperit teipattiin kiinni vahakankaaseen ja lisäpapereita varattiin halukkaille sivuun. Sormivärit olivat purkeissa, jotka aseteltiin kummallekin vahakankaalle. Väripurkkeihin laitettiin lusikat valmiiksi helpottamaan värien ottoa. Jokaiselle perheelle varattiin oma kertakäyttölautanen, jolle maaleja sai valita omien mieltymystensä mukaisesti. Tilaan laitettiin esille värillisenä tulostettuja kuvia jo valmiista käsi- ja jalkamaalauksista, joista perheet saivat halutesaan ottaa mallia.

Toiminta aloitettiin yhteisesti, kun kaikki olivat saapuneet paikalle ja perheet olivat asettuneet istumaan suureen rinkiin. Lapset olivat joko vanhempiansa sylissä tai liikkuvat vapaasti tilassa. Toiminta aloitettiin esittelykierroksella sekä pienellä nimileikillä, jossa vanhempia pyydettiin esittelemään sekä itsensä että lapsensa ja kertomaan lisäksi jotakin lapsensa nimestä. Nimileikillä pyrittiin tutustumaan paremmin perheisiin ja huomioimaan jokainen perhe yksilöllisesti. Perheitä ohjeistettiin kertomaan mistä tai keneltä idea nimeen tuli tai oliko sillä jokin syvempi merkitys. Jokainen äiti kertoi jotakin lapsensa nimestä.

Nimikierroksen jälkeen perheille kerrottiin tarkemmin kuvataideryhmästä sekä päivän toimintakerran aiheesta, käsi- ja jalkamaalauksesta. Taidetta ilon kautta -ryhmän kerrottiin olevan osa Pesän kanssa yhteistyössä toteutettavaa toiminnallista opinnäytetyötä. Ryhmän etenemistä, tulevia toimintakertoja sekä käytettäviä menetelmiä avattiin perheille ja heille kerrottiin mahdollisuudesta vaikuttaa toiminnan etenemiseen ja suunnitteluun läpi yhteisen ryhmäprosessin. Perheille painotettiin, että jokaisella olisi mahdollisuus työskennellä omaan tahtiinsa ja tehdä oman näköistään taidetta. Apua käsi- ja jalkamaalauksen tekemiseen oli saatavilla koko tuokion ajan. Opinnäytetyön tekijät olivat avustamassa kaikissa vaiheissa samoin

kuin kaksi paikalla ollutta Pesän työntekijää sekä yksi Pesän vapaaehtoistyöntekijä. Perheille kerrottiin myös palautepuusta, johon jokaisen toivottiin antavan palautetta toiminnan jälkeen. Palautteenannon kerrottiin olevan vapaaehtoista, mutta toivottavaa.

Varsinainen maalaustyöskentely lähti liikkeelle ja eteni omalla painollaan. Jokainen perhe pyrittiin kohtaamaan ja autettiin niitä, jotka tarvitsivat työskentelyssä avustusta. Perheet tarvitsivat avustusta muun muassa värien levityksessä ja käden tai jalan painamisessa paperille. Vanhemmat ja lapset toteuttivat taidetta monin eri tavoin. Osa teki selkeitä käden- ja jalanjälkiä, kun toiset taas antoivat lapsen maalata kokonaan sormilla. Osa avusti ainoastaan lasta tekemään käden- tai jalanjälkiä ja osa vanhemmista teki joukkoon omansa. Taideteokset valmistuivat eri aikoihin ja työskentelyn jälkeen perheet siirtyivät porrastetusti pesupaikalle. Lapsista taiteluun osallistuivat kaikki, yhtä lukuun ottamatta. Lapsen äiti osallistui taiteiluun maalaamalla omia kädenjälkiään ja antoi lapselle tilaa tehdä valinnan eli olla osallistumatta toimintaan.

Toiminnan päätteeksi vanhemmat saivat jättää palautetta palautepuuhun ja osallistujille jaettiin esitteet (Liite: 2) seuraavan viikon aiheesta, kankaanpainannasta.

6.4.2 Kankaanpainanta

Toisen toimintakerran aiheena oli kankaanpainanta, jossa lapsen käden- tai jalanjälki painettiin kankaalle. Toiminta oli jatkumoa edellisen kerran käsi- ja jalkamaalauksille, mutta paperin sijasta perheille oli varattu omat luonnonvalkoiset puuvillaiset kangaskassit. Maalia levitettiin lapsen kämmeniin tai jalkapohjiin sormin tai vaahtomuovinpalalla, jonka jälkeen maalattu käsi tai jalka painettiin kangaskassiin. Toimintakerran tavoitteena oli lisätä vanhemman mentalisaatiokykyä tukeva kysymys osaksi toimintakertojen toimintarunkoa ja yhteistä aloitusta.

Toimintakerralle osallistui 6 lasta, 6 äitiä ja 1 isä. Toimintaa arvioitiin kahdella eri menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Kankaanpainanta
Tarvikkeet	Vahakangas, tekstiilivärit, kangaskassi, maalinteippi, paletti, lusikka, vaahtomuovinpaloja
Tavoite	Vanhempien mentalisaatiota tukevan kysymyksen lisääminen toimintarunkoon
Osallistujat	6 lasta, 6 äitiä ja 1 isä
Arviointi	Osallistuva havainnointi, palaute

Taulukko 3: Toinen toimintakerta - Kankaanpainanta

Ennen toiminnan alkamista tila valmisteltiin ryhmän tarpeisiin sopivaksi. Tarvikkeet ja materiaalit laitettiin perheille valmiiksi. Kangaskassit oli pesty 40 asteessa ja silitetty edellisenä päivänä, jotta kankaasta tuli huokoisempi ja väri tarttuisi puuvillan kuituihin paremmin. Vahakankaat teipattiin kiinni lattiaan ja kangaskassit teipattiin kiinni vahakankaisiin. Ylimääräisiä kangaskasseja sekä lisäpapereita varattiin niille, jotka halusivat taiteilla enemmän. Perheiden käyttöön varattiin siveltimiä sekä vaahtomuovipaloja. Työskentelyyn varattiin vaihtoehtoisiksi myrkyttömiä sormivärejä sekä tekstiilipainantaan tarkoitettuja kangasvärejä. Sormiväripurkit aseteltiin vahakankaille ja purkkeihin laitettiin lusikat valmiiksi helpottamaan värien ottoa. Kangasvärit laitettiin korkealle ikkunalaudalle, josta lapset eivät yllä niitä ottamaan. Jokaiselle perheelle varattiin oma kertakäyttölautanen, jolle maaleja sai valita omien mieltymystensä mukaisesti. Tilassa oli esillä värillisenä tulostettuja kuvia jo valmiista käsi- ja jalkamaalauksista, joista perheet saivat halutessaan ottaa mallia.

Toiminta aloitettiin yhteisesti, kun kaikki olivat saapuneet paikalle ja perheet olivat asettuneet istumaan suureen ringiin. Lapset olivat joko vanhempiensa sylissä tai liikkuiivat vapaasti tilassa. Toimintakerralle osallistui uusia perheitä, joten toiminta aloitettiin esittelykierroksella, jossa jokainen sai esitellä itsensä sekä kertoa lapsensa nimen. Tavoitteena oli lisätä yhteiseen aloitukseen vanhempien mentalisaatiota tukeva kysymys: "Mikä on lapsesi lempiasia tai tekeminen tällä hetkellä?". Kysymys jäi kuitenkin kysymättä, sillä se unohdettiin.

Esittelykierroksen jälkeen perheille kerrottiin tarkemmin toimintakerran aiheesta, kankaanpainannasta. Kuvataideryhmän kerrottiin olevan osa Pesän kanssa yhteistyössä toteutettavaa toiminnallista opinnäytetyötä. Perheille kerrottiin vaihtoehdot valita työskentelyyn joko edellisenä kerralla käytetyt myrkyttömät sormivärit tai tavalliset tekstiilivärit, jotka eivät ole myrkyttömiä. Vanhemmille kerrottiin, että sormivärit eivät kestä konepesua, mutta tekstiilivärit kestäisivät konepesun 40:ssä asteessa. Perheille kerrottiin, että apua työskentelyyn oli

saatavilla koko tuokion ajan. Opinnäytetyön tekijät avustivat kaikissa vaiheissa samoin kuin Pesän työntekijä sekä vapaaehtoistyöntekijä. Perheille painotettiin, että jokaisella olisi mahdollisuus työskennellä omaan tahtiinsa ja tehdä oman näköistään taidetta. Perheitä unohdettiin muistuttaa palautepuusta, johon jokaisen toivottiin antavan palautetta toiminnan jälkeen.

Varsinainen maalaustyöskentely lähti liikkeelle ja eteni omalla painollaan. Perheistä kaksi käytti työskentelyyn tekstiilivärejä, kun taas loput käyttivät sormivärejä. Useammalla vanhemmalla oli kysymyksiä liittyen värien valintaan ja tekstiilivärien mahdollisiin haittavaikutuksiin sekä kestävyYTEEN. Perheiden kysymyksiin vastattiin ja heitä pyrittiin auttamaan valinnoissa. Jokainen perhe pyrittiin kohtaamaan ja autettiin niitä, jotka tarvitsivat työskentelyssä avustusta. Perheet tarvitsivat avustusta muun muassa värien levityksessä ja käden tai jalan painamisessa kangaskassiin. Vanhemmat ja lapset toteuttivat taidetta monin eri tavoin. Osa teki selkeitä käden- ja jalanjälkiä, kun toiset taas antoivat lapsen maalata kokonaan sormilla tai siveltimillä. Osa avusti lastansa tekemään käden- tai jalanjälkiä ja osa vanhemmista teki joukkoon omansa. Yksi perheistä teki 4 kangaskassia, loput vain yhden perhettä kohden. Taideteokset valmistuivat eri aikoihin ja työskentelyn jälkeen perheet siirtyivät porrastetusti pesupaikalle.

Toiminnan päätteeksi osallistujat saivat jättää palautetta palautepuuhun ja perheille jaettiin esitteet (Liite: 2) seuraavan viikon aiheesta, canvas-työskentelystä.

6.4.3 Canvas-työskentely

Kolmannen toimintakerran aiheena oli teippityöskentelyä canvas-taulupohjalle. Perheille varattiin omat (14,5 x 20,5 cm) canvas-taulupohjat sekä valmiiksi leikattuja sekä revittyjä erikokoisia suikaleita maalarinteipistä. Teippityöskentely oli mahdollista toteuttaa kahdella tavalla: Vanhempia ohjeistettiin muodostamaan teipeistä canvas-taulupohjalle lapsen nimi tai vaihtoehtoisesti asettelemaan teipit satunnaiseen järjestykseen oman mielen mukaisesti. Teippien kiinnityksen jälkeen lapsi maalasi haluamallaan tavalla canvas-taulua. Maalien kuivuttua teipit poistettiin, jolloin teipillä tehdyt kuviot jäivät valkoisiksi. Teippityöskentelystä varattiin valmiita mallikuvia havainnollistamaan työskentelyä.

Toimintakerralle osallistui 11 lasta, 10 äitiä ja 3 isää. Toimintakerran tavoitteena oli vastata edellisen kerran unohduksiin ja lisätä vanhempien mentalisaatiota tukeva kysymys osaksi toimintakerran runkoa. Tavoitteena oli luoda toimintakerrasta jäsenelty ja selkeä kokonaisuus ja lisätä yhteiseen aloitukseen musiikillinen elementti, alkulaulu. Lisäksi tavoitteena oli vastata vanhemmilta saatuun palautteeseen - enemmän tilaa työskentelyyn sekä mahdollisuuksia käyttää sapluunoita. Toimintaa arvioitiin kahdella eri menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Canvas-työskentely
Tarvikkeet	Vahakangas, myrkyttömät sormivärit, canvas-taulupohja, maalarinteippi, paletti, lusikka, vaahtomuovinpaloja
Tavoite	Alkulaulun ja vanhempien mentalisaatiota tukevan kysymyksen lisääminen yhteiseen aloitukseen
Osallistujat	11 lasta, 10 äitiä ja 3 isää
Arviointi	Osallistuva havainnointi, palaute

Taulukko 4: Canvas-työskentely

Kaikki tarvikkeet ja materiaalit laitettiin perheitä varten valmiiksi. Vahakankaat teipattiin lattiaan. Edellisistä toimintakerroista poiketen, canvas-taulupohjat ja maalit pidettiin yhteisen aloituksen aikana sivussa, eikä valmiiksi vahakankailla. Sormivärit laitettiin valmiiksi perilautasista tehtyihin paletteihin, joihin oli annosteltu noin ruokalusikallisen verran kutakin kuudesta väristä. Maalarinteippiä leikattiin ja revittiin valmiiksi sopivan kokoiseksi suikaleiksi. Ylimääräistä paperia varattiin sivuun niille, jotka halusivat taiteilla canvas-taulun jälkeen enemmän.

Toiminta aloitettiin yhteisesti, kun kaikki saapuivat paikalle ja perheet asettuivat istumaan suureen rinkiin. Lapset olivat joko vanhempiensa sylissä tai liikkuivat vapaasti tilassa. Toiminta aloitettiin toivottamalla kaikki tervetulleiksi ja laulamalla yhteisesti alkulaulu: "Kukahhan se täällä tänään on". Laulussa laulettiin jokaiselle lapselle erikseen "Kukahhan se täällä tänään on, (lapsen nimi) se täällä tänään on" ja siirryttiin aina seuraavan lapsen nimeen. Laulun viimeisissä säkeissä laulettiin äideille ja isille.

Alkulaulun jälkeen perheiltä kysyttiin vanhempien mentalisaatiota tukeva kysymys: "Mistä lapsesi pitää eniten tällä hetkellä?". Vanhempia ohjeistettiin, että pidettävä asia voi olla esimerkiksi lempiruoka tai lelu. Jokainen perheistä kertoi lapsensa lempiasian.

Kysymyskierroksen jälkeen perheille kerrottiin tarkemmin toimintakerran aiheesta, canvas-työskentelystä. Perheitä ohjeistettiin teippityöskentelystä: teipeistä voisi muodostaa canvas-taulupohjalle lapsen nimen tai asetella teipit satunnaiseen järjestykseen haluamallaan tavalla. Perheille kerrottiin, kuinka teippien laiton jälkeen lapsi saa maalata canvas-taulupohjan kauttaaltaan haluamallaan tekniikalla, esimerkiksi sormin tai siveltimellä. Ohjeistuksen

ohessa vanhemmille havainnollistettiin tekniikkaa näyttämällä mallikuvia valmiista töistä. Perheille kerrottiin, että apua työskentelyyn oli saatavilla koko tuokion ajan - opinnäytetyön tekijät avustivat kaikissa vaiheissa samoin kuin Pesän työntekijä sekä vapaaehtoistyöntekijä. Perheille painotettiin, että jokaisella oli mahdollisuus työskennellä omaan tahtiinsa ja tehdä oman näköistään taidetta. Perheitä muistutettiin palautepuusta, johon jokaisen toivottiin antavan palautetta toiminnan jälkeen.

Varsinainen maalaustyöskentely lähti liikkeelle ja eteni omalla painollaan. Perheistä viisi teki tauluun lapsen nimen, kun taas kuusi perhettä teki vapaamuotoisemmat taulut. Jokainen perhe pyrittiin kohtaamaan ja autettiin niitä, jotka tarvitsivat työskentelyssä avustusta. Vanhemmat ja lapset toteuttivat taidetta monin eri tavoin. Osa vanhemmista antoi lapsen valita värit ja maalata taulun kokonaisuudessaan, kun taas osa vanhemmista osallistui itse värien valintaan sekä maalaukseen. Jokaiselle perheelle varattiin vain 1 canvas-taulupohja. Halukkaat saivat tehdä lisää töitä paperille. Taideteokset valmistuivat eri aikoihin ja työskentelyn jälkeen perheet siirtyivät porrastetusti pesupaikalle.

Toimintakerran päätteeksi vanhemmat saivat antaa palautetta palautepuuhun ja perheille jaettiin esitteet (Liite:2) seuraavan toimintakerran aiheesta, kuplamuovimaalauksesta.

6.4.4 Kuplamuovimaalaus

Toimintakerran aiheena oli kuplamuovimaalaus, joka toteutettiin isoille papereille. Kuplamuovimaalauksessa kuplamuovista ja teipistä tehtiin lapsen jalkoihin tossut, joilla käveltiin paperin päällä. Kuplamuovitossuista jäi pallomaisia jälkiä paperille. Vaihtoehtoisesti kuplamuovinpalalla maalattiin ja painettiin jälkiä paperille.

Toimintakerralle osallistui 9 lasta, 8 äitiä ja 1 isä. Toimintakerran tavoitteena oli tuntoaistillisten kokemusten lisääminen työskentelyyn. Tuntoaistillisiä kokemuksia lisäsi uuden työskentelyvälineen, kuplamuovin, lisääminen osaksi toimintaa. Toimintaa arvioitiin kahdella menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Kuplamuovimaalaus
Tarvikkeet	Vahakangas, myrkyttömät sormivärit, A3-arkki, kuplamuovia, maalarinteippi, paletti, lusikka, vaahtomuovinpaloja
Tavoite	Tuntoaistillisten kokemusten lisääminen työskentelyyn
Osallistujat	9 lasta, 8 äitiä ja 1 isä
Arviointi	Osallistuva havainnointi, palaute

Taulukko 5: Kuplamuovimaalaus

Materiaalit ja tarvikkeet laitettiin valmiiksi perheitä varten. Vahakangas teipattiin lattiaan ja paperit teipattiin vahakankaaseen maalarinteipillä. Kuplamuovista leikattiin sopivankokoisia palasia lasten tossujen valmistukseen, samoin maalarinteipistä leikattiin sopivia pätkiä kuplamuovitossun sitomista varten. Sormivärit laitettiin valmiiksi paperilautasista tehtyihin paletteihin, joihin annosteltiin noin ruokalusikallisen verran kutakin kuudesta väristä. Ylimääräistä paperia varattiin sivuun niille, jotka halusivat taiteilla enemmän kuin yhden työn. Tarvikkeet olivat alussa sivussa, eikä perheiden saatavilla.

Toiminta aloitettiin yhteisesti, kun kaikki saapuivat paikalle ja perheet asettuivat istumaan suureen rinkiin. Lapset olivat joko vanhempiensa sylissä tai liikkuiivat vapaasti tilassa. Toiminta aloitettiin toivottamalla kaikki tervetulleiksi ja laulamalla yhteisesti alkulaulu: “Kukahhan se täällä tänään on”. Laulussa laulettiin jokaiselle lapselle erikseen “Kukahhan se täällä tänään on, (lapsen nimi) se täällä tänään on”. Edellisestä kerrasta poiketen, laulu laulettiin putkeen ja säe kerrallaan aina edellisen lapsen nimestä seuraavan lapsen nimeen ja lopulta äiteihin sekä isään. Laululla oli tarkoitus herättää lasten huomio ja huomioida jokainen paikalla oleva lapsi yksilöllisesti.

Alkulaulun jälkeen perheiltä kysyttiin vanhempien mentalisaatiota tukeva kysymys: “Mikä on lapsesi lempipuuha?”. Vanhempia ohjeistettiin, että lempitekeminen voi olla ulko- tai sisäleikkejä tai mitä tahansa lapsen suosimaa tekemistä. Jokainen perheistä kertoi lapsensa lempitekemisen. Yksi puhuvista lapsista vastasi itse lempiasiansa “Piirtää” ja havainnollisti vastaustaan tekemällä piirtämistä imitoivaa kädenliikettä lattiaan.

Yhteisessä aloituksessa perheille kerrottiin päivän aiheesta, kuplamuovimaalauksesta. Perheille kerrottiin valmiiksi leikatuista kuplamuovinpalloista ja havainnollistettiin, kuinka kupla-

muovista tehtiin lapsen jalkaan tossu, joka sidottiin jalkaan kiinni maalarinteipillä. Ohjeistuksessa kerrottiin, kuinka kuplamuovitossun pohjaan sivellään maalia ja kuinka tossulla on mahdollista tehdä pallomaisia kuvioita paperille. Perheille kerrottiin, kuinka isommat lapset voisivat halutessaan kävellä paperin päällä, kun taas pienempien lasten kanssa vanhemman olisi mahdollista ottaa lapsi syliin ja painella maalia paperiin lapsen jaloilla. Ohjeistuksen ohessa vanhemmille havainnollistettiin tekniikkaa näyttämällä mallikuvia valmiista töistä. Perheille kerrottiin, että apua työskentelyyn oli saatavilla koko tuokion ajan. Opinnäytetyöntekijät avustivat perheitä kaikissa vaiheissa. Apuna olivat myös Pesän työntekijä sekä vapaaehtois-työntekijä. Perheille painotettiin, että jokaisella oli mahdollisuus työskennellä omaan tahtiinsa ja tehdä oman näköistään taidetta. Perheitä muistutettiin palautepuusta, johon jokaisen toivottiin antavan palautetta toiminnan jälkeen.

Tekijät kiertelivät auttamassa niitä, jotka tarvitsivat apua. Erityisesti alussa, kun kuplamuovitos-
tossuja laitettiin lasten jalkoihin, useampi vanhempi tarvitsi apua. Vanhempia autettiin sive-
lemään maalia kuplamuovitossun pohjaan ja lapsia kannustettiin kävelemään paperin päällä
sekä töpöttämään maalia kuplamuovilla paperiin. Jokainen lapsista osallistui maalailuun van-
hempiensa sekä ohjaajien avustuksella ja kaikki saivat työt tehtyä. Kaikki saivat osallistua
maalaamiseen omaan tahtiinsa ja tehdä oman näköistään taidetta. Vanhemmat päättivät, ha-
luvatko tehdä edellisen kerran teippiteknikalla esimerkiksi lapsen nimen paperille. Yksi lapsi
koki kuplamuovitossut epämiellyttäväksi ja oli itkuinen. Vanhempi ei kuitenkaan pakottanut
lasta pitämään kuplamuovitossuja, vaan antoi lapsen maalata omaan tahtiinsa sormilla ja si-
veltämällä. Yksi vanhemmista lapsista koki kuplamuovitossujen olevan ”hiostavia” ja sanoitti
tämän ohjaajille.

Toimintakerran päätteeksi vanhemmat saivat antaa palautetta palautepuuhun ja Pesän työn-
tekijöille jaettiin esitteet (Liite:2) seuraavan kerran aiheesta, marjamaalauksesta. Pesän
työntekijät jakoivat esitteet perheille tulevan kahden viikon aikana, sillä kuvataideryhmä oli
viikon 29 tauolla.

6.4.5 Marjamaalaus

Toimintakerran aiheena oli marjamaalaus, joka toteutettiin pienille tähdenmuotoisille can-
vas-taulupohjille. Marjamaalauksessa käytettiin sormimaalien sijasta väreinä marjoja: mustik-
kaa sekä kahta erilaista mansikkalajiketta, joissa oli hieman erilainen pigmentti. Marjamaa-
lauksessa marjojen väriä käytettiin maalin tavoin. Marjoja oli mahdollista myös maistella
maalauksen ohessa.

Toimintakerralle osallistui 8 lasta, 7 äitiä ja 1 isä. Toimintakerran tavoitteina oli yhdistää
vanhempien mentalisaatiokykyä tukeva kysymys teemallisesti toimintakerran aiheeseen. Toi-
mintaa arvioitiin kahdella menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja
Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Marjamaalaus
Tarvikkeet	Vahakangas, marjoja, canvas-taulupohja, maalarinteippi, paletti, lusikka, vaahtomuovinpalloja
Tavoite	Yhdistää vanhemman mentalisaatiokykyä tukeva kysymys teemallisesti toimintakerran aiheeseen
Osallistujat	8 lasta, 7 äitiä ja 1 isä
Arviointi	Osallistuva havainnointi, palaute

Taulukko 6: Marjamaalaus

Perheitä varten materiaalit ja tarvikkeet laitettiin valmiiksi. Vahakankaat teipattiin kiinni lattiaan. Marjamaalaukseen varten mustikat ja mansikat aseteltiin erikseen kippoihin. Mansikat pilkottiin puolikkaiksi, jotta lapset saisivat niistä paremmin väriä irti. Ylimääräistä paperia varattiin sivuun niille, jotka halusivat taiteilla canvas-pohjan lisäksi enemmän töitä. Tarvikkeet olivat alussa sivussa, eikä perheiden saatavilla.

Toiminta aloitettiin yhteisesti, kun kaikki saapuivat paikalle ja perheet asettuivat istumaan suureen rinkiin. Lapset olivat joko vanhempiansa sylissä tai liikkuivat vapaasti tilassa. Toiminta aloitettiin toivottamalla kaikki tervetulleiksi ja laulamalla yhteisesti alkulaulu: ”Kukahan se täällä tänään on”. Laulussa laulettiin jokaiselle lapselle erikseen ”Kukahan se täällä tänään on, (lapsen nimi) se täällä tänään on”. Laulu laulettiin putkeen ja säe kerrallaan aina edellisen lapsen nimestä seuraavan lapsen nimeen ja lopulta äiteihin sekä isään. Laululla oli tarkoitus herättää lasten huomio ja huomioida jokainen paikalla oleva lapsi yksilöllisesti.

Alkulaulun ja esittelyjen jälkeen vanhemmille esitettiin vanhempien mentalisaatiokykyä tukeva kysymys: ”Mikä on lapsesi lempimaku?”. Vanhemmille kerrottiin, kuinka kysymys liittyi makuaistin kautta suoraan toimintakerran aiheeseen, marjamaalaukseen. Vanhemmat kertoivat lapsensa mieltymyksistä vuorotellen ja jokainen vanhemmista vastasi kysymykseen. Vanhemmat kertoivat lapsiensa lempimauksi mustikat, mansikat, kirsikat sekä suklaan.

Yhteisen kysymyskierron jälkeen perheille kerrottiin tarkemmin päivän aiheesta, marjamaalauksesta. Perheille kerrottiin marjamaalauksen aistillisuudesta ja kuinka niin lapset kuin aikuisetkin saisivat maalailun ohessa maistella marjoja mielensä mukaan. Perheille havainnol-

listettiin esimerkkiä näyttämällä, kuinka marjoista lähtee väriä canvas-pohjalle ja kuinka lapset voisivat maalata marjoilla käyttämällä käsiään sekä jalkojaan. Perheille kerrottiin, että tällä kertaa lapset taiteilisivat yksinomaan omalla kehollaan, siveltimiä tai muita apuvälineitä ei ollut saatavilla. Lopuksi perheille kerrottiin, mistä he löytäisivät materiaaleja sekä tarvikkeita ja kuinka ohjaajien olevan käytettävissä koko toiminnan ajan. Perheille kerrottiin, että apua työskentelyyn oli saatavilla koko tuokion ajan. Opinnäytetyön tekijät avustivat kaikissa vaiheissa samoin kuin Pesän 2 työntekijää. Perheille painotettiin, että jokaisella oli mahdollisuus työskennellä omaan tahtiinsa ja tehdä oman näköistään taidetta. Perheitä muistutettiin palautepuusta, johon jokaisen toivottiin antavan palautetta toiminnan jälkeen.

Lapset maalasivat marjoja murskaamalla, käyttämällä sekä käsiään että jalkojaan. Osa lapsista keskittyi enemmän marjojen syömiseen kuin itse maalaukseen. Vanhemmat saivat seurata lapsensa mieltymyksiä, osoittaako lapsi enemmän kiinnostusta mansikoihin vai mustikkoihin ja millä tavalla lapsi toteutti itseään marjojen kanssa. Yksi vanhemmista lapsista keksi hyppiä marjojen päällä, vanhempi kannusti lastansa toiminnassa. Lapsia ja vanhempia kannustettiin työskentelyyn. Jokainen lapsista osallistui marjamaalailuun vanhempiensa sekä ohjaajien avustuksella sekä saivat työt tehtyä. Kaksi perhettä halusi jatkaa työskentelyä ja käytti lisäpaperia.

Toiminnan päätteeksi Pesän työntekijöille jaettiin esitteet (Liite:2) seuraavan kerran aiheesta, musiikkimaalauksesta. Työntekijät jakoivat esitteet perheille. Esitteitä jätettiin esille myös Pesän yleisiin tiloihin, josta niitä sai halutessaan ottaa mukaansa.

6.4.6 Musiikkimaalaus

Toimintakerran aiheena oli musiikkimaalaus ja työt toteutettiin suurille A2-kokoisille paperille. Musiikkimaalauksessa taustalla soitettiin pienille lapsille soveltuvia, instrumentaalisia kappaleita ja väreinä käytettiin myrkyttömiä sormivärejä. Apuvälineiksi varattiin muovisia hiekkaleluiksi tarkoitettuja autoja sekä autonrenkaiden kuvioita mallintavia teloja, joilla mahdollistettiin kuvioiden tekeminen paperille.

Toimintakerralle osallistui 6 lasta, 5 äitiä ja 1 isä. Toimintakerran tavoitteina oli lisätä aistillisuutta ja leikin elementtejä toimintaan. Yhdistämällä musiikki maalaukseen, kuuloaistille tarjottiin virikkeitä. Musiikkimaalauksessa apuvälineinä käytettävät hiekkalelut lisäsivät toimintaan leikkisyyttä sekä tarjosivat lapsille uudenlaisen välineen taiteen tekemiseen. Toimintaa arvioitiin kahdella eri menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Musiikkimaalaus
Tarvikkeet	Vahakangas, myrkyttömät sormivärit, A2-arkki, maalarinteippi, paletti, lusikka, vaahdotuovinpaloja, hiekkaleluja, äänentoistolaitte
Tavoite	Musiikin ja leikin elementtien lisääminen toimintaan
Osallistujat	6 lasta, 5 äitiä ja 1 isä
Arviointi	Osallistuva havainnointi, palaute

Taulukko 7: Musiikkimaalaus

Materiaalit ja tarvikkeet laitettiin valmiiksi perheitä varten. Vahakangas teipattiin lattiaan ja paperit teipattiin vahakankaaseen maalarinteipillä. Perheitä varten luotiin soittolista, jossa otettiin huomioon perheiden toivekappaleet. Musiikin soittamiseen valmistauduttiin virittämällä huoneeseen kaiutin ja säätämällä äänenvoimakkuus sopivaksi. Taiteiluun tarkoitetut hiekkalelut odottivat sivupöydillä. Sormivärit laitettiin valmiiksi paperilautasista tehtyihin paletteihin, joihin annosteltiin noin ruokalusikallisen verran kutakin kuudesta väristä. Ylimääräistä paperia varattiin sivuun niille, jotka halusivat taiteilla useampia töitä. Tarvikkeet olivat alussa sivussa, eikä perheiden saatavilla.

Toiminta aloitettiin yhteisesti, kun kaikki saapuivat paikalle ja perheet asettuivat istumaan suureen rinkiin. Lapset olivat joko vanhempiensa sylissä tai liikkuivat vapaasti tilassa. Toiminta aloitettiin toivottamalla kaikki tervetulleiksi ja laulamalla yhteisesti alkulaulu: ”Kukahhan se täällä tänään on”. Laulu laulettiin putkeen ja säe kerrallaan aina edellisen lapsen nimestä seuraavan lapsen nimeen ja lopulta äiteihin sekä isään. Laululla oli tarkoitus herättää lasten huomio ja huomioida jokainen paikalla oleva lapsi yksilöllisesti.

Yhteisessä aloituksessa mentalisaatiota vahvistava kysymys oli: ”Millaisista äänistä lapsesi pitää?”. Vanhemmille kerrottiin, miten kysymys liittyi kuuloaistin kautta suoraan toimintakerran aiheeseen, musiikkimaalaukseen. Vanhemmille kerrottiin, että lapsen lempiäänä voi olla esimerkiksi musiikkikappale tai jokin muu ääni, josta lapsi pitää. Jokainen vanhempi sai vuorolleen kertoa lapsensa lempiäänän.

Yhteisen kysymyskierron jälkeen perheille kerrottiin tarkemmin päivän aiheesta, musiikkimaalauksesta. Perheille kerrottiin, kuinka maalailun ohessa soitetaan pienille lapsille sopivaa

instrumentaalista musiikkia sekä vanhempien toivekappaleita. Perheille havainnollistettiin esimerkkiä näyttämällä, kuinka hiekkalelujen eli muovisten autojen ja telojen avulla on mahdollista maalata levittämällä maalia renkaisiin sekä telan pohjaan. Lopuksi perheille kerrottiin, mistä he löytäisivät materiaaleja sekä tarvikkeita ja kuinka ohjaajien olevan käytettävissä koko toiminnan ajan. Perheille kerrottiin, että apua työskentelyyn oli saatavilla koko tuokion ajan. Opinnäytetyön tekijät avustivat kaikissa vaiheissa. Perheille painotettiin, että jokaisella oli mahdollisuus työskennellä omaan tahtiinsa ja tehdä oman näköistään taidetta. Perheitä muistutettiin palautepuusta, johon jokaisen toivottiin antavan palautetta toiminnan jälkeen.

Lapset maalasivat kuvioita paperiin hyödyntämällä autoja sekä teloja. Osa lapsista maalasi myös käsillään ja jaloillaan sekä värien levitykseen tarkoitetuilla vaahtomuovipaloilla. Taustalla soiva musiikki tanssitti osaa lapsista, myös vanhemmat näyttivät lapsille mallia heilumalla rytmikkäästi. Ohjaajat toimivat avustustehtävissä sekä ohjasivat lapsia ja vanhempia kannustavalla otteella työskentelyyn. Kaikki perheet osallistuivat musiikkimaalaukseen ja saivat työt tehtyä. Kaksi perhettä käytti lisäksi lisäpaperia, sillä he halusivat tehdä useampia töitä.

Toimintakerran päätteeksi vanhemmat saivat antaa palautetta palautepuuhun. Pesän työntekijöille jaettiin esitteet (Liite:2) seuraavan kerran aiheesta, yhteisömaalauksesta. Työntekijät jakoivat esitteet perheille tulevan viikon aikana. Esitteitä jätettiin esille myös Pesän yleisiin tiloihin, joista niitä saa halutessaan ottaa mukaansa.

6.4.7 Yhteisötaideteos

Toimintakerran aiheena oli yhteisötaideteoksen tekeminen. Yhteisötaideteos toteutettiin suuralle canvas-työkalulle (64cm x 87cm) ja teos toteutettiin koko ryhmän kesken yhteisesti. Yhteisötaideteoksen tekemisessä hyödynnettiin teippitekniikkaa. Ennen maalaamista työkalulle teipattiin maalarinteipinpaloja, joiden päältä maalattiin sormiväreillä ja teipatut kohdat jäivät valkoisiksi. Apuvälineinä maalauksessa käytettiin muovisia autonrenkaiden kuviota mallintavia teloja, vaahtomuovipaloja, siveltimiä sekä narunpätkiä.

Toimintaan osallistui 6 lasta, 6 äitiä ja 1 isä. Toimintakerran tavoitteina oli toimia yhdessä koko ryhmän kesken ja luoda yhteisötaideteos, joka jäi avopalveluuyksikkö Pesän käyttöön muistoksi kesän kuvataideryhmästä. Toimintaa arvioitiin kahdella menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Yhteisötaideteos
Tarvikkeet	Vahakangas, myrkyttömät sormivärit, suuri canvas-taulupohja, maalarinteippi, paletti, lusikka, vaahtomuovinpaloja, siveltimiä, hiekkaleluja, naruja
Tavoite	Yhteinen tekeminen koko kuvataideryhmän kesken
Osallistujat	6 lasta, 6 äitiä ja 1 isä
Arviointi	Osallistuva havainnointi, palaute

Taulukko 8: Yhteisötaideteos

Perheitä varten materiaalit ja tarvikkeet laitettiin valmiiksi. Vahakangas teipattiin kiinni latiaan ja suuri canvas-taulu kiinnitettiin kaksipuolisella teipillä kiinni vahakankaaseen. Sormivärit laitettiin valmiiksi paperilautasista tehtyihin paletteihin, joihin annosteltiin noin ruokalusikallisen verran kutakin kuudesta väristä. Taiteiluun varattiin edellisellä kerroilla käytettyjä välineitä, kuten vaahtomuovinpaloja, siveltimiä ja hiekkaleluja. Ylimääräistä paperia varattiin sivuun niille, jotka halusivat taiteilla yhteisötaideteoksen lisäksi omia töitä.

Toiminta aloitettiin yhteisesti, kun kaikki saapuivat paikalle ja perheet asettuivat istumaan suureen rinkiin. Lapset olivat joko vanhempiensa sylissä tai liikkuivat vapaasti tilassa. Toiminta aloitettiin toivottamalla kaikki tervetulleiksi ja laulamalla yhteisesti alkulaulu: "Kuka-han se täällä tänään on". Laulu laulettiin putkeen ja säe kerrallaan aina edellisen lapsen nimestä seuraavan lapsen nimeen ja lopulta äiteihin sekä isään.

Yhteisessä aloituksessa vanhemman mentalisaatiokykyä tukeva kysymys oli: "Mikä on lapsesi lempiväri?". Vanhemmat kertoivat lapsensa lempiväreistä. Useampi vanhempi mainitsi, että lapsensa pitää kaikista kirkaista ja värikkäistä väreistä.

Alkulaulun jälkeen vanhemmille kerrottiin tarkemmin päivän aiheesta, yhteisötaideteoksesta. Perheille kerrottiin, kuinka tällä kerralla perheet maalaisivat yhdessä yhteiselle canvas-taulukankaalle. Perheille kerrottiin, kuinka yhdessä työskentelyssä on tärkeää oppia tuntemaan omia rajojaan ja antaa tilaa myös muiden työskentelylle. Maalauksen aikana taustalla soi lapsille sopivaa instrumentaalista musiikkia sekä perheiden toivekappaleita, joita kirjoitettiin viime viikolla toivebiisi-pilveen. Perheiden toivomat kappaleet olivat: Pikkuoravat - Jee jee jee, Nahko and medicine for the people - Aloha ke akua ja Satu Sopanen & Tuttiorkesteri - Pienen pieni veturi.

Perheiden toivekappaleet soitettiin ensimmäisenä, jonka jälkeen taustamusiikkina toimi instrumentaalinen, rauhallinen musiikki. Lapset maalasivat kukin ominaisella tyyllillään - sormillaan, varpaillaan tai koko vartalollaan. Osa lapsista hyödynsi apuvälineitä, kuten teloja, vaahdotuovinpalasia ja naruja maalaamisessa. Vanhemmat kannustivat lapsiaan työskentelyyn ja ohjasivat käyttämään värejä sekä apuvälineitä. Vanhemmat mallinsivat työskentelyä näyttäen itse esimerkkiä lapsille.

Toimintakerran päätteeksi vanhemmat saivat antaa palautetta palautepuuhun. Palautteenannon yhteydessä perheiltä kyseltiin suullisesti toiveita ensi viikon taidenäyttelyä varten. Pesän työntekijöille jaettiin esitteet (Liite:2) seuraavan viikon taidenäyttelystä. Työntekijät jakoivat esitteet osallistujille tulevan viikon aikana. Esitteitä jätettiin esille myös Pesän yleisiin tiloihin ja niitä sai halutessaan ottaa mukaansa.

6.4.8 Taidenäyttely

Kahdeksannen toimintakerran aiheena oli Taidetta ilon kautta -taidenäyttely, joka koostettiin Pesän perheiden taideteoksista.

Toimintakerralle osallistui 7 lasta, 6 äitiä ja 2 isää. Toimintakerran tavoitteena oli juhlistaa yhteistä taidetaivalta, sekä viettää rentoa yhteistä aikaa asiakasperheiden kanssa seurustellen. Taidenäyttelyn tavoitteena oli samalla osoittaa kunnioitusta tehtyä taidetta kohtaan sekä välittää kiitokset kaikille taiteiluun osallistuneille. Viimeinen toimintakerta ei sisältänyt varsinaista kuvataidetyöskentelyä, joten vanhempien mentalisaatiokykyä ei havainnoidu. Toimintaa arvioitiin vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla.

Toimintakerran aihe	Taidenäyttely
Tavoite	Kuvataideryhmän juhlallinen lopetus
Osallistujat	7 lasta, 6 äitiä ja 2 isää
Arviointi	Palautepuu, palautekeskustelu

Taulukko 9: Taidenäyttely

Taidenäyttelyä valmistellessa kaikki edellisillä toimintakerroilla tehdyt taideteokset käytiin läpi, lajiteltiin toimintakertojen mukaan ja ripustettiin näyttelytilan seinille joko maalarinteipillä tai sinitarralla. Teokset aseteltiin seinille erinäisiin symmetrisiin kuvioihin. Kangaskassit laitettiin esille pitkään naruun, yksittäiset kangaskassit oli ripustettu naruun puolipolvi-

solmuilla, solmujen varassa roikkuvat kangaskassit sijoitettiin narulle. Kangaskassinauha ripustettiin narun avulla kiinni ikkunasaranoihin. Jokaisen toimintakerran taideteosten alapuolelle kiinnitettiin kyseisen toimintakerran esite (Liite: 2). Opinnäytetyön tekijät askartelivat jokaiselle perheelle omat nimikoidut kansiot, joilla vanhemmat saivat viedä työt taidenäyttelyn päätteeksi kotiin.

Edellisen toimintakerran jälkeen vanhemmilta kartoitettiin toiveita taidenäyttelyn tarjoiluista; vanhemmat toivoivat terveellistä sormiruokaa, jota lasten olisi helppo syödä. Vanhempien toiveiden perusteella Pesään hankittiin erilaisia hedelmiä ja marjoja, jotka pilkottiin sopiviksi suupaloiiksi ja laitettiin esille korkeisiin tarjoiluastioihin. Tarkoituksena oli soittaa taidenäyttelyn aikana rauhallista instrumentaalista musiikkia, mutta kaiutin ei toiminut ja musiikki soi pätkien. Särähtelevä musiikki päätettiin jättää kokonaan pois taustalta.

Taidenäyttely aloitettiin yhteisesti, kun kaikki saapuivat paikalle ja perheet asettuivat istumaan suureen rinkiin. Lapset olivat joko vanhempiensa sylissä tai liikkuvasti vapaasti tilassa. Näyttely aloitettiin toivottamalla kaikki tervetulleiksi ja laulamalla yhteisesti alkulaulu: “Kukahan se täällä tänään on”. Laulu laulettiin säe kerrallaan aina edellisen lapsen nimestä seuraavan lapsen nimeen ja lopulta äiteihin sekä isään. Alkulaulun jälkeen perheitä kiitettiin kuvataideryhmästä ja yhteisestä taideprosessista. Pesän työntekijät pitivät oman puheenvuoronsa ja kiittivät kuvataideryhmästä sekä omasta että asiakkaiden puolesta. Puheenvuorossa korostui kuvataideryhmän merkitys Pesän toiminnalle. Vanhemmat saivat halutessaan jakaa tunnelmiaan ja kokemuksiaan toiminnasta yhteisesti koko ryhmän kesken.

Taidenäyttelyn aikana asiakasperheet saivat ihaila esille asetettuja taideteoksiaan sekä napostella tarjolla olevia hedelmiä ja marjoja. Viimeiselle toimintakerralle ei tarkoituksella suunniteltu varsinaista ohjelmaa, sillä taidenäyttelyssä haluttiin jättää tilaa yhteiselle olemiselle ja juhlimiselle. Keskiössä olivat spontaanit kohtaamiset sekä taiteen arvostaminen.

7 Toiminnan arviointi

Toimintaa arvioitiin kahdella eri menetelmällä; osallistuvalla havainnoinnilla sekä vanhemmilta ja Pesän työntekijöiltä saadun palautteen avulla. Osallistuvalla havainnoinnilla keskityttiin vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointiin, kun taas työntekijöiltä sekä asiakkailta saadun palautteen avulla arvioitiin ryhmätoiminnan tavoitteiden toteutumista yleisellä tasolla. Palautetta kerättiin asiakkailta palautepuun avulla. Pesän työntekijöiltä palautetta kerättiin suullisesti palautekeskusteluissa sekä toimintakertojen jälkeen palautelomakkeen avulla.

7.1 Vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointi

Vanhempien mentalisaatiokyvyn tarkastelu on haastavaa ja vaatii käytännön työssä työntekijöiltä erityistä osaamista ja taitoa huomata hetket, joissa vanhemman kykenevyys mentalisaatioon näkyy, näkyy heikosti tai ei näy. Havaintoja vanhemman automaattisesta, spontaanista mentalisaatiosta on mahdollista tehdä kaikenlaisen työskentelyn yhteydessä. (Pajulo & Pyykönen 2014, 143-144) Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän asetelma oli erityislaatuinen, sillä ryhmän toiminnan keskiössä oli kuvallinen työskentely, mutta havainnoinnin keskiössä oli vanhemman mentalisaatiokyky. Kuvallinen ilmaisu oli arjesta poikkeavaa ja herätteli niin vanhemman kuin lapsen aistitoimintoja sitoen vuorovaikutukseen elämyksellisiä elementtejä. Vuorovaikutus elämyksellisessä kontekstissa antoi vanhemmalle mahdollisuuksia kiinnittää erityistä huomiota lapsen taiteellisiin kokemuksiin - tunteisiin, ajatuksiin sekä tavoitteelliseen toimintaan.

Kuvallinen työskentely tarjosi erityislaatuisia hetkiä mentalisaatiokyvyn havainnoinnille. Työskentelyn yhteydessä oli tärkeää pitää aistit avoinna ja kiinnittää tarkasti huomiota tilanteisiin, joissa vanhemman mentalisaatiokyky näkyy. Lähtökohtana havainnoinnille oli mentalisaatiokyvyn näkyminen; sen puuttumista ei tässä raportissa havainnoitu tai dokumentoitu. Huomionarvoista oli lisäksi, että mentalisaation tasoa ei opinnäytetyössä arvioitu.

7.1.1 Osallistuva havainnointi

Tässä opinnäytetyössä vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnoinnissa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä osallistuvaa havainnointia. Osallistuva havainnointi määritellään aineistonkeruumenetelmäksi, jossa tutkija on osana tutkittavaa yhteisöä ja tutustuu tutkittavaan ilmiöön sisältäpäin (Tieteen termipankki 2019.) Perinteisesti osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu käytännön toimintaan itse mukaan, yleisesti kuitenkin jo pelkän toiminnan observoinninkin voidaan katsoa olevan osallistuvaa havainnointia (Kananen 2015, 137-138). Opinnäytetyön tekijät olivat kuvataideryhmän toiminnassa mukana aktiivisina toimijoina, avustamalla perheitä työskentelyn eri vaiheissa. Havainnoinnin yhteydessä vanhemmilta kysyttiin mentalisaatiota tukevia kysymyksiä.

Osallistuvaa havainnointia voi tehostaa järjestelmällisen, kohdistetun havainnoinnin avulla. Onnistuneessa kohdistetussa havainnoinnissa tutkimusongelman tulee olla tutkijalle täsmennyntä ja tutkijalla tulee olla jonkinlainen kokonaiskuva tutkimuskohteesta. Kohdistetulla havainnoinnilla tarkoitetaan, että havainnointia tehdään vain rajattuihin kohteisiin. Havainnointi voidaan kohdistaa tiettyihin tilanteisiin, tapahtumiin tai asioihin tutkimuskohteessa. (Vilka 2006, 44.) Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmässä havainnoinnin kohde rajattiin vanhempien mentalisaatiokykyyn ja sen ulottuvuuksien ilmenemiseen kuvallisen työskentelyn parissa.

Vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnoinnin apuna käytettiin Mentalisaation ulottuvuudet - havainnointilomaketta (ks. Taulukko 1), joka johdettu Kallandin Reflektiivisen kyvyn tukeminen vanhemmuudessa -taulukosta (Kalland 2014, 36).

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa	
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa	
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa	
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin	
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Eryteisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	

Taulukko 1: Reflektiivisen kyvyn tukeminen vanhemmuudessa (Kalland 2014, 36)

Lomake kuvasi mentalisaation ulottuvuuksia, jotka ovat toiseen fokusoiva, itseen fokusoiva, tunteita tavoitteleva, ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva, mieleen fokusoiva sekä ulkoiseen olemukseen fokusoiva (Kalland 2014, 36). Toiseen fokusoivassa -ulottuvuudessa keskityttiin äidin pohdintoihin siitä, miten lapsi koki tilanteet, kuten sen miltä maaleilla työskentely tuntui. Itseen fokusoivassa -ulottuvuudessa kiinnitettiin huomiota siihen, kuinka äiti sanoitti omaa suhtautumistaan työskentelyyn ja sen linkittymistä lapsen käytökseen. Tunteita tavoittelevassa -ulottuvuudessa keskityttiin äidin huomioihin lapsen sen hetkisestä tunnetilasta sekä siihen, vastaako äiti tunnetasolla lapsen tarpeisiin. Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva -ulottuvuudessa huomioitiin äidin kiinnostusta huomata lapsen tavoitteita ja pyrkimyksiä, kuten värien valintaa. Mieleen fokusoivassa -ulottuvuudessa painopiste oli äidin havainnoissa

lapsen mielentilasta, esimerkiksi miten lapsi koki uuden tilanteen. Ulkoiseen olemukseen fokusoiva -ulottuvuus linkittyi äidin sanoittamiin huomioihin lapsen kehollisesta ilmaisusta ja viestimisestä.

Vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnoinnissa työntekijä voi hyödyntää reflektiivisiä kysymyksiä. Kysymysten tarkoituksena on edistää vanhemman kykyä ymmärtää ja havainnoida lastaan. (Salo & Kauppi 2014, 89.) Kuvataideryhmän yhteisessä aloituksessa vanhemmille esitettiin reflektiivistä ajattelua tukeva kysymys, joka antoi mahdollisuuksia orientoitua työskentelyyn tukien vanhemman mentalisaatiokykyä. Alkukysymyksen kysyminen tuli osaksi toimintakertoja toiminnan puolivälissä, kun toiminta kehittyi kohti lopullista muotoaan.

Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän alkukysymykset:

- Mikä on lapsesi lempiasia?
- Mikä on lapsesi lempipuhuaa?
- Mikä on lapsesi lempimaku?
- Millaisista äänistä lapsesi pitää?
- Mikä on lapsesi lempiväri?

Vanhempien mentalisaatiokykyä tuettiin myös kuvallisen ilmaisun työskentelyn ohessa käyttämällä apuna vanhemman mentalisoivaa ajattelua edistäviä kysymyksiä. Kysymyksiä esitettiin vanhemmille spontaanisti ja sopivilla hetkillä - ei tiettyä kaavaa noudattaen. Kysymykset liittyivät esimerkiksi lapsen sen hetkiseen tunnetilaan tai aikeisiin.

Mentalisaatiota tukevia kysymyksiä vanhemmille:

- Mitä mieltä lapsesi on taiteilusta?
- Mistä lapsesi piti tänään eniten?
- Mistä lapsesi ei pitänyt tänään?
- Miltä lapsesta tuntuu uudessa tilanteessa?
- Mihin lapsi mahtaa käytöksellään pyrkiä?

7.1.2 Havainnot vanhempien mentalisaatiokyvystä

Havainnointilomakkeita täydennettiin jokaisen toimintakerran jälkeen - yhteensä 8 kappaletta. Tässä kappaleessa esitellään ensimmäisen toimintakerran havainnointilomake. Muiden toimintakertojen havainnointilomakkeet löytyvät liitteinä opinnäytetyön lopusta (Liite: 3).

Havainnointilomakkeen avulla tarkasteltiin vanhemman mentalisaatiokyvyn ilmenemistä kuvallisen työskentelyn yhteydessä. Lomakkeisiin kirjatut sitaatit olivat vanhempien mentalisaation liittyviä kommentteja tai sanomisia, joista tehtiin havainnot taiteilun lomassa. Olenaista oli, että kommentteista ilmeni vanhemman pyrkimys ymmärtää omaa tai lapsensa mieltä. Havainnot kirjoitettiin lainausmerkkien sisälle sitaattimuodossa ja sijoitettiin sopiville paikoille mentalisaation ulottuvuuden alakategorioihin.

Yhteenlaskettuna lomakkeisiin kirjattuja sitaatteja oli 87 kappaletta kaikilta toimintakerroilta. Lomakkeiden sitaatit eriteltiin mentalisaation ulottuvuuksiin, jolloin kaikilta toimintakerroilta saatiin yhteensä toiseen fokusoivia sitaatteja 23, itseen fokusoivia 12, tunteita tavoittelevia 15, ajatuksia tai pyrkimyksiä tavoittelevia 18, mieleen fokusoivia 9 ja ulkoiseen olemukseen fokusoivia 10.

Seuraavassa taulukossa on ensimmäiseltä toimintakerralta (käsi- ja jalkamaalaus) täydennetty havainnointilomake.

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa	-”Tuntuuko tämä hassulta jalkapohjissa?” -”Alkaako meidän x jo vähän herpaantua?”
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa	- ”Pitäisi vaan malttaa antaa toisen tehdä rauhassa, tiedän ettei se oo vaarallista, mutta kyllä tekisi vähän mieli pyyhkiä noita pahimpia sotkuja. Sama ku syömisen kanssa”
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa	-”Ei hätää, äiti on tässä tekemässä sinun kanssa koko ajan” -”Haluatko tulla äidin syliin, tule vaan”
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin	- ”Lapsi haluaa tässä vaiheessa laittaa kaiken suuhun. Parempi työskennellä soseilla maalien sijaan.” -”Vihreä taitaa olla x:n lempiväri” -”Sekoitat hienosti ihan uusia värejä”
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	-”Ihmetteletkö sä mihin me ollaan yhtäkkiä tultu?” -”Onko susta kivaa sotkea väreillä?”
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Erityisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	-”nyt on sellanen itku, että alkaa x:llä olla kova nälkä” -”näytät vähän siltä, että kiinnostus loppui nyt”

Taulukko 9: Mentalisaation ulottuvuudet -havainnointilomake - käsi- ja jalkamaalaus
20.6.2019

Ensimmäisellä toimintakerralla havaintoja tehtiin jokaisesta mentalisaation ulottuvuudesta. Toiseen fokusoivan ulottuvuuden havaintoja saatiin 2. Yksi vanhemmista mietti, miltä väri lapsen jaloissa tästä tuntui ja toinen pohti, kertoiko lapsen käytös kärsivällisyyden loppumisesta. Itseen fokusoivan ulottuvuuden sarakkeeseen saatiin 1 havainto. Yksi vanhemmista reflektoi omaa suhtautumistaan sotkuun. Tunteita tavoittelevan ulottuvuuden havaintoja tehtiin 2. Yksi äiti tuki lastaan kertomalle tälle äidin olevan vieressä koko ajan. Toinen äiti taas tarjosi lapselle mahdollisuutta tulla syliin työskentelyn lomassa. Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoittelevan ulottuvuuden havaintoja kirjattiin 3. Yksi vanhempi sanoitti lapsen haluavan laittaa suuhun kaiken ja katsoi parhaaksi työskennellä soseilla. Toinen vanhempi epäili vihreän olevan lapsensa lempiväri. Yksi vanhemmista taas kiinnitti huomiota lapsensa taitoon sekoittaa

värejä ja kehui tätä siitä. Mieleen fokuoivan ulottuvuuden sarakkeeseen kerättiin 2 havaintoa. Yksi vanhemmista kysyi lapseltaan, ihmettelikö tämä uutta toimintaympäristöä. Toinen vanhempi taas tiedusteli lapseltaan nauttiko hän väreillä sotkemisesta. Ulkoiseen olemukseen fokuoivaan ulottuvuuteen havainnot saatiin 2. Yksi vanhempi sanoitti epäilevänsä lapsen itkun kertovan nälästä. Yksi vanhempi taas pohti lapsen ulkoisen olemuksen viestivän lapsen mielenkiinnon ehtymisestä.

7.2 Palaute perheiltä

Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmään osallistuneilta perheiltä kerättiin palautetta palautepuun avulla. Palautepuu oli suuri seinälle rakennettu kartonkinen puunrunko, jonka lehdille vanhemmat saivat kirjoittaa palautetta toimintakertojen jälkeen. Ennen toimintakertoja puun runko oli lehdetön, sillä puu kasvoi kokoaan jokaisen toimintakerran jälkeen sitä mukaa, kun vanhemmat jättivät puuhun palautetta. Palautepuun rungon vieressä roikkui seinällä kaksi muovitaskua. Ensimmäisessä taskussa oli suurempia vihreitä lehtiä ja toisessa taskussa pienempiä pastellinsävyisiä lehtiä. Ensimmäisen muovitaskun päällä oli kysymys ”Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?” ja toisen muovitaskun päällä ”Miten lapsesi koki toiminnan?”. Kysymysten tarkoituksena oli tukea vanhemman mentalisaatiokykyä lapsensa kokemukseen ja tunteisiin kuvallisesta työskentelystä. Vanhemmat kirjoittivat oman palautteensa suuriin vihreisiin lehtiin ja lapsensa palautteen pienempiin pastellinsävyisiin lehtiin.

Osallistavilla menetelmillä tarkoitetaan työkaluja sekä harjoituksia, jotka mahdollistavat ilmaisun ja osallistumisen muutenkin kuin puhumalla. (KSL Opintokeskus 2017.) Palautteen pyytäminen on luottamuksen ele sen antajaa sekä tämän rehellisyyttä kohtaan. Palautteen kautta on mahdollista saada näkemyksiä ja ohjeita siitä, miten on mahdollista parantaa omaa suoristustaan. Palautteen pyytäminen on viesti palautteen antajalle, että toimintaa aiotaan kehittää palautteessa esille tulevilla tavoilla. On vältettävä kysymästä itseän henkilöä kohdistuvaa palautetta ja mielipiteitä. (Silvennoinen & Tilli 2017, 30.) Palautepuu on aineistonkeruumenetelmänä osallistava. Palautepuun ideana oli, että palautetta kerättiin sekä vanhemmilta että vanhempien mentalisaatiokyvyn kautta lapsilta. Toimintakertojen yhteisen aloituksen päätteeksi vanhempia kehoitettiin jättämään toiminnan jälkeen palautetta palautepuuhun. Perheille korostettiin palautteen antamisen olevan vapaaehtoista, mutta toivottavaa. Vanhempia ohjeistettiin antamaan palautetta omien tuntemusten mukaisesti eli niin lyhyesti tai monisanaisesti, kuin hyvältä tuntuu. Vanhempia ohjeistettiin, että palautteen voi jättää itselleen sopivalla hetkellä; heti taiteilun jälkeen, ruokailun jälkeen tai vasta kotiin lähdön yhteydessä.

Palautepuuhun kirjoitetut palautteet jätettiin toimintakertojen jälkeen paikoilleen. Puun lehdistö kasvoi kokoaan jokaisella toimintakerralla yhteensä kahdeksan toimintakerran ajan. Toiminnan päätteeksi puussa oli yhteensä 53 lehteä, joista 20 oli vihreitä aikuisten kokemuksista

kertovia lehtiä ja 33 pastellinsävyisiä lasten kokemuksista kertovia lehtiä. Osa asiakkaista antoi ahkerasti palautetta jokaisen toimintakerran jälkeen, kun taas kaikki eivät halunneet antaa palautetta välttämättä joka kerta. Toisille oli ominaista antaa runsassanaista palautetta useilla lauseilla, kun taas toiset antoivat palautetta parilla sanalla.

Kuva 9: Palautepuu - 01.08.2019

Vaikuttavinta palautetta on jatkuvasti saatava palaute. Jatkuva palaute nopeuttaa työn suoritusten arviointia ja lisää palautteen määrää sekä laatua. Tämän vuoksi jatkuvasta palautteesta on iloa ja hyötyä ihmisille ja kokonaisuudessaan koko organisaatiolle. Jatkuvan palautteen käytäntö edellyttää minkä tahansa muun hyvän käytännön tavoin yhteistä kieltä ja sopimista eri osapuolten kesken. Kun palaute on osana suunniteltua kokonaisuutta, ihmiset päättävät irti palautetta kohtaan kokemistaan peloistaan ja ennakkoluuloistaan sekä oppivat käyttämään palautetta kehittämisen työkaluna. (Ahonen & Lohtaja-Ahonen 2014, 82-83.) Ensimmäisestä toimintakerrasta lähtien palautepuu sidottiin osaksi Taidetta ilon kautta -kuvataide-ryhmän toimintakertoja. Asiakkailta saatiin palautepuun ansiosta jatkuvaa palautetta toimin-

nasta. Tämä antoi asiakkaille mahdollisuuden nostaa esiin asioita, jotka toimivat erityisen hyvin ja toisaalta taas kehitysehdotuksia toiminnan parantamiseksi. Toiminnan kehittäminen asiakaslähtöisempään suuntaan oli mahdollista koko prosessin ajan.

Kokonaisuudessaan palautepuussa oli paljon positiivista palautetta. Palautteista kävi ilmi, että asiakkaat kokivat toiminnan hyvin organisoiduksi - kiitosta tuli muun muassa valmiiksi laitetuista väreistä ja sopivasta ajasta taiteilla. Menetelmien koettiin soveltuvan hyvin eri ikäisille lapsille ja moni koki eri menetelmien yhdistämisen positiiviseksi asiaksi. Toimintakerrat tarjosivat mieluisia uusia kokemuksia - esimerkiksi musiikin ja hiekkaleluilla taiteilun koettiin vetoavan lapsiin. Yhdessä tekeminen koettiin mukavaksi niin vanhempien kuin lasten toimesta. Kehittävät palautteet olivat yksittäisiä: toivottiin sapluunoita, marjamaalauksen koettiin olevan soveltuvampaa pienille lapsille ja kuplamuovin kohdalla vanhemmat epäilivät kuplamuovin tuntuneen lapsen jalassa oudolta ja epämiellyttävältä.

7.3 Palaute työntekijöiltä

Palaute antaa saajalleen tietoa toiminnan onnistuneisuudesta. Tarkoituksena on lisätä palautteen vastaanottajan hyväksi havaittua toimintaa, ehkäistä tai vähentää epätoivottua toimintaa tai ohjata häntä toimimaan yhteisten arvojen mukaisesti. Palaute auttaa havaitsemaan kehityskohtia sekä viemään osaamista ja toimintatapoja eteenpäin (Silvennoinen & Tilli 2017, 6) Jokaisella toimintakerralla oli mukana Pesästä vähintään yksi työntekijä. Tämä mahdollisti suullisen palautteen antamisen toimintakertojen jälkeen pidetyissä purkukeskusteluissa. Toimintaa purettiin vapaamuotoisesti ja työntekijät saivat kertoa havaintojaan toiminnan sisällöstä, opinnäytetyöntekijöiden ohjauksesta ja käytetyistä menetelmistä. Suullisen palautteen tärkeimmät huomiot kirjoitettiin muistiin heti purkukeskustelujen yhteydessä.

Taidetta ilon kautta -taidenäyttelyn jälkeen kahdelle Pesän työntekijälle, opinnäytetyön nimetyille ohjaajille, lähetettiin Google Forms -alustalla tehty sähköinen palautelomake (Liite: 5), johon vastattiin netissä. Tässä arvioinnin osuudessa Pesän työntekijöistä käytetään nimityksiä ensimmäinen ohjaaja ja toinen ohjaaja. Palautelomakkeen avulla arvioitiin prosessin onnistumista kokonaisuutena - toiminnan hyötyä Pesälle sekä yhteisten suuntalinjojen noudattamista suhteessa työskentelyyn. Lomakkeissa käytettiin Likert-asteikkoa sekä avoimia kysymyksiä, jotta toiminnan tavoitteiden arviointia varten olisi käytettävissä mahdollisimman monipuolista tietoa. Avoimet kysymykset mahdollistivat työntekijöille kehitysehdotusten, onnistumisten sekä hyötyjen tarkemman sanallistamisen.

Likert-asteikon on kehittänyt vuonna 1932 amerikkalainen sosiaalipsykologi Rensis Likert. Likert-asteikolla tarkoitetaan kyselytutkimuksissa käytettävää numeerista asteikkoa, jolla on mahdollista arvioida vastaajien mielipiteitä ja asenteita suhteessa kysyttävään asiaan. Likert-asteikossa on 5 tai 7 pistettä, jotka ovat vaihtoehtoja täysin samaa mieltä ja täysin eri mieltä välillä. Jokaisessa Likert-asteikossa on myös keskiväli, johon vastaamalla mielipide kysytyyn

asiaan on puolueeton. (Type Form 2019.) Työntekijöille suunnatuissa palautelomakkeissa oli 5 kysymystä, joissa käytettiin 5-pisteistä Likert-asteikkoa. Vastausvaihtoehdoista 1 tarkoitti ”täysin eri mieltä” ja 5 ”täysin samaa mieltä”. Vastausvaihtoehdoista 3 oli puolueeton.

Likert-asteikolla arvioitiin, olivatko opinnäytetyön tekijät ottaneet huomioon Pesän työntekijöiden toiveet ja ohjeet toiminnan toteutuksessa, noudattaneet sovittuja aikatauluja, toteuttaneet toiminnan noudattaen yhteisiä suuntalinjoja sekä toimineet ammatillisesti. Viimeisellä kysymyksellä haluttiin selvittää Pesän työntekijöiden mielipiteitä siitä, oliko Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän avulla mahdollista tehdä havaintoja vanhemman mentalisaatiokyvystä.

Ensimmäiseen kysymykseen: ”Opinnäytetyöntekijät ottivat huomioon ohjeeni/toivomukseni toiminnan toteutuksessa”, molemmat ohjaajat vastasivat 5 eli ”täysin samaa mieltä”. Toiseen kysymykseen ”Toiminta toteutui sovitussa aikataulussa”, molemmat ohjaajat vastasivat 5. Kolmanteen kysymykseen: ”Toiminta toteutettiin noudattaen sovittuja suuntalinjoja”, molemmat ohjaajat vastasivat 5. Neljanteen kysymykseen: ”Opinnäytetyöntekijät toimivat ammattimaisesti”, molemmat ohjaajat vastasivat 5. Viidenteen kysymykseen: ”Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän avulla on mahdollista tehdä havaintoja vanhemman mentalisaatiokyvystä”, molemmat ohjaajat vastasivat 3 eli puolueettoman vastauksen.

Likert-asteikko -kysymysten lopussa oli avoimelle vastaukselle kenttä, jossa vastauksiaan sai halutessaan avata omin sanoin. Ensimmäisen ohjaajan vastaus oli: ”Mielenkiinnolla jään odottamaan millaisia havaintoja vanhempien mentalisaatio kyvystä on pystynyt ryhmässä tekemään, jota ei videoitu ja oli suuri. Erittäin haastava tehdä tallaisessa ryhmässä havaintoja vanhempien mentalisaatiokyvystä”. Toisen ohjaajan vastaus oli: ”Ryhmäkoko oli valtavan suuri yksittäisten vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointiin”.

Työntekijöille suunnatussa palautelomakkeessa oli yhteensä 3 avointen kysymysten vastauskenttää. Avoimissa kysymyksissä Pesän työntekijät saivat kertoa omin sanoin, mikä toiminnassa oli onnistunutta sekä mitä hyötyä kuvataideryhmästä oli Pesän toiminnalle. Kyselylomakkeen lopussa oli vapaan sanan kohta, jossa työntekijät saivat kertoa terveisiään ja kehitysehdotuksiaan opinnäytetyöntekijöille.

Ensimmäinen avoin kysymys kartoitti, mikä toiminnassa oli onnistunutta. Ensimmäisen ohjaajan vastaus oli: ”*Toiminta oli erittäin onnistunutta. Hyvän positiivisen ja turvallisen ilmapiirin saaminen ja lapset tuli nähdä ja ihailuiksi*”. Toisen ohjaajan vastaus oli: ”*Ryhmän sisältö ja toiminta oli suunniteltu hyvin, se esiteltiin perheille innostavalla tavalla. Kaikki perheet sitoutuivat ryhmään ja nauttivat tekemisestä. Perheet antoivat toiminnasta paljon positiivista palautetta*”.

Toinen avoin kysymys oli, mitä hyötyä kuvataideryhmästä oli Pesän toiminnalle. Ensimmäisen ohjaajan vastaus oli: *”Pelasti pesän kesän koska henkilökunta resurssimme oli todella niukat, koska rahoitusta oli tullut tälle vuodelle odotettua vähemmän. Asiakkaat sitoutuivat hyvin ryhmään ja antoivat palautetta ja tulivat mielellään ryhmä päivään”*. Toisen ohjaajan vastaus oli: *”Kuntoutuksessa olevat asiakasperheet saivat upean ja onnistuneen kokemuksen taitteen tekemisestä. Kuvataideryhmä oli kuntoutuksen kokonaisuuteen hieno lisä, toiminta oli erilaista mitä Pesän resursseilla on mahdollista tarjota asiakkaille. Kuvataideryhmä mahdollisti asiakkaiden säännölliset käynnit ja sitoutumisen Pesän kuntoutukseen kesän ajan. Kuvataideryhmä mahdollisti myös asiakkaiden ryhmäytymisen ja tutustumisen toisiinsa paremmin”*.

Kyselylomakkeen lopussa oli vapaan sanan kohta, johon työntekijät saivat kirjoittaa kehitysehdotuksia omin sanoin. Kysymykseen ei tullut vastauksia.

Opinnäytetyön vastaavien ohjaajien kanssa pidettiin palautekeskustelu toimintakertojen jälkeen elokuun lopussa 2019. Palautekeskustelussa käytiin läpi palautelomakkeiden sisältöä ja vastauksia sekä kuvataideryhmän merkityksellisyyttä Pesän asiakkaille sekä yhteiskunnallisella tasolla.

8 Johtopäätökset

Alun perin Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmä sai nimensä ensimmäisen suunnittelupalaverin jälkeen, jossa toiminnan ensisijainen tavoite oli tuottaa perheille ilon hetkiä kuvallisen työskentelyn yhteydessä. Ryhmää markkinoitiin perheille ja siitä puhuttiin toimijoiden kesken läpi prosessin kyseisellä nimellä. Ryhmän nimen huomattiin pian sisältävän syvempiä ulottuvuuksia. Mentalisaatiota tukevien kysymysten avulla haluttiin tuoda taiteesta nauttivan lapsen ilo näkyväksi vanhemmille.

Tänä päivänä jo pienet lapset altistuvat nyky maailmaa leimaavan yltäkylläisen mediakulttuurin ärsykeille, minkä seurauksena lapset tottuvat voimakkaisiin efekteihin ja nopeasti vaihtuviin tapahtumiin. Mediakulttuurin vastapainoksi tarvitaan tilaa ja aikaa hitaalle tekemiselle, joka mahdollistaa mielen vapaan vaeltelun sekä oman tekemisen tuottaman nautinnon. (Rusanen ym. 2014, 11.) Kuvataideryhmä tarjosi vanhemmille ja lapsille mahdollisuuden olla läsnä hetkessä. Palautteiden valossa voidaan todeta, että kuvataideryhmässä toimiminen oli perheille mielekästä yhteistä tekemistä. Toiminta tuotti osallistujille ilon hetkiä ja uusia kokemuksia.

Asiakkaalle tarjotulla toiminnalla tulee olla aina jokin tavoite. On tärkeää pohtia, miten asiakkaan taidot ja voimavarat on mahdollista saada toiminnassa käyttöön sekä toiminnan haastavuutta suhteessa asiakkaan taitoihin ja voimavaroihin. Esimerkiksi taidelähtöisen toiminnan kohdalla voidaan miettiä, lähteekö työskentely liikkeelle tyhjältä paperista vai helpotetaanko

työskentelyä valmiiksi tehdystä lähtökohdasta. (Karkkulainen ym. 2019, 22.) Tavoitteena oli tarjota matalan kynnyksen toimintaa, johon oli mahdollisimman helppo osallistua yhdessä lapsen kanssa. Jo toiminnan esitteissä perheille kerrottiin, että minkäänlaista kokemusta kuvallisesta työskentelystä ei tarvita. Esittelytilaisuudessa perheille kerrottiin, että toimintaan oli mahdollista osallistua omien voimavarojensa mukaisesti ja ettei siihen ollut pakko sitoutua koko ryhmäprosessin ajaksi. Osallistumista helpotettiin sillä, että kaikki tarvikkeet ja materiaalit oli laitettu perheille valmiiksi, eikä perheiden tarvinnut huolehtia maalauksen jälkeen jälkiensä siivoamisesta. Näin toimimalla voitiin varmistaa, että osallistujilla ei kulunut aikaa tai vaivaa valmisteluihin eikä siivoamiseen, vaan he pystyivät rauhassa keskittyä itse tekemiseen. Matalan kynnyksen toimintaperiaatteet toteutuivat yhtä lailla palautteen antamisessa. Palautteen antaminen oli jokaisella toimintakerralla vapaaehtoista ja palautetta sai antaa niin lyhyesti tai monisanaisesti, kuin halusi.

Lapsen taiteellisen toimijuuden käsitteeseen liittyy olennaisesti lapsen tapa kokea maailmaa aistillisesti ja toiminnallisesti. Lapselle arkiset asiat edustavat uutta ja ihmeellistä - samoja asioita, mitä aikuiset etsivät taiteista. Esteettisesti asennoituva aikuinen tulee osaksi lapsen kokemusmaailmaa, kun hän alkaa ihmetellä lapsen kanssa asioita yhdessä. Näin asennoituva aikuinen muuttuu tavallaan itsekin lapseksi ja näkee maailman avoimin ja tuorein silmin. (Pääjoki 2017, 111.) Kuvataideryhmään kehitetyt kuvallisen ilmaisun menetelmät suunniteltiin kunnioittamaan lapsen taiteellista toimijuutta eli aistihavaintojen merkitystä osana lapsen kokemusmaailmaa. Erikokoiset ja erilaiselta tuntuvat materiaalit, kuten paperit ja canvas-taulut, olivat omiaan tukemaan lapsen tapaa tehdä aistihavaintoja. Samalla tavalla erilaiset kirkkaat värit ja taiteiluun tarkoitetut välineet (vaahtomuovinpalat, siveltimet, narut yms.) antoivat lapselle mahdollisuuksia toteuttaa itseään taiteilun parissa luovasti. Erityisesti tämä näkyi hiekkalelujen kohdalla, kun lapset saivat rullailla väriä muovisilla pikkuautoilla ja tehdä renkaiden kuvioita paperille. Lapsen luovuuden ja leikillisyyden yhdistäminen tukivat lapsen tapaa tutkia ja toteuttaa itseään moniaistillisessa ympäristössä.

Lapsen taiteellisen toimijuuden tukeminen ja kuvataideryhmässä toimiminen antoivat vanhemmille tilaisuuksia uppoutua lapsen kokemusmaailmaan ja miettiä, miltä taiteilu lapsesta tuntui. Tätä kautta lapsen taiteellisen toimijuuden ja mentalisaation käsitteet saatiin yhdistettyä. Havainnointilomakkeisiin kirjatut sitaatit vanhemman mentalisaation ilmenemisestä puoltavat ajatusta, että vanhempien mentalisaatiokyky näkyi kuvallisen työskentelyn yhteydessä. Omalta osaltaan myös palautepuu oli rakennettu tukemaan tätä ajatusta - "Miten lapsesi koki toiminnan?". Palautteiden määrän perusteella voitiin todeta, että vanhemmat pohtivat lapsen kokemusta taiteilusta.

Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän merkitystä käytiin läpi Pesän työntekijöiden kanssa viimeisessä palautekeskustelussa. Esille nousi erityisesti ryhmän yhteiskunnallinen merkitys. Ku-

vataideryhmä mahdollisti syrjäytymisvaarassa oleville asiakasperheille mahdollisuuden erilaiseen elämyksen sekä osallisuuden kokemuksiin. Ryhmä tarjosi vanhemmille mahdollisuuden osallistua lapsensa kanssa taiteelliseen toimintaan, johon he eivät välttämättä Pesän ulkopuolella osallistuisi. Ryhmän positiivisiin puoliin kuului helppous osallistua valmiiksi suunniteltuun ja ohjattuun toimintaan yhdessä muiden perheiden kanssa. Osa perheistä innostui jatkamaan yhteistä taideharrastusta lapsensa kanssa kotona ja yksi äideistä kertoi ryhmän innostaneen häntä ilmoittautumaan lapsensa kanssa musiikkileikkikouluun. Palautekeskusteluissa Pesän työntekijät kertoivat kuvataideryhmästä tulleen olennainen osa perheiden kuntoutusta ja ke-sän toimintaa. Perinteisesti Pesän ryhmät voidaan jakaa ikäryhmittäin vauvaryhmään ja taa-peroryhmään. Kuvataideryhmä antoi mahdollisuuden eri ikäisten lasten vanhemmille tutustua toisiinsa ja luoda uusia suhteita, joka toi vaihtelua Pesän asiakkaiden keskinäiselle dynamiikalle. Kuntoutuksen lopettaville perheille (2-vuotta täyttävillä lapsilla ja heidän vanhemmil-leen) ryhmä toimi luontaisena siirtymänä kohti elämää ilman kuntoutusta. (Ehrman & Krankkala 2019.)

Työelämäyhteistyön kannalta palautepuun hyödyntäminen palautteenkeruumenetelmänä oli onnistunut. Pesän työntekijät yllättyivät perheiden antaman palautteen runsaudesta ja monisanaisuudesta. Palautepuu sai jäädä ryhmähuoneen seinälle ja sitä tullaan hyödyntämään asiakasperheiden kanssa jatkossakin. Palautepuuta on tulevaisuudessa mahdollista käyttää niin palautteen keräämisessä kuin toiminnan suunnittelussa. (Ehrman & Krankkala 2019.) Palautepuu oli menetelmänä innovatiivinen ja toimiva lisä Pesän työkalupakkiin. Innovatiivisuus näkyi puun monikäyttöisyydessä; puuta on mahdollista jalostaa tarkoituksenmukaiseen käyttöön tilanteen mukaan.

9 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Sosiaalityön kansainvälisen järjestön IFSW:n (International Federation on Social Workers) eettisten periaatteiden mukaan sosiaalialan ammattilaisen työskentelyä ohjaavat ammatilliset periaatteet ja ammattietiikka nojautuvat ihmisarvon, ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kunnioittamiseen. Käytännössä tämä tarkoittaa kaikkien ihmisten tasapuolista kunnioitusta ja kohtelua sekä syrjäytymisen ja epäoikeudenmukaisuuden torjumista. (International Federation on Social Workers 2018). Ammattietiikka toimii työntekijän ohjenuorana, jolla edistetään asiakkaiden hyvän elämän toteutumista (Talentia 2017, 7). Tämän opinnäytetyön suunnittelussa ja toteutuksessa lähtökohtana olivat sosiaalialan ammatilliset periaatteet sekä ammattietiikka. Kuvataideryhmän avulla pyrittiin edistämään perheiden hyvinvointia ja yhteiskunnallista osallisuutta sekä mahdollistaa harrastustoimintaa syrjäytymisvaarassa oleville perheille.

Sosiaalialan työ on suhdeperusteista työtä. Työn onnistumisen perusteina toimivat luottamuksellisen ja ammatillisen suhteen luominen asiakkaan ja työntekijän välille. Institutionaalisissa

olosuhteissa asiakkaan ja työntekijän suhde on aina lähtökohtaisesti epätasa-arvoinen - Suhteen rakentuminen perustuu aina luottamukseen, joka lähtee rakentumaan asiakkaan ja työntekijän välisessä kohtaamisessa. (Talentia 2017, 31.) Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmässä asiakkaiden sensitiivinen kohtaaminen oli ensisijaisen tärkeää. Kohtaamisessa otettiin huomioon asiakkaiden kuntoutustausta sekä herkkä elämäntilanne. Luottamuksellisen suhteen rakentaminen asiakasperheisiin oli avain onnistuneeseen kokemukseen kuvallisesta työskentelystä ja ryhmässä toimimisesta.

Lastensuojelun käsikirjan mukaan sosiaalihuollon viranomaisen vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto koskevat muun ammattihenkilöstön lisäksi henkilöitä, jotka ovat harjoittelijoina tai muuten toimivat sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan toimeksiannosta (Lastensuojelun käsikirja 2019). Vaitiolovelvollisuudella tarkoitetaan, että henkilö ei saa paljastaa asiakkaan salassa pidettäviä tietoja tai asiakirjojen sisältöä sivullisille. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa senkään jälkeen, kun yhteistyö sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan palveluksessa on päättynyt. Hyväksikäyttökielto tarkoittaa, että henkilö ei saa käyttää hallussa olevaa tietoa omaksi tai toisen hyödyksi eikä vahingoittaakseen asiakasta. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta 2000/812 §15). Ennen kuvataideryhmän toiminnan alkua opinnäytetyön tekijät allekirjoittivat Helsingin Ensikodin virallisen sopimuksen vaitiolovelvollisuudesta. Sopimuksen mukaisesti, opinnäytetyöstä on mahdotonta tunnistaa kuvataideryhmään osallistuneita asiakkaita nimeltä. Opinnäytetyön raportoinnissa yksityisyyden suoja otettiin huomioon esimerkiksi palautteiden käsittelyssä. Palautepuun palautteissa lasten nimet muutettiin muotoon X, jotta lasten oikeita nimiä ei voitu päätellä tekstistä. Samoin englanninkielellä kirjoitetut palautteet käännettiin suomeksi, eikä tekstissä eritelty, mitkä palautteista olivat alun perin englanniksi.

Vanhemman mentalisaatiokyvyn tarkastelua on mahdollista tehdä jälkikäteen, jos jokin tietty tapahtuma tai vuorovaikutustilanne on videoitu. Tässäkin tapauksessa mentalisaatiokyvyn näkymisen tai puuttumisen huomiointi vaatii työntekijältä tietynlaista tapaa kuunnella ja olla vastaanottavainen havainnoimalleen tilanteelle. (Pajulo & Pyykkönen 2014, 143.) Pesässä käytetään videointia theraplay-työskentelyn yhteydessä - video mahdollistaa muun muassa vuorovaikutuksen ja mentalisaation tarkastelua yhdessä asiakkaan kanssa. (Helsingin Ensikoti ry 2019d). Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmässä vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnoinnissa ei käytetty videointia. Toimintakertojen videointi olisi lisännyt havaintojen tekemisen luotettavuutta, mutta tilanteiden videoiminen olisi mahdollisesti nostanut kynnystä ryhmään osallistumiselle ja siinä toimimiselle.

Optimaalinen ryhmäkoko riippuu esimerkiksi työskentelyn tavoitteista sekä ohjaajien määrästä ja tavoista työskennellä (Ståhlberg 2019, 61). Kuvataideryhmässä osallistujamäärät vaihtelivat 12-24 osallistujan välillä. Kuvataideryhmän osallistujamäärät olivat verrattain suuria, sillä toiminta oli avointa ja osallistujamäärälle ei määritelty kattoa. Pesän työntekijöiden

kanssa pohdittiin suurien ryhmäkokojen vaikutusta vanhemman mentalisaatiokyvyn havainnointiin. Työntekijöiden palautelomakkeiden vastauksista (Liite: 6) tulee ilmi, kuinka suurissa ryhmissä on vaikeampaa tehdä havainnoja vanhempien mentalisaatiokyvystä. Havainnointilomakkeen luotettavuutta pohdittiin läpi opinnäytetyöprosessin. Havainnointilomakkeisiin merkityt sitaatit tulivat opinnäytetyöntekijöiden ulkomuistista, joten sanasta sanaan tarkkaa sisältöä oli mahdotonta kirjata lomakkeisiin. Huomionarvoista oli, että jokaisen osallistuvan perheen vanhemman ääntä ei saatu lomakkeiden sitaateissa kuuluviin, sillä kaikki eivät antaneet joka kerralla palautetta. Suurin osa havainnoista oli itse toimintakerralta, mutta osa oli saattanut tulla ilmi vasta varsinaisen toimintakerran jälkeen. Lisäksi oli tärkeää huomioida, että sitaattien lajitteleminen mentalisaation eri ulottuvuuksiin oli täysin opinnäytetyöntekijöiden tulkinnan varassa.

Palautepuuhun palautteen antaminen oli siinä mielessä erityislaatuista, että palautetta annettiin julkisesti ja se oli kaikkien luettavissa. Silvennoisen (2017) mukaan osalla ihmisistä voi olla henkilöhistoriassaan niin ikäviä kokemuksia palautteen vastaanottamisesta, että vastaanvnlaisia kokemuksia ei haluta siirtää toisille. Toisinaan pelko vastaanottajan reaktioista voi olla esteenä palautteen antamiselle tai palautetta ei ole yksinkertaisesti totuttu sen paremmin saamaan kuin antamaan. (Silvennoinen & Tilli 2017, 100-101.) Pohdittavaksi jäi, johtuiko kehittävän palautteen vähäisyys juuri palautepuun julkisesta luonteesta. On mahdollista, että kehitysehdotuksia ei haluttu tuoda julki kaikkien luettavaksi.

Silvennoisen (2017) mukaan mitä tiiviimmässä yhteistyössä ryhmä toimii, sitä tärkeämpää on käsitellä palautteet yhdessä. Taitava palautteen käyttö lisää luottoa yhteistyöhön ja toimii ryhmässä avoimuuden, suoruuden ja keskinäisen hyväksynnän työkaluna. (Silvennoinen & Tilli 2017, 71.) Taidetta ilon kautta -taidenäyttelyssä olisi ollut mahdollista käsitellä palautteita yhteisesti. Opinnäytetyöntekijöillä olisi ollut mahdollisuus esimerkiksi pyytää vapaaehtoista perheen äitiä tai isää lukemaan ääneen yhteisesti koko ryhmälle otteita palautepuusta. Tätä kautta olisi ollut mahdollista käsitellä yhteistä prosessia koko ryhmän kesken ja jakaa kokemuksia uudella tasolla. Tämä ohjelmanumero jäi kuitenkin välistä, sillä idea yhteisestä palautteen käsittelystä syntyi vasta viime hetkellä ennen näyttelyä.

Asiakkailta saatiin lisäksi ”näkymätöntä” suullista palautetta. Toimintakertojen jälkeen opinnäytetyön tekijät osallistuivat Pesän yhteiselle lounaalle. Yhteiset lounashetket antoivat mahdollisuuden keskustella asiakkaiden kanssa heille tärkeistä asioista. Suullinen palaute oli opinnäytetyöntöyön kannalta epävirallista, joten sitä ei ole tässä työssä raportoitu.

10 Pohdinta

Pohdinta kappaleessa haluttiin tuoda esille opinnäytetyön tekijöiden näkemyksiä prosessin onnistumisesta ja kehittämisen kohteista. Pohdinnassa tekijät tarkastelivat onnistumisia ja kehittämisehdotuksia suhteessa opinnäytetyön tarkoitukseen ja sille asetettuihin tavoitteisiin. Pohdinta osuuden lopussa on opinnäytetyöntekijöiden ammatillista kasvua kuvaava kappale. Ammatillisen kasvun nähtiin linkittyvän ajankohtaisiin ja yhteiskunnallisiin teemoihin.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvallisen työskentelyn avulla tukea Pesän vanhempien mentalisaatiokykyä ja tehdä siitä havaintoja kuvataideryhmässä. Opinnäytetyöntekijöiden kanta oli, että vanhempien mentalisaatiokykyä on mahdollista havainnoida kuvallisen työskentelyn yhteydessä. Tekeminen mahdollisti monia hetkiä, joissa lapsen mieltymykset ja pyrkimykset tulivat näkyviin ja joihin oli keskustelun kautta helppo tarttua. Havaintojen tekeminen vaati tekijöiltä aitoa läsnäolon taitoa ja huomion kiinnittämistä vanhempien sanomisissa pieniin yksityiskohtiin. Mentalisaation jakaminen ulottuvuuksiin helpotti tekijöiden havainnointien tekemistä ja mahdollisti keskittymisen vanhempien tietynlaisiin kommentteihin. Havainnointia hankaloitti joillakin kerroilla osallistujien suuri lukumäärä. Jatkossa vastaavanlaista toimintaa suunniteltaessa olisi hyvä rajata osallistujamäärää, jotta mentalisaatiokyvystä tehdyt havainnot voisivat olla mahdollisimman luotettavia. Kuvallista työskentelyä voisi tehdä myös yksittäisen perheen kanssa ja käyttää videointia mentalisaation havainnoinnin tukena. Videoinnin avulla mentalisaation tasoa olisi mahdollista myös arvioida.

Täydennetyt havainnointilomakkeet esiteltiin Pesän työntekijöille vasta viimeisessä palautekeskustelussa. Tämä saattoi vaikuttaa Pesän työntekijöiden palautekyselyn vastauksiin (Liite: 6), jossa Pesän työntekijät vastaavat puolueettomasti (vastausvaihtoehdon 3) kysymykseen ”Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän avulla on mahdollista tehdä havaintoja vanhemman mentalisaatiokyvystä”. Opinnäytetyön tekijät täydensivät havainnointilomakkeita kahdenkeskeisesti taidetarvikkeiden siivoamisen jälkeen. Tekijät olisivat voineet lähettää täydennetyt havainnointilomakkeet Pesän työntekijöille esimerkiksi sähköpostitse, jolloin he olisivat voineet seurata paremmin prosessin etenemistä sekä tehtyjä havaintoja.

Lapsen taiteellisen toimijuuden käsitteeseen liittyy lapsen mahdollisuus tehdä oman näköistään taidetta. Tällä viitataan siihen, että aikuinen ei yritä vaikuttaa lopputulokseen muuttamalla lapsen tekemää työtä mieluisekseen. Tultiin kysymyksen eteen, onko tarkoituksen mukaista, että vanhempi johtaa taiteilua ja taiteilee itsenäisesti vai tulisiko lapsen saada taiteilla vapaasti vanhemman avustuksella. Raja edellä mainittujen välillä oli häilyvä, sillä suurin osa lapsista sai toteuttaa itseään vapaasti eikä aikuinen puuttunut lapsen työskentelyyn tai yrittänyt vaikuttaa sen lopputuloksiin. Kuitenkin toisinaan yksittäinen vanhempi halusi taiteilla omia kuviaan ja lapsi jäi ikään kuin ”sivuun”, kun vanhempi määritteli taiteen tekemiselle raamit tai työskenteli lapsensa puolesta. Tässä tapauksessa lopputulokset olivat enemmän vanhempien kuin lasten tekemiä.

Toimintakerroille mietittiin ensin yhteistä lopetusta, mutta pienten lasten kanssa toteutettavan kuvataideryhmän kanssa tämä olisi ollut liian haasteellista. Palautepuun lisääminen toiminnan loppuun toimi luovana ratkaisuna yhteisen lopetuksen sijasta, sillä toiminnassa oli otettava huomioon perheiden eritahtinen työskentely ja kuinka osa perheistä halusi tehdä enemmän kuin yhden työn. Lapsen edun mukaisesti pesupaikalle siirtymien jälkeen vauvaa tai taaperoa ei vaadittu takaisin yhteiseen lopetukseen, sillä tämä olisi estänyt perheiden mahdollisuuden työskennellä omaan tahtiinsa ja luonut pienille lapsille liian monta siirtymätilannetta.

Toiminnan toteutuksessa sattui myös inhimillisiä erehdyksiä, joista oli mahdollista oppia. Toisella toimintakerralla vanhempien mentalisaatiota tukeva kysymys unohtui aloituksesta. Samoin vanhempia unohdettiin muistuttaa palautteen jättämisestä palautepuuhun. Unohduksien seurauksena toimintakerta oli kokonaisuudessaan hajanaisempi ja palautetta tuli hyvin vähän. Vanhemmille ei ollut selvää, että palautetta toivottiin annettavan jokaisen toimintakerran jälkeen. Erehdyksien kautta toimintakertoja lähdettiin kehittämään selkeämpään ja jäsenllympään suuntaan: Pesän työntekijän ehdotuksesta toimintakerran alkuun lisättiin asiakkaille tuttu alkulaulu ”Kukahen se täällä tänään on”. Laulun ansiosta perheiden ja erityisesti lasten huomio saatiin kiinnitettyä yhteiseen aloitukseen ja lapset saatiin huomioitua jokaisella kerralla yksilöllisesti. Tulevilla toimintakerroilla asiakkailta muistettiin kysyä mentalisointia tukeva kysymys sekä muistuttaa palautteen jättämisestä palautepuuhun. Palautteiden määrä lisääntyi selvästi, kun palautteen antaminen vakiintui osaksi toimintakertojen rakennetta.

Käytännön kehitysehdotus liittyy toiminnan ekologisempaan toteutukseen. Toiminnassa käytettiin väripaletteina kertakäyttöisiä pahvilautasia, joita kului jokaisella kerralla yhtä monta, kuin perheitä osallistui toimintaan. Kertakäyttöisiä lautasia ei voi pestä, joten ne menivät automaattisesti sekajätteisiin toiminnan jälkeen. Kestävän kehityksen periaatteiden mukainen vaihtoehto olisi ollut hyödyntää toteutuksessa uusiokäyttöisiä materiaaleja.

10.1 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi kasvatti opinnäytetyöntekijöiden ammatillisuutta monin eri tavoin. Opinnäytetyön tekeminen kerrytti niin tekijöiden henkistä pääomaa kuin kuvallisten menetelmien työkalupakkia. Tekijät saivat arvokasta kokemusta siitä, mitä näin laajan ja monipuolisen kokonaisuuden suunnittelu ja toteutus vaativat. Kuvallisen työskentelyn ja mentalisaatio-teorian yhdistäminen vaati tekijöiltä rohkeutta ja innovatiivista otetta projektiin. Tämä yhdistettynä ensikodin ympäristöön ja herkässä elämäntilanteessa olevaan asiakasryhmään edellytti tekijöiltä paljon suunnittelua, etukäteisvalmisteluita sekä sensitiivistä työtettä. Prosessissa tuli ottaa huomioon niin asiakkaiden kuin työelämän toiveet sekä ylläpitää hyvää yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

Sosiaalialan työntekijöiden mentalisaatiokyky osana ammatillisuutta herätti paljon ajatuksia opinnäytetyötä tehtäessä. Mentalisoivan asenteen eli reflektiivisen työotteen omaksuminen oli ammatillisen kasvun kannalta monellakin tapaa prosessin olennaista antia kummallekin opinnäytetyön tekijälle. Hyvän mentalisaatiokyvyn ymmärrettiin vaikuttavan positiivisesti kaikkeen vuorovaikutukseen ja helpottavan toisen näkökulman ymmärtämistä. Prosessin aikana mentalisaation sisäistämisen huomattiin vaikuttavan myönteisesti opinnäytetyön tekijöiden keskinäiseen yhteistyöhön ja pienistä haasteista selviämiseen. Mentalisaation pohdittiin olevan merkittävässä asemassa siinä, kuinka onnistunutta yhteistyö on työyhteisöjen sisällä. Reflektiivisen työotteen ymmärrettiin edellyttävän ammattilaiselta oman mentalisoivan ajattelutavan jatkuvaa tietoista kehittämistä ja sen myöntämistä, ettei itsekään ole virheetön.

Läpi opinnäytetyöprosessin mietittiin yleisemminkin, millaisia ominaisuuksia hyvältä sosiaalialan työntekijältä vaaditaan. Työtä tehdään omalla persoonalla, joten työntekijän aitouden nähtiin olevan keskeisessä asemassa asiakassuhteen muodostumisessa - inhimillisyyden rakentaa luottamusta ihmisten välille. Opinnäytetyön tekijöiden yhteinen kokemus oli, että kesän aikana perheiden kanssa onnistuttiin luomaan merkityksellisiä yhteyksiä. Toimintakertojen jälkeen tekijät osallistuivat Pesän yhteiselle lounaalle, jonka yhteydessä oli mahdollista viettää aikaa perheiden kanssa myös ryhmätoiminnan ulkopuolella. Lounashetkien lomassa oli mahdollista käydä vapaata keskustelua ja tutustua perheisiin paremmin. Tämä nähtiin myönteisenä tekijänä niin asiakassuhteiden rakentumisen kuin ammatillisen kasvun kannalta.

Erilaisten yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ilmiöiden tuntemisen oivallettiin olevan yhteydessä siihen, kuinka tasavertaisesti asiakkaita pystyy työssään kohtaamaan. Ymmärtämällä erilaisia lähtökohtia ja niiden psykososiaalisia vaikutuksia yksilöön, on helpompaa nähdä ihminen sen hetkisen tilanteen tai tehtyjen tekojen takana. Mentalisaatio linkittyi tähänkin - oman mentalisaatiokyvyn harjoittamisen todettiin auttavan tulevaisuudessakin opinnäytetyön tekijöitä tunnistamaan omat tunteensa ja ajatuksensa suhteessa erilaisiin ilmiöihin. Tätä kautta voidaan varmistua siitä, ettei henkilökohtainen suhtautuminen pääse tiedostamatta vaikuttamaan asiakkaiden kanssa tehtävään työhön. Teema oli erityisen tärkeä siitä syystä, että työntekijöiden tiedostamattomien asenteiden ymmärrettiin vaikuttavan siihen, millä tavalla päihteitä käyttäviä äitejä tällä hetkellä peruspalveluissa kohdataan. Teoreettiseen viitekehukseen perehdyttäessä kävi ilmi, kuinka tuomitseva yhteiskunnan yleinen asenneilmapiiri päihteitä käyttäviä äitejä kohtaan edelleen on.

Traumat sekä traumaorientoitunut työote alkoivat kiinnostaa opinnäytetyön tekijöitä Pesän psykologin kanssa käydyn keskustelun myötä. Prosessin aikana tekijät perehtyivät aiheeseen laajemmin: traumojen syntyyn, ilmenemismuotoihin ja moninasiin vaikutuksiin yksilön elämässä. Traumaorientoituneen työskentelyotteen kautta opinnäytetyön tekijät pystyivät käsittelemään ihmisyyden haasteita, kuten päihteiden käyttöä, uudenlaisesta näkökulmasta. Omaan tiedollista osaamista haluttiin syventää perehtymällä aiheetta koskevaan kirjallisuuteen, sillä

se liittyi suoraan päihteiden käytön tematiikkaan ja ylisukupolvisuuden ymmärtämiseen. Traumaorientaatio sisäistettiin osaksi tekijöiden ammattiosaamista - näkökulman ymmärtämisen koettiin tuovan uudenlaista syvyyttä asiakastyöhön. Sen koettiin avaavan mahdollisuuden tarkastella laajemmin erilaisten ongelmien takana piileviä syitä. Tulevaisuudessa traumanäkökulman ymmärtäminen helpottaa työskentelyä millä tahansa sosiaalialan kentällä.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyö oli tekijöilleen vaativa, mutta antoisa prosessi. Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmä oli nimensä veroinen, sillä ennen kaikkea prosessi oli täynnä ilon hetkiä. Opinnäytetyön tekijät haluavat kiittää Helsingin Ensikoti ry:tä sekä erityisesti avopalveluyksikkö Pesän asiakkaita ja työntekijöitä, jotka olivat osana prosessia sekä kirjallista raporttia.

Lähteet

Painetut

Ahonen, R. & Lohtaja-Ahonen, S. 2014. Palaute kuuluu kaikille. Liettua: Human Intrest.

Allen, J., Fonagy, P. & Bateman, A. 2008. Mentalizing in Clinical Practice. Washington: American Psychiatric Publishing Inc.

Airaksinen, T. & Vilkkä, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Alfthan, N. 2018. Mentalisaatiokyvyn ja itsesäätelyn kehittäminen. Teoksessa Sudenlahti, J. & Uusitalo, I. Tulevaisuuden lastensuojelu. Tallinna: Suomen psykologinen instituuttiyhdistys ry.

Andersson, M. 2013. Johdanto. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. 2.painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Andersson, M. 2013. Pidä kiinni -hoitojärjestelmän rakentaminen. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. 2.painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Bateman, A. & Fonagy P. 2014. Mentalisaatioon perustuva hoito. Epävakaan persoonallisuuden käytännön hoito-opas. Oxford University Press.

Boelius, T. 2013. Naiset raittiuden vaalijoista päihteiden käyttäjiksi. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. 2. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Eronen, A., Londén, P. & Peltosalmi, J. 2019. Sosiaalibarometri 2019. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali- ja terveystyö ry.

Hedrenius, S. & Johansson, S. 2016. Kriisituki. Ensiapua onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Tallinna: Tietosanoma.

Hietala, O. 2018. Päihdekuntoutuksen mielekkyys rakentuu sosiaalisissa suhteissa. Teoksessa Lindth, J., Härkäpää K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press.

Hyytinen, R. 2013. Hyvän asiakassuhteen merkitys. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. 2. painos. Porvoo: Bookwell Oy.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini. 10. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Iivanainen, S. 2019. Väriä elämään - kuvallinen ilmaisu hyvinvointia edistämässä. Teoksessa Karjalainen, A. (toim.) Luovan toiminnan työtavat. Keuruu: PS-kustannus.

Kalland, M. 2017. Mentalisaatiokyky vanhemmuudessa. Teoksessa Laitinen, I. & Ollikainen, S. (toim.) Mentalisaatio teoriasta käytäntöön. Helsinki: Therapiea-säätiö.

Kalland, M. 2014. Vanhemman mentalisaatiokyky. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitat opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karkkulainen, M., Ala-Vannesluoma, T., Airaksinen, R., Varonen, H., Kastu, R. & Sipi, S. 2019. Toimii! Hoitajan opas toiminnallisiin menetelmiin. 2. uudistettu painos. Keuruu: Edita Publishing Oy.

Karttunen, T. 2013. Nais erityyisen työtteen elementeistä päihdehoidossa. Teoksessa Virokan-gas, E. & Väyrynen, S. (toim.) Varjoja naiseudessa. UNIPress.

Kauppi, A. & Takalo, A. 2014. Mentalisaation psykoanalyttiset juuret. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Keinänen, M. 2017. Mentalisaatiohoito-menetelmien teoreettiset perusteet ja toteutus. Teok-sessa Laitinen, I. & Ollikainen, S. (toim.) Mentalisaatio teoriasta käytäntöön. Helsinki: Thera-peia-säätiö.

Keinänen, M. & Martin, M. 2019. Mieli meissä. Tasapainoista arkea mielentämisen keinoin. Helsinki: Kirjapaja.

Kirveslahti, M., Metso V., Sívén T., Vahala M. & Vihunen R. 2018. Kasvun aika. 7. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Känkkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Tampere: Juvenes Print.

Larmo, A. 2017. Mentalisaatio - kyky pitää mieli mielessä. Teoksessa Laitinen, I. & Ollikainen, S. (toim.) Mentalisaatio teoriasta käytäntöön. Helsinki: Therapiea-säätiö.

Levine, PA. & Frederick, A. 1997. Waking the Tiger-Healing Trauma. Berkeley CA: North At-lantic Books.

Mattila, L. & Rantala, J. 2019. Mitä ihmettä? Opi ymmärtämään lapsesi mieltä. Latvia: Gummerus Kustannus Oy.

Malchiodi, C. 1998. Understanding of Children's Drawings. Lontoo: The Guilford Press.

Malchiodi, C. 2003. Taideterapian käsikirja. Lontoo: A Division Guilford Publications Inc.

Malchiodi, C., Kim, D. & Choi, W. 2010. Kehityksellinen taideterapia. Teoksessa Malchiodi, C. (toim.) Taideterapian käsikirja. Lontoo: The Guilford Press.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Paasivaara, L., Suhonen, M., Virtanen, P. 2013. Projektijohtaminen hyvinvointipalveluissa. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Pajulo, M. & Kalland, M. 2013. Äidin reflektiivinen kyky ja sen vaikutus päihde-ensikotien hoi-don tulokseen. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.) Vauvan par-haaksi. Kuntoutuminen päihdeistä odotus- ja vauva-aikana. 2. painos. Porvoo: Bookwell oy.

Pajulo, M. & Pyykkönen, N. 2014. Mentalisaatiokyvyn arviointi. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Pyykkönen, N. 2017. Mentalisaatio ja episteeminen luottamus kehityksen mahdollistajana. Te-oksessa Laitinen, I. & Ollikainen, S. (toim.) Mentalisaatio teoriasta käytäntöön. Helsinki: Therapiea-säätiö.

- Pääjoki, T. 2017. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. uudistettu painos. Juva: PS-Kustannus.
- Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Riika: Lasten keskus.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuuriin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salo, S. & Flykt, M. 2013. The Impact of Parental Addiction on Child Development. Teoksessa Suchman, N., Pajulo, M. & Mayes, L. (toim.) Parenting and substance abuse. Developmental Approches to Intervention. New York: Oxford University Press.
- Salo, S. & Kauppi, A. 2014. Reflektiivinen työote vanhemman kohtaamisessa. Teoksessa Viinikka, A. (toim.) Mentalisaatio perheiden kohtaamisessa. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Silvennoinen, M. & Tilli, A. 2017. Palautemestari. Valmennus Onnistumisen avaimia.
- Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaaressa. 1.-3. painos. Helsinki: Kustannusyhtiö Oy Duodecim.
- Ståhlberg, L. 2019. Pienryhmäohjaajan opas. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Sähköiset

- Gallese, V. 2011. Intersubjektiiivisuus neurotieteen näkökulmasta: ruumiillinen jäljittely ja sen merkitys intersubjektiiivisuudessa. Psykoterapia. Viitattu 03.07.2019. <http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/gallese111.htm>
- Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2016. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä päihdeongelmallisille odottaville äideille ja vauvaperheille. Viitattu 11.09.2019. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/pid_kiinni_hoitoj_rjestelm
- Helsingin Ensikoti ry. 2019a. Hoidolliset avopalvelut. Viitattu 05.09.2019. <https://www.helsinginensikoti.fi/haetko-apua/hoidolliset-avopalvelut>
- Helsingin Ensikoti ry. 2019b. Päihteitä käyttävien perheiden avopalvelut. Viitattu 05.09.2019. https://www.helsinginensikoti.fi/images/esitteet/Paihteita_kayttavien_avopalvelut2.pdf
- International Federation of Social Workers. 2018. Global Social Work Statement of Ethical Principles. Viitattu 09.10.2019. <https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/>
- Kasvun tuki. 2019. Viitattu: 21.10.2019. <https://kasvuntuki.fi/tyomenetelmat/hoivaa-ja-leiki/hoivaa-ja-leiki>.
- Kela. 2019. Viitattu 02.09.2019. https://www.kela.fi/kuntoutusraha-yksilollisessa-paihdekuntoutuksessa?p_p_id=56_IN-STANCE_V5n5ccTPtLF&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_pos=1&p_p_col_count=2

KSL Opintokeskus. 2017. Osallistavat menetelmät. Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle. Viitattu 08.07.2019. <https://www.ksl.fi/wp-content/uploads/2017/10/Osallistavat-menetelm%C3%A4t-KSL-verkko.pdf>

Kuivalainen, H. 2018. Nais erityinen työote päihdekuntoutuksessa. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu tutkielma. Viitattu 14.10.2019. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20180630/urn_nbn_fi_uef-20180630.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2016. Mitä vauva mieltii? Vanhempien mentalisaatiokyvyn vahvistaminen. Viitattu 20.10.2019. https://dzmdrer-wng2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04173656/Mit%C3%A4-vauva-mieltii_PDF.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2019. Perheryhmät. Viitattu 20.10.2019. <https://www.mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyö/perheryhmat/>

Tampereen yliopisto. 2010. Kyselylomakkeen laatiminen. Viitattu 1.10.2019. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kyselylomake/laatiminen.html>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta 22.09.2000/812. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Viitattu 05.09.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L3P15>

Lastensuojelun käsikirja. 2019. Sosiaalihuollon viranomaisen salassapitovelvollisuus. Viitattu 05.09.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/tiedon-hankkiminen-lastensuojelun-tarpeisiin-ja-sen-luovuttaminen/sosiaalihuollon-viranomaisen-salassapitovelvollisuus>

Tampereen yliopisto. 20017. Muuttujien ominaisuudet. Viitattu 1.10.2019. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/ominai-suudet.html#likert>

Pajulo, M., Salo, S. & Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Viitattu 16.6.2019. <http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2016/03/duo12278.pdf>

Sundholm, S. 2019. Lastenkirjallisuus ja sen vaikutukset lapsen kuvalliseen ilmaisuun ja kehitykseen. Lapin yliopisto. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 12.10.2019. <https://lada.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63760/P%c3%a4ivi%20Sundholmin%20Pro%20Gradu-tutkielma%20-%20Lastenkirjallisuus%20ja%20sen%20vaikutukset%20lapsen%20kuvalliseen%20ilmaisuun%20ja%20kehitykseen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Suomen taitelijaseura. 2019. Mitä kuvataide on. Viitattu 11.10.2019. [https://artists.fi/kuva-
taide/mita-kuvataide-on/](https://artists.fi/kuva-taide/mita-kuvataide-on/)

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (sote-uudistus). Viitattu 13.10.2019. <https://stm.fi/soteuudistus>

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilöstön eettiset ohjeet. Viitattu 02.09.2019. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Tieteen termipankki. 2019. Kielitiede: Osallistuva havainnointi. Viitattu 15.06.2019. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:osallistuva_havainnointi

Type Form. 2019. Likert scale surveys: what are they and why should you use them. Viitattu 07.10.2019. <https://www.typeform.com/surveys/likert-scale-questionnaires/>

Valmennus- ja koulutuspalvelu Oivallus Ky. 2016. Palautteen merkitys työn ja työhyvinvoinnin kehittämisessä. Viitattu 09.09.2019. http://www.uef.fi/documents/408988/0/8+Palautteen+merkitys_Oivallus_260816.pdf/351eb410-8359-4a6b-8bfd-724d8a5ba342

Valtioneuvosto. 2019a. Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi. Viitattu 26.09.2019. <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/hallitusohjelma/oikeudenmukainen-yhdenvertainen-ja-mukaan-ottava-suomi>

Valtioneuvosto. 2019b. Pääministeri Antti Rinteen hallitus. Viitattu 13.10.2019. <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/ministerit>

Vauvojen värikylpy™. 2019. Vauvojen värikylpy™ - Moniaistisesti ja elämyksellisesti värien maailmaan. Viitattu 12.10.2019. <http://www.varikylpy.fi/>

Vygotsky, L. 2004. Imagination and Creativity in Childhood. Viitattu 12.10.2019. http://lchc.ucsd.edu/mca/Mail/xmcamail.2007_08.dir/att-0149/LSV_1967_2004_.Imagination_and_creativity_in_childhood.pdf

Julkaisemattomat

Ehrman, M. & Krankkala, J. 2019. Haastattelu 29.08.2019. Viitattu 10.10.2019.

Helsingin Ensikoti ry. 2019c. Etsivän ja matalan kynnyksen työ Pesässä. Viitattu 18.09.2019.

Helsingin Ensikoti ry. 2019d. Varhaisen vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden tukeminen päihdekuntoutuksen arjessa. Viitattu 17.09.2019.

Kalland, M. 2019. Mentalisaation merkitys lapsen ja nuorten hyvinvoinnin vahvistamisessa. Viitattu 20.10.2019.

Pyykkönen, N. 2017. Mentalisaatio ja reflektiivinen kyky. Viitattu 17.9.2019

Salo, S. 2019. Avopalvelu Pesä 21v. Varhainen vuorovaikutus ja vanhemman päihdeongelma - mikä on kuntoutuksen merkitys. Viitattu 16.10.2019

Winnicott, DW. & Rodman, FR. 2018. The Spontaneous Gesture. Selected Letters of D.W. Winnicott. New York: Routledge.

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa.....	70
Liite 2: Toimintakertojen esitteet	71
Liite 3: Mentalisaation ulottuvuudet -havainnointilomakkeet	81
Liite 4: Asiakkaiden palautteet.....	88
Liite 5: Palautekysely työntekijöille.....	92
Liite 5: Palautekysely työntekijöille - vastaukset	93

Liite 1: Tutkimuslupa

PÄÄTÖS TUTKIMUSLUVASTA

Laurea-ammattikorkeakoulun AMK-tutkinnon sosiaalialan opiskelijat Anna-Sofia Mahlamäki ja Karoliina Savola hakevat tutkimuslupaa opinnäytetyölleen, jonka tavoitteena on kehittää lapsilähtöinen kuvataideryhmä osaksi avopalveluyksikkö Pesän kesätoimintaa.

Helsingin ensikoti ry:n johtoryhmä käsitteli tutkimuslupahakemusta 29.4.2019 ja puolsi hakemusta. Johtokunnan delegoimin valtuuksin päätän myöntää tutkimusluvan.

Helsingissä 14.5.2019

Kirsi-Maria Manninen
toiminnanjohtaja
p. 050 526 6592

Liite 2: Toimintakertojen esitteet

**LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULUN
OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT**

**Taidetta ilon
kautta -
kuvataideryhmän**

Pesän tiloissa 20.6-15.8.2019

**MUKAVAA YHTEISTÄ TEKEMISTÄ LAPSEN
KANSSA**

**Minkäänlaista aiempaa kokemusta
kuvataiteesta et tarvitse.**

**Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola.**

Luovasti lapsen kanssa

KESÄN AIKATAULU

20.6 -

27.6 -

4.7 -

11.7 -

TAUKO

25.7 -

1.8 -

8.8 -

15.8 -

Kuuntelemme toiveitanne ja otamme mielellämme
ideoita vastaan.

Ota rohkeasti yhteyttä:

anna-sofia.mahlamaki@student.laurea.fi tai

karoliina.savola@student.laurea.fi

LAUREAN OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Käsi- ja jalkamaalausta

Tule lapsesi kanssa viettämään rentoa
yhteistä aikaa taiteilun parissa

**Torstaina 20.06.2019 klo 10:45 alkaen
Pesän tiloissa**

Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola

Lämpimästi tervetuloa

LAUREAN OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Kankaanpainantaa

**Tule ikuistamaan pikkuisesi käden- tai
jalanjäljet kangaskassiin**

**Torstaina 27.06.2019 klo 10:45 alkaen
Pesän tiloissa**

**Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola**

Lämpimästi tervetuloa

LAUREAN OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Canvas-taulu työpajan

Luvassa teippityöskentelyä
valmiille taulupohjalle

**Torstaina 04.07.2019 klo 10:45 alkaen
Pesän tiloissa**

Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola

Sydämellisesti tervetuloa

LAUREAN OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Kuplamuovi- työpajan

**Lapsen pienet jalat + kuplamuovitossut
= ainutlaatuista taidetta**

**Torstaina 11.07.2019 klo 10:45 alkaen
Pesän tiloissa**

**Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola**

Lämpimästi tervetuloa

LAUREAN OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Marjamaalausta

Kesäistä taidetta ja makuelämyksiä

**Torstaina 25.7.2019 klo 10:45 alkaen Pesän
tiloissa**

Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola

Tervetuloa nauttimaan kaikilla aisteilla

LAUREAN OPIKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Musiikkimaalausta

**Iloista taiteilua yhdessä lapsesi kanssa,
rytmin siivittämänä**

**Torstaina 01.08.2019 klo 10:45 alkaen
Pesän tiloissa**

**Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola**

Lämpimästi tervetuloa

LAUREAN OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Yhteisötaidetta

Viimeisellä taiteilukerralla yhdistämme
voimamme ja luomme yhteisen
taideteoksen

**Torstaina 08.08.2019 klo 10:45 alkaen
Pesän tiloissa**

Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki &
Karoliina Savola

Tervetuloa tekemään yhdessä

An abstract painting with vibrant colors and visible brushstrokes. The top half features shades of blue and green, while the bottom half is dominated by red and orange tones. The overall style is expressive and textured.

LAUREAN OPISKELIJAT JÄRJESTÄVÄT

Taidenäyttelyyn

Yhteinen taiteiden matkamme huipentuu
taidenäyttelyyn.
Luvassa taiteen ihailua ja pientä tarjoiltavaa.

Torstaina 15.08.2019 klo 10:45 alkaen
Pesän tiloissa

Ohjaajina toimivat Anna-Sofia Mahlamäki
& Karoliina Savola

Sydämellisesti tervetuloa

Liite 3: Mentalisaation ulottuvuudet -havainnointilomakkeet

Havainnointilomake: 1. toimintakerta 20.6.

Osallistujat: 7 lasta, 6 äitiä, 2 Pesän työntekijää, 1 vapaaehtoinen

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa Äiti pohtii miten lapsi kokee tilanteen	-”Tuntuuko tämä hassulta jalkapohjissa?” -”Alkaako meidän x jo vähän herpaantumaan?”
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa Äidin oma suhtautuminen työskentelyyn	-”Pitäisi vaan malttaa antaa toisen tehdä rauhassa, tiedän ettei se oo vaarallista, mutta kyllä tekisi vähän mieli pyyhkiä noita pahimpia sotkuja. Sama ku syömisen kanssa”
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa Äiti sanoittaa lapsen tunteita ja vastaa tarpeisiin	-”Ei hätää, äiti on tässä tekemässä sinun kanssa kokoajan” -”Haluatko tulla äitin syliin, tule vaan”
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin Äiti huomaa lapsen pyrkimykset, esimerkiksi värien valinta	-”Lapsi haluaa tässä vaiheessa laittaa kaiken suuhun. Parempi työskennellä soseilla maalien sijaan.” -”Vihreä taitaa olla x:n lempiväri” -”Sekoitat hienosti ihan uusia värejä”
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	-”Ihmetteletkö sä mihin me ollaan yhtäkkiä tultu?” -”Onko susta kivaa sotkea väreillä?”
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Eryteisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	-”nyt on sellanen itku, että alkaa x:llä olla kova nälkä” -”näytät vähän siltä, että kiinnostus loppui nyt”

Havainnointilomake: 2. toimintakerta 27.6.

Osallistujat: 6 lasta, 6 äitiä, 1 isä, 2 Pesän työntekijää, 1 vapaaehtoinen

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa Äiti pohtii miten lapsi kokee tilanteen	-”Maali taitaa tuntua kylmältä” -”Paljon ääntä yhdessä huoneessa saattaa jännittää”, -”Lapset tykkäsivät yllättävän paljon, eivät melkein olisi malttaneet lopettaa” -”Lapsi koki tekemisen selkeästi mielenkiintoisena”
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa Äidin oma suhtautuminen työskentelyyn	-”Lapsi keskittyy paremmin tekemiseen, kun olemme molemmat tässä paikalla ja läsnä hänen kanssaan”
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa Äiti sanoittaa lapsen tunteita ja vastaa tarpeisiin	-”Ihana nähdä sinut noin innostuneena” -”Hän tykkää niin paljon!” -”Sinua harmittaa kun punainen väri loppui”
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin Äiti huomaa lapsen pyrkimykset, esimerkiksi värien valinta	-”X:llä on kiire maalaamaan, ei meinaa malttaa ottaa edes vaatteita pois ensin” -”X taiteilee paljon kotonakin, hän tietää mitä ollaan alkamassa tekemään ja innostuu kovasti” -”Lapsen vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet selkiytyvät, on helppo nähdä että hän nauttii”
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	-”Lapsi olisi voinut jatkaa vaikka kuinka kauan, hän innostui uudesta harrastuksesta”
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Eryteisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	- ”Meinaatko ihan revetä riemusta?”

Havainnointilomake: 3. toimintakerta 4.7.

Osallistujat: 11 lasta, 10 äitiä, 3 isää, 2 Pesän työntekijää

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa Äiti pohtii miten lapsi kokee tilanteen	-”X on ihan innostunut tästä taidejutusta, uusi lempijuttu!” -”Tää on tähän mennessä selkeästi kivointa X:n mielestä”
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa Äidin oma suhtautuminen työskentelyyn	-”Tää sotkuton maalaus on kivointa tähän mennessä, ei ahdistu niin paljon että lapsi laittaisi maaleja suuhun eikä tuu sotkuakaan” -”Me molemmat tykätään tästä nyt kovasti” -”Tunsin yhteyden meidän välillä”
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa Äiti sanoittaa lapsen tunteita ja vastaa tarpeisiin	-”Meillä on tänään vähän haastava päivä, ollaanko me vähän herätty väärällä jalalla? Sellasta se välillä on”, äiti kommentoi lapsen kiukuttelua ja suukottaa häntä hellästi
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin Äiti huomaa lapsen pyrkimykset, esimerkiksi värien valinta	-”X ei ymmärrä miksi ei saa vielä sotkea maaleilla, äiti laittaa ensin nämä teipit”
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	-”Ihana katsella kun toinen selvästi tykkää tehdä”
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Eryteisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	-”X näytti tykkävän, värit oli niin houkuttelevia että niitä olisi ensiksi tehnyt mieli syödä”

Havainnointilomake: 4. toimintakerta 11.7.

Osallistujat: 11 lasta, 8 äitiä, 3 isää, 2 Pesän työntekijää

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokuoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa Äiti pohtii miten lapsi kokee tilanteen	-”Kuplamuovi on varmaan aika hiostava jaloissa, x meinaa vähän alkaa ahdistaa” -”Tällä kertaa X on oli tosi innoissaan ja halusi kokeilla monia eri välineitä taiteiluun” -”Alun ihmettelyn jälkeen X innostui tosi paljon”
Itseen fokuoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa Äidin oma suhtautuminen työskentelyyn	-”Mä jotenkin petyin, ajattelin että tää työskentely olisi kivempaa mut jotenkin tää onkin työlästä” -”Yritin saada X:n tekemään ja olisin ite tykkänyt tästä, mut X ei innostunut yhtään eikä suostunut tekemään”
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa Äiti sanoittaa lapsen tunteita ja vastaa tarpeisiin	-”Huomaa, ettei X tykkää tästä ollenkaan, ei halua pitää muovitossuja jaloissa” -”Me tehdään nyt ihan normaalilla tyyllillä, X tykkää taiteilla mielummin niin”
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin Äiti huomaa lapsen pyrkimykset, esimerkiksi värien valinta	”X haluaisi poksaotella muovia, mutta ei oikein taidot vielä riitä, siihen tarvii vähän enemmän vielä voimaa” ”Se vaan haluaa ottaa nämä nyt pois jaloista”
Mieleen fokuoiva	Pääpaino lapsen mielessä	-”X:ää harmittaa, hän haluaisi varmaan tehdä samalla tavalla kuin viimeksi”
Ulkoiseen olemukseen fokuoiva	Eryityisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	”X heittäyty maahan makaamaan ja kieltäytyi taiteilemasta kuplamuovin kanssa”

Havainnointilomake: 5. toimintakerta 25.7.

Osallistujat: 8 lasta, 7 äitiä, 1, isä, 2 Pesän työntekijää

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa Äiti pohtii miten lapsi kokee tilanteen	-”X:lle maistuu mustikat, taitaa olla uusi lempiherkku” -”X niin nauttii kun saa laittaa isoja kourallisia mustikoita suuhun” -”X haluaa mieluummin napostella marjoja kuin maalata niillä” -”Tästä syntyikin lapsille marjojen syönti -kilpailu” -”Yllätyin, että X tykkääkin mustikoita enemmän mansikoista”
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa Äidin oma suhtautuminen työskentelyyn	-”Minulle jäi pelko erään tapauksen jälkeen, jolloin lapsella meni ruokaa väärään kurkkuun. Sen jälkeen olen antanut hänelle vain esimerkiksi yhden marjan kerrallaan. Helpottavaa nähdä, että hän voi turvallisesti syödä enemmänkin kerrallaan.”
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa Äiti sanoittaa lapsen tunteita ja vastaa tarpeisiin	-”Lapsi on niin iloinen tästä tekemisestä, hän hymyilee ja nauraa jatkuvasti”
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin Äiti huomaa lapsen pyrkimykset, esimerkiksi värien valinta	-”X sai hyvin kiinni, että marjoilla voi myös taiteilla”
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	-”Lapsi näyttää ihmettelevän miksi tuhлата noin hyviä herkkuja”
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Eryteisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	-”Kiva katsoa kun lapsi nauttii kaikilla aisteillaan, hän on niin riemukas” -”X ihmettelee miksi äiti haluaa murskata hänen herkkujaan”, äiti kommentoi lapsen ihmettelevää ilmettä, kun hänelle näytetään esimerkkiä marjamaalaamiseen

Havainnointilomake: 6. toimintakerta 1.8.

Osallistujat: 6 lasta, 5 äitiä, 1 isä, 2 Pesän työntekijää

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa Äiti pohtii miten lapsi kokee tilanteen	-”X:llä on tosi mukavaa, hän tykkää tästä musiikista, tanssittaa kovasti” -”Tässä yhdistyy X:n kaksi lempijuttua, autot ja maalaaminen” -”Nyt on kyllä X:n mieleen nämä taiteiluvälineet” -”Lapsi tykkää tällaisesta rytmikkästä musiikista”
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa Äidin oma suhtautuminen työskentelyyn	-”Äitiäkin tanssittaa tää musiikki”
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa Äiti sanoittaa lapsen tunteita ja vastaa tarpeisiin	-”Lapsi katsoo mua silleen, että katso äiti kun mä tanssin” -”X on niin riemukkaana, nyt on kyllä mukavaa”
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin Äiti huomaa lapsen pyrkimykset, esimerkiksi värien valinta	-”X:ää harmittaa kun lempivärit ovat lopussa” -”Oletpas hienosti tehnyt jo 3 työtä!” -”Ihana huomata, että lapsi on selkeästi sisäistänyt mitä tässä ryhmässä tehdään” -”X:lle on ollut tärkeää saada auttaa ryhmän valmisteluissa”
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	-”X puhuu kotona jo monta päivää etukäteen miten kiva tulla taas taiteilemaan, hän on tosi innostunut tästä”
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Erityisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	-”Hyvät tanssimuuvit meidän X:llä, ihana nähdä toinen noin innoissaan”

Havainnointilomake: 7. toimintakerta 8.8.

Osallistujat: 7 lasta, 7 äitiä, 1 isä, 3 Pesän työntekijää

Mentalisaation ulottuvuudet	Tiedostettu	Havainnot
Toiseen fokusoiva	Pääpaino lapsen kokemuksissa Äiti pohtii miten lapsi kokee tilanteen	- "Maali maistuu X:stä pahalta" -"En tiä ahdistako x:sää mennä tonne ahtaaseen väliin maalaamaan."
Itseen fokusoiva	Pohdintaa siitä, kuinka omat tunteet ja kokemukset vaikuttavat lapseen sekä kaikkien perheen jäsenten vaikutukset toisiinsa Äidin oma suhtautuminen työskentelyyn	Palauttekeskustelussa: Äitien tapa työskennellä näkyy lasten tavoissa työskennellä ja esimerkiksi äidin sotkun pelko heijastuu siihen miten lapsi osallistuu työskentelyyn
Tunteita tavoitteleva	Pääpaino lapsen tunteissa ja tarpeissa Äiti sanoittaa lapsen tunteita ja vastaa tarpeisiin	- "Tyyppi on ihan innoissaan" -"Haluatko mieluummin puhtaan kuplamuovin palan? Tuntuisiko se paremmalta?"
Ajatuksia ja pyrkimyksiä tavoitteleva	Kiinnostusta myös lapsen ajatteluun, ponnistuksiin ja tavoitteisiin Äiti huomaa lapsen pyrkimykset, esimerkiksi värien valinta	- "X on varmaan jo maistellut maalia niin monta kertaa, että monen kokeilun jälkeen on todennut, ettei enää kannata" -"X ei pelästy sotkua"
Mieleen fokusoiva	Pääpaino lapsen mielessä	- "Lapseni lempiväri on violetti. Lapsi yhdistää violetin värin äitiin, sillä aina kun lapsi näkee violettia hän sanoo "mama". "
Ulkoiseen olemukseen fokusoiva	Eriyisesti pienen lapsen kohdalla lapsen ilmaisussa: Mitä vauva mahtaa kertoa itkullaan?	- "X näyttää nauttivan maalaamisesta koko kehollaan. Suorastaan kylpee maalissa."

Liite 4: Asiakkaiden palautteet

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p>	<ul style="list-style-type: none"> •"Sormivärimaalaus oli hyvin organisoitu ja kiva toteuttaa lasten kanssa. Plussaa helposti pestävistä maaleista! Kiva fiilis jäi =)" •"Maalaaminen on aina kivaa, hyvin järjestetty "maalausessio" =)" •"Sotkuista mutta hauskaa. Uudenlaista tekemistä lapsen kanssa. Inspiroivaa!"
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p>	<ul style="list-style-type: none"> •"Maalaus oli kivaa! Pinkki on paras väri" Lapset eivät malttaneet melkein lopettaa maalaamista ja pitivät väreistä kovin." •"Lapsesta oli mielenkiintoista maalata." •"X nautti maalaamisesta, tuttua kivaa puuhaa <3." •"Lapseni piti paljon maalaamisesta." •"Ei liian pitkä aika taiteilla."

Palautepuun palaute - Käsi- ja jalkamaalaus, 20.06.2019

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Valmiita sapluunoita voisi olla •Ihana kokemus yhdessä koko perheen kanssa. Olimme läsnä hetkessä ja saimme myös uutta tietoa lapsemme vahvuuksista ja kiinnostuksen kohteista
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Olin ensimmäistä kertaa värien parissa enkä meinannut malttaa lopettaa maalaamista. Olisin halunnut jatkaa!

Palautepuun palaute - Kankaanpainanta, 27.06.2019

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erittäin hauskaa. Taiteilu on aina kiva! • Tähän mennessä paras maalauskerä! Valmiiksi laitettut maalit helpotti prosessia =) • Canvastaulujen maalaaminen oli hauskaa! En malta odottaa miltä ne näyttävät kun teipit poistetaan =) • Meidän välillä vallitsi tosi hyvä yhteys koko tekemisen ajan, kun saatiin maalata ja leikkiä väreillä. Oli tosi hauskaa ja mukavaa, kiitos! =) • Kanvaasi sopi niin vauvoille kuin taaperoillekin! Eikä sotkenut <3
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minusta maalaus oli kivaa • Oli hauskaa kiitos • X rakastaa maalaamista • X näytti tykkäävän ja sai maalattua hienosti taulua, vaikka maalit meinasi aluksi mennä suuhun • X tykkäsi hirveästi kun oli tuttu canvastaulu työstettävänä <3 • X tykkäsi maalaamisesta • Canvastaulut olivat lapsille juuri sopivan kokoiset. Tykkäsivät selvästi kun sai sotata sydämensä kyllyydestä!

Palautepuun palaute - Canvas-työskentely, 04.07.2019

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Paras ryhmä! Taiteilu on aina kivaa ja hyvin sopinut eri ikäisille sama maalaushomma! • Aivan mahtava keksintö kuplamuovilla maalaus
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • X ei tykännyt kuplamuovista, ehkä liian outoa, mutta kiva idea toteutettavaksi kotona esim. joulukorttina yms. • X aluksi ihmetteli mutta tykkäsi paljon • X ei pitänyt muoveista jalkojensa tai käsiensä ympärillä, eikä halunnut maalata niillä. Meille tämä tuntui todella vaikealta, koska olisimme halunneet hänen maalaavan. Hän alkoi maalata nenäliinoilla ja tunki väreit, mikä oli myös kivaa. • Oli tosi kiva, tällä kertaa X osallistui tosi paljon (vaikka on aikaisemmin kerroilla osallistunut maalaamiseen), jaloilla tassutteli ja maalasi sienellä, halusi maalata äitiäkin • X oli todella innoissaan! =)

Palautepuun palaute - Kuplamuovimaalaus, 11.07.2019

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hyvät fiilikset jäi! Oli ihanaa kun ei tarvinnut miettiä/huolehtia sitä, että ehtiikö lapsi laittaa maaleja suuhun • Hauskaa oli, marjat maistuivat ja saatiin maalaus valmiiksi • Aivan mahtava ryhmä! Marjamaalaus paras idea
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Marjamaalaus muuttui äkkiä marjansyöntikisaksi, josta lapset nauttivat selvästi • X tykkäsi tosi paljon, söi mustikoita • Ehdottomasti paras maalauskerä X:n mielestä, kun sai syödä "maaleja" =D <3 • Kokeilimme sitä kerran kun X oli 9 kuukauden ikäinen ja silloin se oli mieluista. Ehkä nyt kun hän on vanhempi hän tietää oikean tavan maalata. Tämä tapa maalata sopii mielestäni paremmin pienemmille lapsille. • X tykkäsi marjoista, mansikat taisi olla lemppareita tänään. Tää on ihan parasta ajanvietettä X:n kanssa <3 • X tykkäsi kovasti, söi paljon marjoja ja vähän maalasikin

Palautepuun palaute - Marjamaalaus, 25.07.2019

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Autoin X:ää automaaluksessa ja olin itse autosta varmaan enemmän innoissani kuin lapsi =D • Oli hauskaa kiitos!
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Automaalaus oli hauska kokeilu • Automaalaus oli ihana idea, joskin lapset siirtyivät melko nopeasti taiteilemaan perinteisesti käsillään ja jaloillaan. Hauskaa oli! • X tykkäsi maalata. Hän pitää autoista ja maalaamisesta ja oli hauska yhdistää ne • Taas yksi X:n lempparikerroista <3 X rakastaa musiikkia, autoja ja maalaamista! Kaikki lempparijutut yhdessä <3

Palautepuun palaute - Musiikkimaalaus 01.08.2019

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p> <ul style="list-style-type: none"> •Nautin todella yhdessä maalaamisesta (yhteiselle taululle) •Aivan mahtava ryhmä ja vetäjät. Harmi kun loppuu
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p> <ul style="list-style-type: none"> •X:llä oli kivaa maalata, halusi lusikoida maalia suoraan purkista tauluun •Lapsi nautti yhdessä tekemisestä, ei malttanut odottaa maalaamaan pääsemistä, myös teipin laitto oli kivaa •Tänään oli X:llä todella hauskaa ja innostui mielettömästi =D <3 •Oli oikein mukava ja kiva nähdä kun lapsi osallistui innoissaan

Palautepuun palaute - Yhteisötaideteos, 08.08.2019

	<p>Millaiset fiilikset sinulle jäi toiminnasta?</p> <ul style="list-style-type: none"> •Kiva kun sai soveltaa
	<p>Miten lapsesi koki toiminnan?</p> <ul style="list-style-type: none"> •X nauttii kaikesta taiteellisesta toiminnasta. Kiitos <3 •Kaikki taideryhmän kerrat ovat olleet tosi antoisia meille. Kiitos! <3<3 •Nautin maalaamisesta eri menetelmillä. Tunsin värit käsissäni ja kehollani.

Palautepuun palaute - Taidenäyttely 15.08.2019

Liite 5: Palautekysely työntekijöille

Palautekysely työntekijöille

Vastaaminen tähän kyselyyn on anonyymia ja sen tarkoituksena on auttaa meitä opinnäytetyömme toiminnan ja toteutuksen raportoinnissa sekä tuloksien ja vaikutusten arvioinnissa. Mieliipiteesi ja näkemyksesi ovat tärkeitä.

Kiitos ajastasi.

Mikä toiminnassa mielestäni onnistui:

Oma vastauksesi

Mitä hyötyä kuvataideryhmästä oli/on Pesän toiminnalle?

Oma vastauksesi

Opinnäytetyöntekijät ottivat huomioon ohjeeni/toivomukseni toiminnan toteutuksessa

1 2 3 4 5

Täysin eri mieltä Täysin samaa mieltä

Toiminta toteutui sovitussa aikataulussa

1 2 3 4 5

Täysin eri mieltä Täysin samaa mieltä

Toiminta toteutettiin noudattaen sovittuja suuntalinjoja

1 2 3 4 5

Täysin eri mieltä Täysin samaa mieltä

Opinnäytetyöntekijät toimivat ammattimaisesti

1 2 3 4 5

Täysin eri mieltä Täysin samaa mieltä

Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän avulla on mahdollista tehdä havaintoja vanhemman mentalisaatiokyvystä

1 2 3 4 5

Täysin eri mieltä Täysin samaa mieltä

Avaa havaintojasi halutessasi omin sanoin:

Oma vastauksesi

Vapaa sana. Terveiseni opinnäytetyöntekijöille/kehitysehdotukset yms.

Oma vastauksesi

SEURAAVA

Älä koskaan lähetä salasanaa Google Formsin kautta.

Liite 5: Palautekysely työntekijöille - vastaukset

Mikä toiminnassa mielestäni onnistui:

2 vastausta

Toiminta oli erittäin onnistunutta. Hyvän positiivisen ja turvallisen ilmapiirin saaminen ja lapset tuli nähdä ja ihailuiksi.

Ryhmän sisältö ja toiminta oli suunniteltu hyvin, se esiteltiin perheille innostavalla tavalla. Kaikki perheet sitoutuivat ryhmään ja nauttivat tekemisestä. Perheet antoivat toiminnasta paljon positiivista palautetta.

Mitä hyötyä kuvataideryhmästä oli/on Pesän toiminnalle?

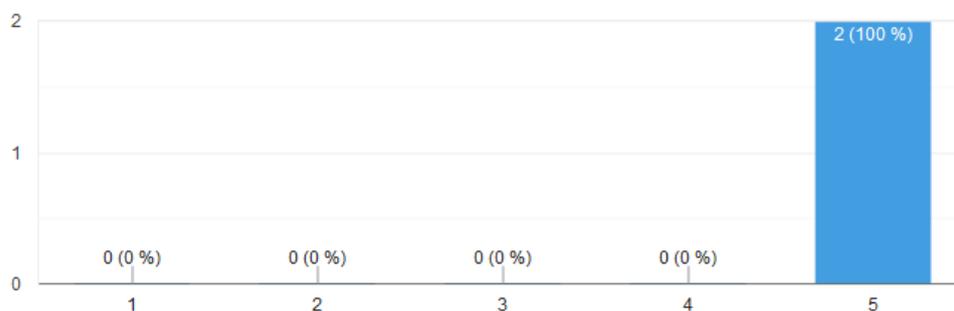
2 vastausta

Pelasti pesän kesän koska henkilökunta resurssimme oli todella niukat, koska rahoitusta oli tullut tälle vuodelle odotettua vähemmän. Asiakkaat sitoutuivat hyvin ryhmään ja antoivat palautetta ja tulivat mielellään ryhmä päivään.

Kuntoutuksessa olevat asiakasperheet saivat upean ja onnistuneen kokemuksen taiteen tekemisestä. Kuvataideryhmä oli kuntoutuksen kokonaisuuteen hieno lisä, toiminta oli erilaista mitä Pesän resursseilla on mahdollista tarjota asiakkaille. Kuvataideryhmä mahdollisti asiakkaiden säännölliset käynnit ja sitoutumisen Pesän kuntoutuksen kesän ajan. Kuvataideryhmä mahdollisti myös asiakkaiden ryhmäytymisen ja tutustumisen toisiinsa paremmin.

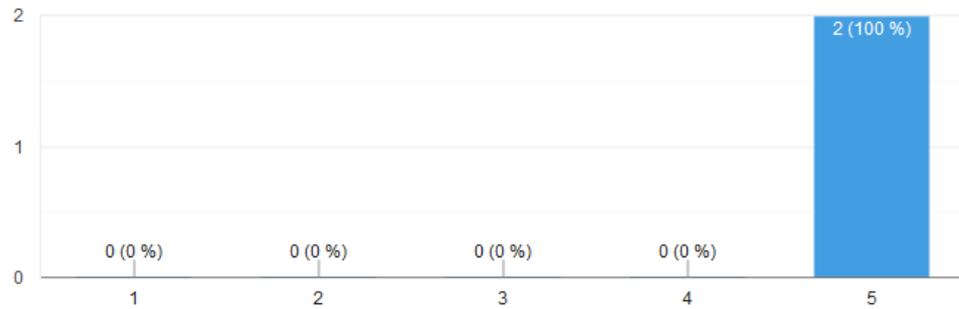
Opinnäytetyöntekijät ottivat huomioon ohjeeni/toivomukseni toiminnan toteutuksessa

2 vastausta

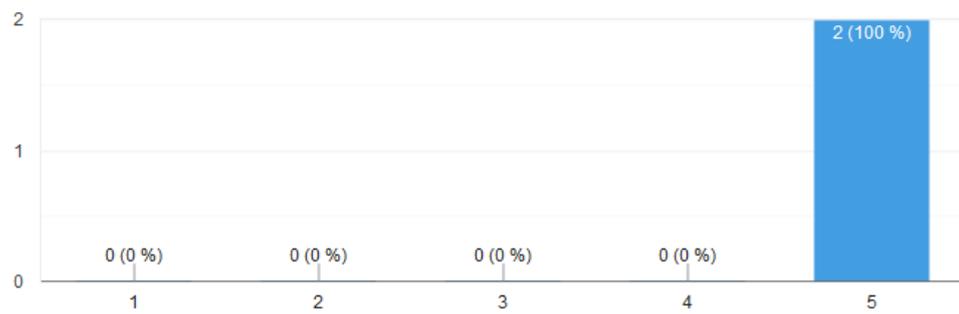
Toiminta toteutui sovitus aikataulussa

2 vastausta

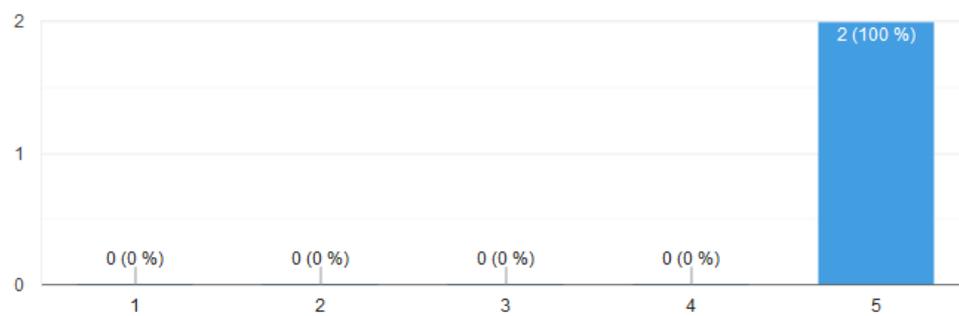
Toiminta toteutettiin noudattaen sovittuja suuntalinjoja

2 vastausta

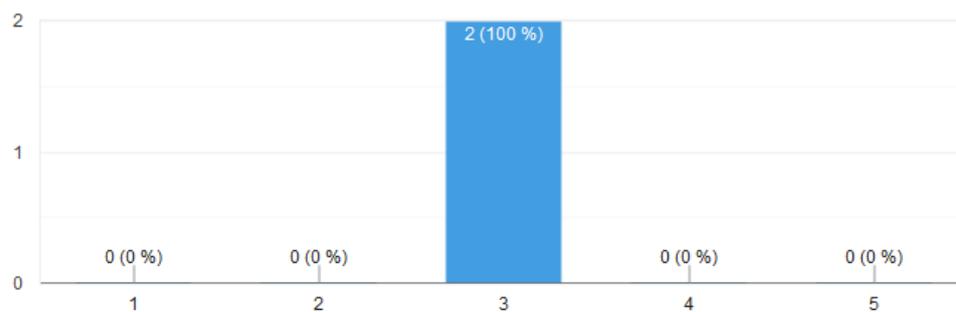
Opinnäytetyöntekijät toimivat ammattimaisesti

2 vastausta

Taidetta ilon kautta -kuvataideryhmän avulla on mahdollista tehdä havaintoja vanhemman mentalisaatiokyvystä

2 vastausta

Avaa havaintojasi halutessasi omin sanoin:

2 vastausta

Mielenkiinnolla jään odottamaan millaisia havaintoja vanhempien mentalisaatio kyvystä on pystynyt ryhmässä tekemään, jota ei videoitu ja oli suuri. Erittäin haastava tehdä tällaisessa ryhmässä havaintoja vanhempien mentalisaatiokyvystä.

Ryhmäkoko oli valtavan suuri yksittäisten vanhempien mentalisaatiokyvyn havainnointiin.

Vapaa sana. Terveiseni opinnäytetyöntekijöille/kehitysehdotukset yms.

0 vastausta

Tähän kysymykseen ei ole vielä vastauksia.

Kiitos.